

SOS

SNĚNÍ O OTEVŘENÉ SPOLEČNOSTI

Tato publikace je příspěvkem autorů
k 10. výročí založení

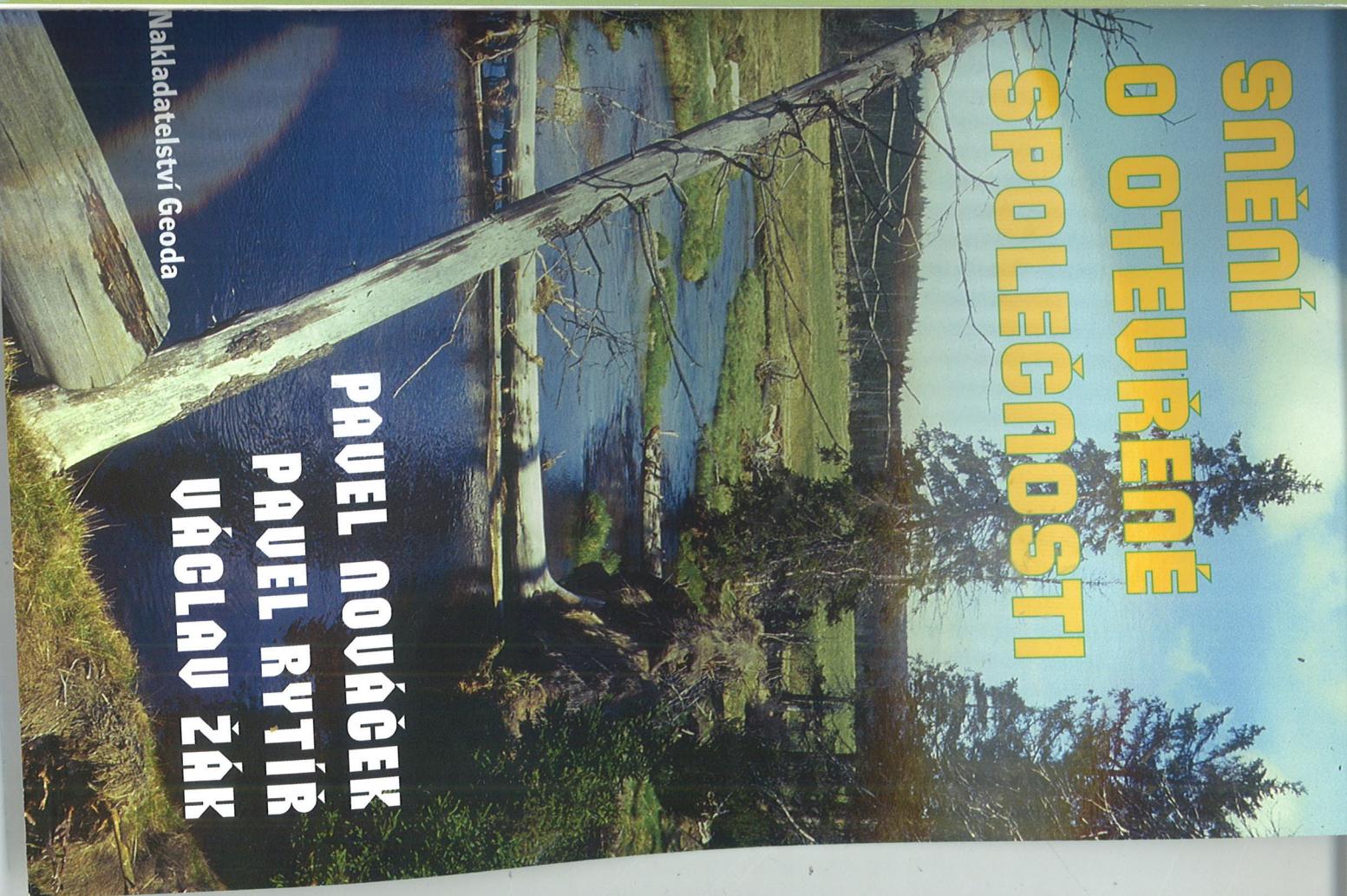
Strany pro otevřenou společnost

ISBN 978-80-903084-1-1

Nakladatelství Geoda

PAVEL NOVÁČEK
PAVEL RÝTÍŘ
VÁCLAV ŽÁK

Pavel Nováček – Pavel Rytíř – Václav Žák

Snění o otevřené společnosti

Tato publikace je příspěvkem autorů
k 10. výročí založení
Strany pro otevřenou společnost

© Pavel Nováček, Pavel Rytíř, Václav Žák, 2008

ISBN 978-80-903084-1-1

RNDr. Boris Vystavěl
Nakladatelství Geoda
Prostějov 2008

Obsah

1. Snění o otevřené společnosti (<i>Pavel Nováček</i>)	9
1.1. Úvod	9
1.2. Střet civilizací?	11
1.3. Nové výzvy	13
1.3.1. Násilí (války, organizovaný zločin, terorismus)	13
1.3.2. Demografické trendy	15
1.3.3. Dostupnost potravin	15
1.3.4. Zdravotní problémy	16
1.3.5. Životní prostředí	17
1.3.6. Klimatické změny	20
1.3.7. Energetické zdroje	21
1.3.8. Surovinové zdroje	23
1.3.9. Nerovnoměrné rozdělení bohatství	24
1.3.10. Péče o globální společné statky	24
1.4. Megatrendy, megavýzvy	25
1.5. Vytváření nové civilizace?	27
1.6. Co bychom měli dělat?	29
1.6.1. Otevřená společnost	29
1.6.2. Udržitelný rozvoj	31
1.6.3. Sdílena globální odpovědnost	34
1.6.4. Jak k vytýčeným cílům směřovat?	37
1.7. Závěr	42
2. Spor o občanskou společnost (<i>Václav Žák</i>)	45
2.1. Úvod	45
2.2. Občanská vs. feudální	45
2.3. Neviditelná ruka	47
2.4. Veřejný vs. politický	48
2.5. Pohádky Boženy Němcové	50
2.6. Dvojí pojetí politiky	52
2.7. Nepolitická politika	53
2.8. Ústavní konsensus	57
2.9. Politizující iniciativy	59

3. Se sňem do politiky (<i>Pavel Rytíř</i>)	61	5. Přílohy	
3.1. Letní pohled na roky „po Listopadu 1989“	61	Příloha 1: Fakta o Straně pro otevřenou společnost	93
3.2. Zakládání SOS – rok 1998	62	1. Přehled celostátních konferencí SOS	93
3.3. Komunální volby – mírný pokrok v mezích zákona	64	2. Přehled funkcionářů SOS	96
3.3.1. Komunální volby 1998	64	Příloha 2: Petice občanů požadujících vznik strany	99
3.3.2. Komunální volby 2002	65	Příloha 3: Usnesení ze zakládající valné hromady	100
3.3.3. Komunální volby 2006	66	Příloha 4: Souhrnné volební výsledky SOS 1998 – 2006	101
3.4. Krajské volby – na druhé místo druhé ligy	67	Příloha 5: Programové pilíře Strany pro otevřenou společnost ..	104
3.5. Celostátní volby – střídavě oblačno	69	Příloha 6: Program Strany pro otevřenou společnost	
3.5.1. Volby do Senátu Parlamentu České republiky	69	(na léta 2006 – 2010)	105
3.5.2. Volby do Evropského parlamentu – srážka s realitou	70	Příloha 7: Živá planeta aneb sto omylů Václava Klause	
3.5.3. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky		(recenze publikace „Modrá, nikoli zelená planeta“)	
– bez naší strany	70	(<i>Pavel Nováček</i>)	131
3.6. Rok 2008 – desáté výročí	71		
4. Rozhovory o otevřené politice	75		
4.1. Rozhovor s Milanem Znojem	75		
4.2. Rozhovor s Milanem Sýkorou	79		
4.3. Rozhovor s BorISEm Vystavělem	81		
4.4. Rozhovor s Arnoštem Urbanem	84		
4.5. Rozhovor se Zdeňkem Finkem	87		
4.6. Rozhovor s Milošem Navrátilem	89		
4.7. Rozhovor s Petrem Kubátem	91		

Politické strany jsou mechanismem, jenž občanům umožňuje v moderní společnosti vydělávat, přijímat a institucionalizovat svoje mravní a politické hodnoty. Bez politických stran se politika mění v hru jednotlivci, jinových skupin a despotů.

1. Snění o otevřené společnosti

Fareed Zakaria

Evropou obchází strašidlo – strašidlo komunismu, napsal před 160 lety Karel Marx v Komunistickém manifestu. Šlo tehdy o reálnou hrozbu, protože podmínky dělníků v industrializujících se společnostech Evropy byly bídné. Sociální podmínky pracujících byly neudržitelné a bylo vcelku racionalní předpokládat, že to dříve či později povede k výbuchu násilí, ke zhroucení starých pořádků a vytvoření nového řádu, který se Marx s Engelsem snažili zformulovat. Jejich víze se o necelé století později naplnila, i když asi ve značně jiné podobě, než očekávali. Komunisté se nedostali k moci v nejvyšších zemích Evropy, v Německu, Velké Británii či ve Francii, ale v nejzaostalejší zemi na východě Evropy, v Rusku.

Při skutečné revoluci nevystupují do popředí ti nejlepší. Násilné revoluce se nejprve zmocní omezení fanatikové a tyranší pokrytí. Potom přijdou na řadu domysliví intelektuálové, kteří to nikam nedotáhli. Z těch se pak stávají vůdcové a náčelníci. Jistě jste si všimli, že jsem vyneschal pouhé dárbařáky. Na počátku mohou stát i lidé zasadoví a spravedliví, ušlechtilí a věrní, nesobečtí a inteligentní, ale hnati se jim vymkne z rukou. Nejsou to vůdčové revoluce. Jsou to její oběti, oběti znechucené, rozčarované, často i oběti špatného svedomí. Groteskně zrozené naděje, zkarikovane ideály – tak se definují úspěchy revoluce.

Joseph Conrad

Západní Evropa byla schopna, snad i s notnou dávkou štěstí, vyvarovat se velkých revolučních záchrá. Jak postupně bohatla, vytvářela se evoluční cestou vzdělaná a silná střední třída a sociální podoba státu, která eliminovala strádání neprivilegovaných vrstev. Naproti tomu v Rusku se převratem, tedy revolučně, dostali k moci komunisté, a pokusili se přeskočit z feudalismu do socialismu, resp. komunismu. Experiment trval sedm desetiletí a jeho průběh i vý-

sledky jsou dostačeně známy. Rusko, resp. Sovětský svaz a pozdě i jeho východoevropskí a středoevropskí vazalové, se stali uzavřeno společností s totalitním politickým režimem.

Od Štětína na Baltu až po Terst na Jadranu byla spuštěna na kontinent železná opora. Za touto hranicí ve sféře, kterou můžeme nazvat sovětskou, leží všechna starobylá města střední a východní Evropy a všechna podléhají v té či oné formě nejenom sovětskému vlivu, ale i velice tuhému a v mnoha případech rostoucímu poručníkování Moskvy.

Winston Churchill

Jsme stále ještě na prahu 21. století a Evropa i svět čelí novýr výzvám. Pokusíme se ty nejvýznamnější z nich charakterizovat, ale není naši ambicí precizně analyzovat současné evropské a globální problémy i výzvy. Chceme se pokusit formulovat, byť nedokonale, vizi budoucích rozvojových ohrožení, ale také příležitostí pro nás společný domov. Tím domovem je v neužším slova smyslu rodina, ale pak také obec, kraj, naše země, Evropa a nakonec i celý svět, planeta Země. Slovo „víze“ je možná příliš ambiciozní, proto předkládaný text nemazýváme manifestem, či jiným burcujícím názvem, ale zatím spíše sněním. Sněním o otevřené společnosti.

Je třeba říct, že jsme se narozeni pro jeden kout, ale že celý svět je naši plasti.

Seneca

Člověk bude stoupat dál, ale jeho vstup možná nepovede západní civilizaci, jak ji známe. Teď právě jsme na uahách dějin. Budeme-li shledání lehkými, vytvoří příští krok někdo jiný. Nemáme žádné záruky, jako je neměli Asyřané, Egypt a Řím.

Jacob Bronowski

Otevřená společnost znamená svobodnou, demokratickou a vnitřně tolerantní společnost, v níž se trh, hospodářský rozvoj a touha po bohatém životě sloučují s lidskými právy, s respektem vůči lidské důstojnosti i s úctou vůči přírodě.

Otevřená společnost, má-li být života schopná, má být také dlouhodobě udržitelná. Udržitelný rozvoj, resp. udržitelný způsob života, je dnes teoreticky poměrně dobrě rozpracovaný koncept. Udržitelný rozvoj usiluje o naplnění ideálů humanismu a harmonie vztahů mezi člověkem a přírodou, je založen na vědomí odpovědnosti jedince vůči dnešním i budoucím generacím, na prosazování vyváženého vztahu mezi svobodami a právy jednotlivce a jeho odpovědností. Stručně řečeno, udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který je ekonomicky života schopný, sociálně únosný a citlivý vůči životnímu prostředí.

Když se na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století zhroutila nejdříve berlínská zed a následně celý komunistický totalitní systém, zdálo se chvíli, že liberální demokracie dříve či později na celém světě zvítězí. Americký sociolog japonského původu Francis Fukuyama na toto téma napsal nejdříve článek a následně knihu *Konec historie a poslední člověk*.¹ Fukuyamovo poselství není vůbec apokalyptické, jak by se z názvu mohlo zdát, naopak. Na světě podle něj definitivně zvítězila liberální demokracie a poslední ideologie, která tomuto konceptu dokázala vzdorovat, totalitní komunistická ideologie, se definitivně zhroutila. Končí tedy doba střetu velkých ideologií a nastává období liberální demokracie, která se v brzké době prosadí všude na světě. Posláním politiků bude tento vítězný

1 Fukuyama, F.: *The End of History and the Last Man*. Avon Books, New York.
1989

1.2. Střet civilizací?

koncept podle geografických a kulturních podmínek modifikovat a doloďovat jeho hladké fungování.

Na Fukuyamu reagoval v roce 1993 Samuel Huntington, ředitel

Ústavu strategických studií Harvardovy univerzity článkem *Střet civilizací?*

Huntington tvrdí, že svět po pádu železné opavy nebude jednodušší, ale naopak složitější. Bipolární svět se zhroutil a lidé se vrátí „ke kořenům“, kde důležitou roli hraje náboženství, resp. náboženská tradice. Huntington vymezuje osm kulturně-civilizačních okruhů, které budou soutěžit o dominantní postavení: euro-americký, ortodoxní (pravoslavný), hispánský, islamský, čínský, hinduistický, buddhistický a japonský. Jako devátý kulturně-civilizační okruh s otazníkem vyčleňuje subsaharskou Afriku. S otazníkem proto, že jde spíše o roztríštěná kmenová společenství.

Po dvě stě let dominuje díky technologické převaze ve světě euro-americký kulturně-civilizační okruh, nicméně o toto výsadní postavení bude usilovat také islámský kulturně-civilizační okruh (díky demografickému růstu a ambicím šíření islámu) a čínský okruh (díky ekonomickému růstu).

Je logické a přirozené, že my, příslušníci euro-amerického civilizačního okruhu, máme zájem na jeho uchování a dalším evolučním vývoji. Globalizovaný svět bude světem diverzifikovaným. Je to dobré, protože rozmanitost (diverzita) znamená stabilitu. V rámci tohoto světa ale uvážujeme o budoucích perspektivách relativně malého výběžku obrovského asijského kontinentu, který nazýváme Evropa. A v rámci evropského, resp. euro-amerického civilizačního okruhu, se celkem úspěšně prosazuje koncept liberálně demokratické spo- lečnosti a doufajme, že se tvorí zárodky něčeho nového, co můžeme nazvat vytvářením otevřené společnosti.

Znavená Evropa umírá nazval svoji knihu český autor O. Funda.³ Nemusí to tak nezbytně být. Evropa může „chytit druhý dech“, pokud dokáže objevit přiběh, který jí dá nový smysl a cíl, a tím i novou energii, životní sílu.

1.3. Nové výzvy

Máme jen vágní naděje, ale jasné obavy.

Paul Valéry

Začali jsme naši úvahu vzpomínkou na polovinu 19. století, kdy zbijáčení pracujících vedlo k obrovskému sociálnímu napětí, které nakonec vyústilo v revoluci s tragickými následky. Stačí lehce pohled do zemí dnešního tzv. rozvojového světa, aby bylo zřejmé, že sociální tenze zdaleka nejsou překonány a stamilióny lidí žijí v podmírkách, které nemůžeme nazvat lidskými. K sociálnímu problémům se v důsledku industriálního rozvoje přičlenily problémy ekologické, resp. environmentální. Poprvé v historii je člověk schopen ovlivňovat své životní prostředí ve vskutku globálním měřítku a činí tak.

Projedeme nyní stručně a bez nároku na úplnost globální výzvy, kterým budeme čelit v první polovině 21. století. Tyto výzvy (problemy) nerespektují národní hranice a svět je vůči působení jejich vlivu otevřený, ať chce či nechce. Vypouštění oxidu uhličitého v Číně poznamena globální klima velmi výrazně. To se nám nemusí líbit, ale těžko s tím něco naděláme. Proto i při úsilí o nápravu má svět šanci být otevřený, nikoli roztríštěný do uzavřených bloků usilujících o dlouhé výhody na úkor chudých.

Stručná charakteristika hlavních globálních problémů

1.3.1. Násilí (vály), organizovaný zločin, terorismus)

Před dvaceti lety se většina z nás obávala, že by svět mohl zahnout v plamenech třetí světové, jaderné války. Dnes nebezpečí globálního jaderného konfliktu nehrozí, ale svět se nestal bezpečnějším. O jaderné zbraně usilují nejen státy, ale také terroristické skupiny. Na světě každoročně probíhá kolem 25 válek, většina z nich se odehrává uvnitř státu, nikoliv mezi státy. Režimy jako Severní Korea, Libye,

² Huntington, S., P.: The Clash of Civilization nad the Remaking of World Order.

A Touchstone Book, New York, 1996

³ Funda, O., A.: Znavená Evropa umírá. Praha, Karolinum. 2000

Irán a další věnují na zbrojení vysoké procento státního rozpočtu. Podvazují tak růst kvality života svých obyvatel (nejmou peníze nejsou drahými prostředky na nákup drahých vojenských „hráček“).

Organizovaný zločin ročně disponuje částkou 1200 – 6000 miliard dolarů. Je to dvacetí až stonásobek rozpočtu České republiky. Jen z prodeje drog ročně organizovaný zločin získá přes 900 miliard dolarů. Organizovaný zločin úspěšně proniká do byznesu a do politiky. Světová banka odhaduje, že na korupci se ročně vydá 1000 miliard dolarů.⁴

Především z organizovaného zločinu je financován největší neprítel civilizovaného světa, terorismus. Jde o koncentrovanou podobu zla, protože terorismus útočí zákeřně a cílem se může stát kdokoli. Možná není příliš přehnané tvrzení, že probíhá třetí světová válka, válka s terorismem a jsme teprve na jejím počátku. Ta se sice od prvních dvou výrazně kvalitativně liší, představuje však pro civilizaci srovnatelně smrtelné nebezpečí.

Pokud bychom přijali zvrácenou logiku teroristů, jedná se vlastně o velmi účinný prostředek boje. Příprava a provedení útoků z 11. září 2001 stálo 0,5 – 1 milion amerických dolarů. Škody způsobené zřícením Světového obchodního centra v New Yorku stály podle ohadů pojistovacích společností kolem 50 miliard dolarů. Škody na ekonomice Spojených států jen v prvním roce po útoku jsou odhadovány na 650 miliard dolarů. A škody způsobené celosvětově v průběhu několika let se nikdo ani vyčíslit nepokusil.

Vyspělá společnost je do velké míry založena na důvěře. Terorismus tuto důvěru rozleptává a hrozí tím tak i následný rozklad společnosti. Nebo se přinejmenším nesmírně navýšují náklady na její fungování.

Poslední formou násilí, byť méně zjevného, je navýšování lidských práv. Bohužel západní společnosti před tímto příkolem zavírají oči, obvykle kvůli snaze „nepokazit obchod“. Vztahy s Čínou jsou toho názornou ukázkou.

1.3.2. Demografické trendy

Na světě zhruba miliarda lidí hladoví (nemá dostatečný kalorický příjem) a zhruba miliarda lidí je ohrožena nemocemi způsobenými přejídáním a nadváhou (poruchy nervové soustavy, nemoci trávicího ústrojí, koronárních cév, výskyt cukrovky apod.). Díky tzv. zelené revoluci (mechanizace, chemizace, zavlažování a šlechtění nových odrůd v zemědělství) se ve 2. polovině 20. století dařilo zvyšovat celosvětově produkci potravin rychleji, než byl nárůst počtu obyvatel. To samo o sobě však nahrávalo hladomory v období sucha a neúrody či válečných konfliktů, zejména v subsaharské Africe. Zelená revoluce také nezabránila paradoxním situacím, kdy např. v „největší demokracii světa“, v Indii, milióny lidí hladoví a tato země je přitom

Populační exploze byla mnohými ve 2. polovině 20. století povárovaná za největší globální problém. A dodnes je aktuální Malthusovo konstatování, že lidská populace se od populací rostlin a živočichů vývojem růst dobravolně omezit. Pokud se tak nestane, uplatní se, stejně jako jinde v přírodě, vnější faktory, jakými jsou epidemie, hlad a války. V 90. letech 20. století počet lidí na planetě narůstal o 90 milionů ročně, doba zdvojnásobení počtu obyvatel byla něco málo přes čtyřicet let. Dnes se míra přírůstku snižuje, nicméně nás každoročně přibývá něco mezi 50 – 60 miliony obyvatel. Týká se to především rozvojových zemí, i když v některých regionech je obyvatelstvo decimováno novým faktorem, virem HIV a následnou nemocí AIDS.

Rozvinuté země, a Evropa zejména, mají problém se stárnutím populace, někdy dokonce s „vymíráním“ (počet zemřelých za dané období je větší než počet živě narozených). Prakticky jediné řešení, které se zatím nabízí, je řízená migrační politika. Při pohledu na etnický, rasově a nábožensky podbarvené nepokoje ve Francii a dalších evropských zemích je však jasné, že jeden problém (stárnutí a úbytek původní populace) je nahrazován jiným, který bude tvořit potenciálně výbušnou směs po desetiletí (mládež rebelující a rabující na předměstích Paříže tvorí druhou až třetí generaci potomků jejména alžírských přistěhovalců).

1.3.3. Dositupnost potravin

Na světě zhruba miliardy lidí hladoví (nemá dostatečný kalorický příjem) a zhruba miliarda lidí je ohrožena nemocemi způsobenými přejídáním a nadváhou (poruchy nervové soustavy, nemoci trávicího ústrojí, koronárních cév, výskyt cukrovky apod.). Díky tzv. zelené revoluci (mechanizace, chemizace, zavlažování a šlechtění nových odrůd v zemědělství) se ve 2. polovině 20. století dařilo zvyšovat celosvětově produkci potravin rychleji, než byl nárůst počtu obyvatel. To samo o sobě však nahrávalo hladomory v období sucha a neúrody či válečných konfliktů, zejména v subsaharské Africe. Zelená revoluce také nezabránila paradoxním situacím, kdy např. v „největší demokracii světa“, v Indii, milióny lidí hladoví a tato země je přitom

⁴ Glenn, J., C., Gordon, T., J., eds.: State of the Future. WFUNA Millennium Project,

Washington, D.C. 2007

Dnes je za „druhou zelenou revoluci“ povážován nástup genetického svazu se vzorky pravých neštovic nedostaly do nepovolaných

ky modifikovaných organismů (GMO). Evropská unie je v této věci v opatrná, naopak Spojené státy, ve shodě s silnými chemickým

koncerny i touhou rozvojových zemí po tomto „zázraku vědy“, kteří vivilizační choroby typické pro blahobytou společnost. Například

rý nasycení hladovou populaci, používání GMO podporují. Je to však obrovské nemoci a některé degenerativní poruchy (cukrovka, vře-

cesta riskantní a míru rizika dnes nikdo nezná. Je totiž rozdíl mezdová onemocnění, jaterní potíže, nervové poruchy) umírá v rozvinutém

šlechtěním dvou příbuzných rostlinných druhů a zasaňováním dýchacích zemí přes 50% obyvatel, v rozvojových zemích zatím jen asi

ové kyseliny, nositelky genetické informace) atlantické tresky vyjme

do DNA rajčat, které jsou pak odolnější vůči mrazu.

V poslední době se stává problémem výroba biopaliv. Svět začíná brzy, v ekonomicky aktivním věku, což je pro rozvoj a budoucí pro-

být nervozní ze „soumraku éry fosiných paliv“ a hledá náhradu. Bi-speritu těchto zemí velmi těžký problém.

opaliva jsou jistě dílem řešení, ale především v chudých regionech mohou být farmáři motivováni k finančně výhodnějšímu pěstování sledních 20 let bylo identifikováno 30 nových, velmi infekčních ne-

biopaliv určených na export, na úkor pěstování místních plodin ur- moci, jako např. Ebola, SARS, ptačí chřipka a další. Pro řadu z nich

čených k nasycení místních obyvatel.

1.3.4. Zdravotní problémy

Především díky lepší výživě, hygiene a zdravotní péci se střední délka života v 19. a 20. století výrazně zvýšila a to v dnešních rozvinutých a následně i rozvojových zemích. Řada nemocí, které ve středověku zužovaly Evropu, je dnes celosvětově eliminována, i když v případě velké nouze a podvýživy by opět mohly získat na silu (např. mor, cholera). Některé nemoci by mohly být dokonce zcela eradikovány (vymýceny), jako např. dětská olorna či lepra. Krásný příklad úspěšného projektu představuje eradikace pravých neštovic v 70. letech 20. století. Tehdy Světová zdravotnická organizace vyhlásila této nemoci, na kterou umíral každý třetí nakažený, válku. Šlo o dobrý psychologický tah, protože ve válce se mobilizují všechny dostupné lidské, finanční a materiální zdroje. Přestože se tento projekt zrodil v období studené války mezi Východem a Západem, našlo se dost energie a prostředků, aby mohl být úspěšně dotažen, do konce a v roce 1977 byly pravé neštovice vymýceny. Bohužel zůstaly jmény viru pravých neštovic uchovány v laboratořích v Sovětském svazu a ve Spojených státech (jde o velmi účinnou biologickou zbraň) a můžeme jen doufat a věřit, že zejména s rozpadem Sově-

Rozvojové i rozvinuté země ohrožuje novodobá „metla lidstva“, tímto virem promořeny až desítky procent populace a lidé umírají Infekční nemoci způsobují celosvětově asi 30% úmrtí. Během po-

tímto virem se HIV-AIDS, byť nestejnou měrou. Zejména v subsaharské Africe jsou

Infekční nemoci způsobují celosvětově asi 30% úmrtí. Během po-

tímto virem se HIV-AIDS, byť nestejnou měrou. Zejména v subsaharské Africe jsou

neexistuje léčba a vakcína. Dvacet již známých nemocí se znova stává narůstající hrozbohou. Je to např. tuberkulóza a malárie, kde původní této nemoci se stali rezistentní vůči antibiotikům kvůli rozšířenému užívání a zneužívání těchto léků.⁵

1.3.5. Životní prostředí

Životní prostředí je ta část světa, se kterou je člověk ve vzájemném působení, tzn. kterou obývá, které se přizpůsobuje a kterou svou činností také transformuje. Rozsah životního prostředí člověka je přibližně totožný s biosférou, tedy se „slupkou“ obepínající planetu, ve které se vyskytuje život. Ta je mocná dvacet kilometrů, což se může z perspektivy lidského jedince zdát hodně. Nieměně průměr Země je téměř 13 000 km a biosféra je tedy opravdu jen nepatrnou vrstvičkou, ve které se vyskytuje život.

K našemu Slunci je vzdálenost 150 milionů kilometrů, nebo-li 8,5 světelných minut (světlo urazí ve vakuu 300 000 km za vteřinu). K nejbližší hvězdě, Proxima Centauri, je vzdálenost 4,5 světelných let. V naší galaxii, Mléčné dráze, je odhadem 100 miliard takových hvězd, jako je naše Slunce. A ve vesmíru je počet galaxií odhadován na 140 miliard. Jediný život, o kterém ve vesmíru víme. (netvrídme, že nezbytně jediný, který existuje) je život na planetě Zemi.

⁵ Glenn, J., C., Gordon, T., J., eds.: State of the Future. WFUNA Millennium Project, Washington, D.C. 2007

Člověk dnes má sílu a možnost ne snad život zničit, ale jistě významných. Produktivita pouští je velmi nízká, do jedné tuny organické ovlnit a pozměnit, stejně jako se to již několikrát v historii díky písobením přírodních faktorů (srážka s asteroidem, rozsáhlá intenzivní vulkanická činnost), kdy v geologicky krátké době výpouští je ohrožena přibližně půl miliarda lidí a neexistuje levné řešení 60 – 90% všech rostlinných a živočišných druhů.

1.3.5.1. Rozmanitost života (biodiverzita)

Dosud je popsáno asi 350 tisíc rostlinných druhů a 1,7 milionu živočišných druhů. Živočišných druhů je však mnohonásobně více, odhad se pohybuje mezi 3 – 100 miliony. Každý druh, který využívá, je nenávratně ztracen. Obvykle se udává, že vlivem člověka den ně vymírá asi 100 druhů. To je však číslo velmi orientační, od rychlosti ničení ekosystémů, ve kterých druhy žijí, především trojických deštných lesů.

K ochraně rostlinných a živočišných druhů by nás měly vést důvodové etické (nejsme tvůrci života a nemáme právo jej ničit), ekologické (vzájemné vazby mezi rostlinnými a živočišnými druhy vytvářejí „předivo“ života, síť nezbytnou pro fungování ekosystémů a tím i životu na Zemi) a ekonomické (genetické bohatství je nedoceněným přírodním zdrojem, který je nezbytný pro rozvoj a prosperitu mnoha odvětví (potravinářský a farmaceutický průmysl, rozvoj biotechnologií, energetika apod.).

1.3.5.2. Ohrožení lesů

Ohroženy jsou především tropické deštné lesy, jejich rozloha se ročně zmenšuje o 150 000 km². Je zásadní rozdíl mezi tropickými lesy a lesy (převážně monokulturami) mírného pásmu a tundry. Tropické lesy jsou druhově nesrovnatelně bohatší, na druhou stranu jsou zranitelnější. V tropech je 80 – 90% organické hmoty v nadzemní části ve formě biomasy a jen velmi malá část je uložena v půdě jako její úrodná složka. V mírném pásmu a v tundře je tento poměr obrácený. Po vykácení či vypálení lesů je tedy v našich zeměpisných šírkách lesy možné opakován obnovovat, v tropech to možné není. Přitom význam tropických lesů pro stabilizaci klimatu ani není zdůrazňovat.

1.3.5.3. Šíření pouští (desertifikace).

Pouště pokrývají asi 30% povrchu pevniny, ovšem včetně pouští

1.3.5.4. Hospodaření s vodou

Na světě jsou jen tři procenta sladké vody, z toho však 2,5% v ledovcích. Ve sladkovodních jezerech je jen 0,01% z celkového množství vody, ve všech vodních tocích jen 0,001%. Fyziologicky „předivo“ života, síť nezbytnou pro fungování ekosystémů a tím i životu na Zemi) a ekonomické (genetické bohatství je nedoceněným přírodním zdrojem, který je nezbytný pro rozvoj a prosperitu mnoha odvětví (potravinářský a farmaceutický průmysl, rozvoj biotechnologií, energetika apod.).

Celkově je sladké vody na Zemi dostatek, není však rovnoměrně rozložena. Snažit se o dostatek vody pro zemědělství, energetické či jiné účely, vede často ke kontroverzním projektům, někdy s katastrofickými důsledky. Přesměrování vody z řek Amurدارji a Syrdar'ji na bavlnákové plantáže ve střední Asii vedlo ke zničení Čadského jezera. Podobně je v Africe prakticky rozhodnuto o osudu Čadského jezera. Vybudování přehrady Tři soutěsky v Číně sice poskytne energii rovnající se devítí Temelínům (18 000 MW), ale přesídleno bylo 1,5 milionů lidí.

1.3.5.5. Kyselé deště

Kyselé deště vznikají spalováním hnědého uhlí s obsahem síry, kdy nejprve spálením síry (oxidací) vzniká oxid siřičitý a následnou reakcí se vzdušnou vlhkostí vzniká slabá kyselina siřičitá a sírová. Obdobně při provozu automobilů vznikají oxidy dusíku, které reagují s vodními párami vytvářejí slabou kyselinu dusičnou.

Kyselé deště ohrožují lesní porosty, způsobují korozii kovových zařízení, ničí fasády domů atd. Na hranicích severních Čech, Polska a bývalého východního Německa byla taková koncentrace těžby hnědého uhlí, energetického a chemického průmyslu, že toto místo bylo nazýváno černý (nebo též špinavý) trojúhelník a šlo pravděpodobně o environmentálně nejvíce postižené místo v Evropě.

Dnes se situace výrazně zlepšila. Emise oxidu siřičitého poklesly v České republice v průběhu devadesátých let o více než 90%. To,

co bylo velkou hrozbou v západní Evropě a na východním pobřeží významu, jehož výsledky neznáme a jehož důsledky nebudeme severní Ameriky v 60. a 70. letech 20. století, ve střední Evropě v 70. moci výraznější ovlivnit.

Zde přes enormní úsilí snahy o globální dohodu, která by procházela rozvojových zemích. Nejkrátkavějším případem je Čína, kdy dukcí skleníkových plynů (oxidu uhličitého zejména) eliminovala, se mimochoodem nachází 16 z 20 velkoměst na světě s nejvíce znečištěním. Problémy s kyselými dešti ale mají další „nastup“ – Argentína, Chile, Jihoafrická republika, Nigérie a další.

1.3.5.6. Narušení ozónové vrstvy

Ve stratosféře, ve výšce 20 km, je zvýšená koncentrace ozónu, který nás chrání před ultrafialovým (krátkovlnným) zářením. Když se tato 2 – 4 kilometry mocná vrstva stlačila na číry ozón (O_3), byl by mocná jen 2 – 4 milimetru. To je jedna z křehkých hranic mezi životem a smrtí na Zemi.

Tuto vrstvu jsme po celou druhou polovinu 20. století narušovali používáním freonů, látek obsahujících chlór a fluor, které bouřlivě reagují s ozónem. Jedna molekula chlóru či fluoru dokáže zničit až 70 000 molekul ozónu na obyčejný kyslík a oxid chlóru či fluoru.⁶

Díky Montrealskému protokolu, podepsanému v roce 1987, je od roku 2005 výroba i používání freonů zakázáno a je šance, že za 10 – 15 let by se mohla situace s ozónem ve stratosféře začít zlepšovat. Je to první velmi úspěšná mezinárodní dohoda v oblasti životního prostředí, kterou se daří naplňovat. Je to však dánou tím, že jsme freony (ve sprejích, chladničkách, v klimatizačních zařízeních) nahradili jinými, řádově méně škodlivými látkami.

1.3.6. Klimatické změny

Na změny klimatu způsobené velmi pravděpodobně působením člověka (spalování fosilních paliv a produkce oxidu uhličitého, hlavního skleníkového plynu) odborníci upozorňují již několik desetiletí, teprve v několika posledních letech se však staly často diskutovaným tématem mezi laickou veřejností.

Potíž je v tom, že klimatické změny a jejich důsledky se prakticky nedají spolehlivě prognózovat. Provádime tedy experiment globální

díky těžbě a spalování fosilních paliv uvolňujeme zpět do atmosféry. Ne však za 500 milionů let, ale za pouhá dvě století. Nemáme nijak nadějně vyhlídky, protože nahraďka za fosilní paliva není v důhledu a ambiciózní hráči, jako je Čína (dnes už největší světový producent oxidu uhličitého), Indie a další se nehodlají v industriálním rozvoji stoupně ve formě uhlovodíků vázal a akumuloval uhlík. My jej nyní provohor (a možná i dříve), tedy nejméně 500 milionů let, kdy se po pravdě podle výpočtu v roce 2007 UNFCCC výrobce uhlíkem využívají všechny dostupné zdroje uhlíku na světě.

Výše uvedené environmentální problémy poukazují na naší doby, tzv. únosné kapacity ekosystémů, však dojde k jejich zhroucení. Savadní neschopnost využívat ekosystémy racionálně, s ohledem na jejich dlouhodobé fungování. Ekosystémy mají naštěstí schopnost negativní působení antropogenních (člověkem způsobených) vlivů tlumit (tzv. purifikační schopnost). Při překročení prahové hodnoty, v určitém okamžiku tedy stačí relativně malá změna, aby se systém stal nefunkčním. Problemem je, že tyto prahové hodnoty neznáme. Ekologická stabilita krajiny, podobně jako klimatické změny, jsou pro nás příliš složité na to, abychom je dokázali věrohodně modelovat a předvídat budoucí důsledky našich dnešních aktivit.

1.3.7. Energetické zdroje

Spotřeba energie ve světě ročně roste o 3 – 4%. To znamená, že ke zdvojnásobení spotřeby dochází přibližně každých 20 let. Ten trend se v brzké době nezmění kvůli ambiciózním rozvojovým, avšak rychle se industrializujícím zemím (Čína, Indie, Mexiko a další). U fosilních paliv odhadujeme, že zásoby ropy vydrží na nějakých 40 let, zásoby uhlí a plynu něco mezi jedním až dvěma stoletími. Spalování uhlí však má řadu negativních vlivů na naše životní prostředí, především je největším antropogenním producentem oxidu uhličitého.

⁶ Bryson, B.: A Short History of Nearly Everything. Broadway Books, New York, 2003

Jaderná energie je velmi kontroverzní, i když mohutný zdroj chemických prvků, prakticky neomezené množství všech 92 jaderné energetiky, protože jsme se nebyli schopni v průběhu 2. poválečného století a počátku 21. století více orientovat na obnovitelné zdroje energie a úspory v důsledku využívání moderních technologií v našem průmyslu i domácnostech.

Nicméně je dobré si uvědomit, že riziko, byť minimální, jaderné havárie existuje, že vyhořelý odpad bude radioaktivní a nebezpečný za několik tisíc let, že jaderná elektrárna má vysoké pořizovací náklady (u JE Temelín 105 miliard Kč), životnost elektrárny je 35 – 40 let a náklady na zakonzervování elektrárny po dožití představují přes 100% z pořizovací ceny (včetně nákladů na uskladnění vyhořelého paliva) a že jaderná elektrárna má některé negativní (i když nijak drastické) ekologické dopady (např. změna mikroklimatu kvůli výparu vody z chladicích věží). Jaderná elektrárna představuje centralizovaný energetický zdroj, jehož výkon se nedá pružně měnit podle potřeby a při rozvoji elektráren dochází k výrazným, asi sedmiprocentním ztrátám.

Na druhou stranu velikou předností jaderné energie je to, že neprodukuje oxid uhličitý. Prakticky všechny obnovitelné zdroje jsou tak či tak odvozeny z energie Slunce a je dost pravděpodobné, že dříve či později si budeme muset s energií Slunce vystačit. Ať už je to energie z biomasy (včetně výroby etanolu jako paliva), vodní energie, větrná energie, přímá přeměna sluneční energie na teplo nebo elektriku (pomocí fotovoltaických článků), jedná se o obnovitelné zdroje, které by i při dnešních technologických mohly pokrýt čtvrtinu naší energetické spotřeby, byť ekonomicky zatím konkurenčeschopné nejsou.

Asi třetina spotřebované energie v našich podmírkách by mohla být ušetřena (říká se, že nejlepší energie je ta, kterou není třeba vůbec vyrobit, tedy ušetřená energie). Současná vyděračská politika ČEZu zvyšování cen elektřiny (díky dvoutřetinovému podílu státu v ČEZ tak vlastně jde o další „dan“ odváděnou občany státu) má aspoň tu výhodu, že začnáme v domácnostech více šetřit – zateplovat domy, používat úspornější elektrospotřebiče apod.

1.3.8. Surovinové zdroje

Teoreticky je na Zemi surovin dostatek. Mořská voda obsahuje

Limity růstu, že při současném exponenciálním růstu hospodářství nám dojdou světové zásoby zlata za 11 let, stříbra za 16 let, cínu za 17 let, ropy za 31 let atd. Tato prognóza se nevyplnila z několika základních důvodů:

- byla objevena nová významná ložiska nerostných surovin;
- byly vynalezeny a aplikovány nové, úspornější technologie;
- se surovinami se začalo více šetřit a rozvinuly se recykační technologie;
- řada surovin byla nahrazena (substituována) jinými, dostupnějšími (např. plasty za některé kovy v automobilech, optická vlákna za měděný drát při přenosu informací).

Nicméně stále platí, že hospodářství v omezeném prostoru a s omezenými (vyčerpateľnými a neobnovitelnými) zdroji nemůže růst exponenciálně donekonečna. Dříve či později narazíme na „limity růstu“ a jde o to, kolik času na „změnu kursu“ budeme mít a zda-li se s touto výzvou vytvoříme evolučně (řízeným procesem) nebo revolučně (chaoticky).

Se surovinami je úzce spojena problematika odpadů. Množství pevných odpadů z domácností je odhadováno na jeden kilogram na osobu denně (v rozvinutých zemích samozřejmě více, v rozvoju vých zemích méně), roční produkce toxicitních látek ve světě ční asi 400 milionů tun. Velkým problémem je transport toxicitních odpadů (včetně radioaktivních) z bohatších států do rozvojových zemí, kde nebyvá potřebná zkorumponované elity uplatit.

Cílem, ke kteremu musíme směřovat, je napodobit fungování přírody, kde žádný odpad neexistuje. V ekosystémech probíhá do-konalý koloběh látek, jediné, co z ekosystémů odchází jako „odpad“

je tepelná energie (podle termodynamického zákona se část energie vždy ztrácí ve formě tepla).

1.3.9. Neronoměrné rozložení bohatství

Je známo, že 20% obyvatel rozvinutého světa spotřebuje 80% sféry, oceánu, ohrožených druhů, Antarktidy a obchodu s toxicním přírodním zdrojem planety a 80% obyvatel rozvojového světa jen 20% odpadem. Mezi prvními všeobecně uznávanými společnými statky lidu Zhruba miliarda obyvatel žije pod hranicí chudoby přijatou OSN stva (tzv. global commons) se stal celý kontinent – Antarktida. Nejdíky za méně než jeden americký dolar na den, 2% nejbohatších lidí větší význam pro světové společenství je najít způsob, jak odpovědět vlastní více než 50% světového bohatství, zatímco chudá polovina a dlouhodobě udržitelně spravovat statky, které sice patří státu, ale lidstva vlastní jen 1% bohatství. Příjem 225 nejbohatších lidí je rovnocenný (např. sibiřská tajga, Galapágy, amazonský ven přímu 2,7 miliardy lidí, tedy 40% světové populace.⁸

V chudých zemích prakticky neexistuje nebo je velmi slabá střední třída, která by společnost stabilizovala. Jestliže rozdíl mezi příjmy horních 20% populace je v porovnání s dolními 20% populace v rozvinutých zemích asi 5:1 až 8:1, v rozvojových zemích je tento poměr mnohem vyšší, obvykle dvacet i více násobný. Nejvíce je to v Brazílii, a to 31 : 1.

Bídne podmínky obyvatel v rozvojových zemích vedou k nedostatku vzdělání a možnosti se rozvíjet. Postiženy bývají především ženy. 781 milionů lidí je negramotných, z toho dvě třetiny jsou ženy. Násilí na ženách ze strany mužů je přičinou více obětí, než způsobují války.

Na světě je dnes více otroků, než bylo v dobách největšího chodování s africkými otroky. Dnešní odhad se pohybuje od 12,3 milionů po 27 milionů, většinu z nich tvoří ženy v Asii.⁹

1.3.10. Péče o globální společné statky

Na světě existuje kategorie statků, které si nemohou plně a bez výhrad nárokovat národní státy, protože to jsou statky globální povahy, např. atmosféra, blízký kosmický prostor, oceány za hranicí národní jurisdikce a významné globální životodárné systémy.

Je v zájmu lidstva, včetně budoucích generací, abychom našli způsob globální správy těchto statků. Například státy, které dnes nemají přístup do vesmíru, oprávněně prosazují, aby blízký kosmický prostor byl „společným dědictvím lidstva“ a aby byla založena např.

Na globální úrovni již existují platné smlouvy, týkající se atmosféry, oceánu, ohrožených druhů, Antarktidy a obchodu s toxicním odpadem. Mezi prvními všeobecně uznávanými společnými statky lidu Zhruba miliarda obyvatel žije pod hranicí chudoby přijatou OSN stva (tzv. global commons) se stal celý kontinent – Antarktida. Nejdíky za méně než jeden americký dolar na den, 2% nejbohatších lidí větší význam pro světové společenství je najít způsob, jak odpovědět vlastní více než 50% světového bohatství, zatímco chudá polovina a dlouhodobě udržitelně spravovat statky, které sice patří státu, ale lidstva vlastní jen 1% bohatství. Příjem 225 nejbohatších lidí je rovnocenný (např. sibiřská tajga, Galapágy, amazonský ven přímu 2,7 miliardy lidí, tedy 40% světové populace.⁸

V chudých zemích prakticky neexistuje nebo je velmi slabá střední třída, která by společnost stabilizovala. Jestliže rozdíl mezi příjmy horních 20% populace je v porovnání s dolními 20% populace v rozvinutých zemích asi 5:1 až 8:1, v rozvojových zemích je tento poměr mnohem vyšší, obvykle dvacet i více násobný. Nejvíce je to v Brazílii, a to 31 : 1.

1.4. Megatrendy, megavýzvy

Když přestanete padat, znamená to, že jste v nebi, ale když přestanete vstávat, znamená to, že jste v pekle.

David Torkington

Všechny zmínované i další nezmíněné problémy (např. lidská sídla, stěhování lidí do měst a migrace obecně) mají kumulativní a synergické (vliv jednoho faktoru posiluje také vliv dalšího faktoru) účinky.

Mezi klíčové „megavýzvy“ asi můžeme zařadit životní prostředí, rostoucí populaci a chudobu (resp. nerovnoměrné rozdělení bohatství). Čím více je lidí na planetě, tím větší je tlak na čerpání přírodních zdrojů, a tím více je poškozováno životní prostředí. Čím poškozenější a devastovanější je životní prostředí, tím jsou lidé chudší, tím menší jsou jejich šance vymírat se z bludného kruhu chudoby. Např. na Haiti lidé výkáceli již 99% původní rozlohy lesů. Mají proto nenadostatek paliva a stavebního materiálu, ale půda je erodována a neúrodná. V době dešťů trpí záplavami, v ostatním období zase mají nedostatek vody a sucha.

⁸ Glenn, J., C. Gordon, T. J., eds.: State of the Future. WFUNA Millennium Project, Washington, D.C. 2007

⁹ Glenn, J., C. Gordon, T. J., eds.: State of the Future. WFUNA Millennium Project, Washington, D.C. 2007

¹⁰ Kornise pro globální řízení: Naše globální sousedství. Rada pro mezinárodní vztahy, Praha, 1995

Čím jsou lidé chudší, tím, zjednodušeně řečeno, roste populace Norsko, Velká Británie, Mexiko a další. Podle odhadů ropných průmyslových rychleji. Lidé nemohou spoléhat na stát v nemoci či ve starosti, jediným inspektorem dosáhneme celosvětově ropného zlomu už někdy v letech „pojištěním“ jsou jejich děti. Kvůli vysoké úmrtnosti je jich však třeba 2008 – 2015, podle největších optimistů někdy kolem roku 2035. ba mít raději více. Děti jsou také levnou pracovní silou

oříštem jsou jejich děti. Kvůli vysoké úmrtnosti je mít raději více. Děti jsou také levnou pracovní silou.

3 – 2015, podle největších optimistů někdy kolem roku 2035

Působí zde řada faktorů dalších (vzdělání, kulturní, historické, náboženské faktory a další), ale skutečností je, že populace nejsou výlučně chudobou, ale i zároveň chudobou. Bludný kruh chudoby, rostoucího počtu a ničení životního prostředí se uzavírá a bez vnější pomoci se tato situace neroznete.

Na přelomu tisíciletí vystoupily do popředí další tři megavýzvy. Jsou méně obecné, o to však akutnější. Terorismus a organizovaný zločin jsme již zmínovali. Mezinárodní organizovaný zločin roste, protože neexistuje integrovaná globální strategie pro boj s ním.

Z příjmu organizovaného zločinu je v podstatné míře financován terorismus. Boj s terorismem je příkladem asymetrické války. Převaha ve vojenské technice a vyspělých technologích je málo platná, protože proti nám stojí neviditelný a zákeřný nepřítel, který rozleptává důvěru ve společnosti.

Stejně tak už byly zmíněny klimatické změny, o kterých se nyní hodně píše a mluví. Narůstá koncentrace oxida uhličitého v atmosféře, narůstá také globální teplota. Současná kapacita oceánů a lesů absorbovat uhlík je 3,5 miliardy tun ročně, lidstvo jej následkem své činnosti ročně vyprodukuje 7 miliard tun. Mezivádní panel o změnách klimatu (IPCC) odhaduje, že užití fosilních paliv by mělo být sníženo o 70%, má-li být klimatický systém stabilizován.

ještě na základě dvanácti posledních let bylo nejteplejších za celé sledované období. Ve světě se nyní staví nebo plánuje postavit 800 – 1000 uhlíkových elektráren, jejichž životnost je 40 let.¹¹

Třetí výzvou, zatím ještě stále poněkud opomíjenou, je ropný zlom. Vyčerpání ropy se stává reálnou hrozou a současný náruštění výroby za hranici až ke 140 tis. rám. zákonem o ropě je ustanoven

Ropný zlom neznamená vyčerpání ropy, ale dosažení bodu, kdy už není možné těžbu zvyšovat, ta naopak postupně začíná klesat. Tím, jak klesá nabídka, logicky roste cena.

Spojené státy dosáhly na svém území (bez Aljašky) ropného zlomu už v roce 1970. Z pětašedesáti největších producentů ropy je jich a ropným zlomem už přes padesát. Kromě USA jsou to také Kuvajt, 1 Glenn, J., C., Gordon, T., J., eds.: State of the Future. WFUNA Millennium Project, Washington, D.C. 2006

1.5. Vytváření nové civilizace?

Nemůžeme vědomě budovat budoucnost, kterou si neumíme představit. Prvním požadavkem je vytvořit pro nás realistickou, přesvědčivou a pouťavou vizu budoucnosti, která je snadno sdělitelná. Potřebujeme objevit příběh, který shrnuje příští stadium našeho evolučního vývoje a funguje jako katalyzátor naší energie a entuziasmu.

Duane Elgin

Alvin Toffler, který se zabýval téměř celý život přechodem průmyslové civilizace do dalšího, postindustriálního stadia, tvrdí, že už my jsme poslední generaci staré civilizace a první generaci civilizace nové. Je důležité identifikovat klíčové vzorce změn, jakmile se objeví, takže je pak můžeme ovlivňovat. Dnes podle Tofflera není základní politickou otázkou, kdo kontroluje chod posledních dní průmyslové společnosti, ale kdo vytváří novou civilizaci, která nahradí průmyslovou společnost.¹³

Některé generace jsou zrozeny k tomu, aby tvorily, jiné udržují civilizaci. Elity, jakkoliv osvícené, nemohou samy vytvořit novou kulturu.

11 Glenn, J., C., Gordon, T., J., eds.: State of the Future. WFUNA Millennium Project, Washington, DC 2006

J. CLIMATE

12 Čílek, V., Kasík, M.: Nejistý plamen. Dokordan, Praha. 2007
 13 Toffler, A.: The Third Wave. Bantam Books, New York. 1980

civilizaci. Bude třeba energie, tedy spoluúčasti (participace) vše lidí.

Vývojem civilizací a teorií civilizačního růstu se zabýval Duainich průmyslových společností rozlišuje čtyři stadia růstu, která jsou rovnává k ročním obdobím:

1. období: Vysoký růst, jaro, období víry. Existuje vysoký sociální konsenzus, silný smysl pro sdílený cíl, byrokracie je nízká, aktivity jsou většinou seberegulující.
2. období: Plné rozvinutí, léto, období rozumu. Sociální konzensus začíná slabnout s naplněním sdíleného sociálního cíle. Byrokratická složitost rychle narůstá, aktivity jsou zvětšující se měrou regulovány.
3. období: Počáteční úpadek, podzim, období cynismu. Konzensus je velmi slabý, požadavky zajmových skupin se stávají silnějšími, než sdílený cíl. Byrokratická složitost se vísí rychleji než schopnost efektivní regulace.
4. období: Rozpad, zima, období zoufalství. Zhroucení konsenzu, různé sociální cíle, které jsou vzájemně v konfliktu. Byrokratická složitost je ubijející, vymyká se kontrole, společnosť se začíná rozpadat.

D. Elgin tvrdil už v době, kdy knížku psal, tedy na počátku 90 let, že se nacházíme na přechodu mezi třetím a čtvrtým obdobím. Civilizace však nemusí nezbytně podlehnut, když vstupuje do stáda úpadku. Zasadní výzvou je nalézt nový „společný smysl“, oddan se mu a naplnit jej.

Pokud my, jako jednotlivci a občanská společnost nezačneme odzola přípravu na zásadně se měnící globální okolnosti, budeme špatně připraveni, až nás globální výzva zasáhne plnou silou. Bude trvat několik desetiletí, říká D. Elgin, než projedeme touto temnou nocí v našem životním cyklu a vynoří se opět probouzející se jarní období civilizačního rozvoje s obnoveným smyslem pro cíl.

1.6. Co bychom měli dělat?

Nikdo nedělá větší chybou než ten, kdo nedělá nic v domnění, že to málo, co udělat může, je bezvýznamné.

Edmund Burke

Gerald Barney, bývalý poradce prezidenta Jimmyho Cartera a autor zprávy Global 2000¹⁵, kdysi řekl, že změna kursu bude vyžadovat ohromné množství energie. Ne energie, která pochází z ropy nebo jaderného paliva, ale spíše duchovní a citové energie, které by bylo dost na to, aby změnila myšlení a životy více než šesti miliard lidí. Domníváme se, že „změna kursu“ bude spočívat na třech pilířích, které by měly být solidně formulovány a následně demokratickou cestou prosazovány. Těmito pilíři je budování otevřené společnosti, podpora dlouhodobě udržitelného rozvoje a vytváření globálního společenství se sdílenou globální odpovědností.

1.6.1. Otevřená společnost

V otevřené společnosti hraje vedle státních institucí důležitou roli sít občanských aktivit, spolků, církví, zajmových sdružení i dobrých organizací. Posláním státu je zajistit občanským aktivitám právní, ekonomický a informační rámec, v němž mohou působit. Cílem otevřené společnosti je snaha, aby se jednotlivci rozvýjeli ve zralé, svobodné a odpovědné osobnosti, aby mohli žít kvalitní a plnohodnotný život ve zdravém prostředí.

Pokud bychom se měli pokusit charakterizovat způsob života a chování, který podporuje rozvoj otevřené společnosti, velmi dobrou inspirací je typologie kultur podle Mariana Grondony¹⁶, které jsou vůči rozvoji společnosti buď příznivé („otevřené“) nebo rezistentní („uzavřené“).

Podle Grondony v otevřených kulturách náboženství vysvětlují a ospravedlňují úspěch, v uzavřených kulturách zdůvodňují utrpení.

¹⁴ Elgin, D.: Voluntary Simplicity. Toward a Way of Life that is Outwardly

Simple, Inwardly Rich. Revised Edition. Quill, New York. 1993

¹⁵ Barney, G. O.: The Global 2000 Report to the President. Pergamon Press, Oxford. 1980

¹⁶ Převzato z článku antropologa Ivo Budila: Teorie závislosti, kulturní determinismus a prosperita. In: Weisová, Š. a kol.: Ve stínu modernity. Perspektivy a problémy rozvoje. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň. 2005

V otevřených kulturách je bohatství přijímáno jako produkt lidské iniciativy a usilí, v uzavřených kulturách je třeba o ziskání (a přerozdělení) bohatství bojovat. Soutěživost a konkurence je v otevřených kulturách pokládána za pozitivní hodnotu, v uzavřených kulturách za hrozbu pro stabilitu, plodící navíc závist a zášť. Otevřená kultura podporuje sporuji a investice ve prospěch budoucích generací, uzavřená kultura preferuje přerozdělení a spotřebu ve prospěch příslušníků současné generace. V otevřené kultuře je práce považována za morální povinnost a hlaup způsob seberealizace a uspokojení, v uzavřené kultuře za přízeň a nutrizi.

Odlíšný názor je v otevřené kultuře vnímán jako zdroj inovace a prostředek hledání pravdy, v uzavřené kultuře je to přestupek ohrožující rádce. Vzdělání v otevřené kultuře podporuje zviditelnost a tvorivost, v uzavřeném kulturně podporuje zakonzervování daného stavu. Příslušníci otevřené kultury se orientují na budoucnost, jež je chápána jako něco ovlivnitéjší nežho, představitelé uzavřené kultury se zaměřují na minulost a podlejí se jí fatalismu. V otevřené kultuře je svět scénou pro aktivitu a úspěch v uzavřené kultuře je realita ovládána silami, které jsou mimo lidskou kontrolu. V otevřené kultuře představuje život to, co jedinec dělá, v uzavřené kultuře to, co se mu přihodilo. V otevřené kultuře převládá optimismus, v uzavřené kultuře pesimismus.

Kultura zásadním způsobem utváří podobu společnosti, protc výše uvedená pasáž dobrě charakterizuje způsob myšlení a života v otevřené (resp. uzavřené) společnosti. Objevuje se tu výrazná odpor vědomost vůči budoucím generacím (sporeni a investice do budoucna namísto bezprostřední spotřeby). To je také základním principem dlouhodobé udržitelného rozvoje, resp. udržitelného způsobu života. Taková společnost bude v dlouhodobém horizontu ekonomicky úspěšná a prosperující.

Budoucnost je dále v otevřené kultuře (resp. společnosti) vnímána jako něco ovlivnitelného, nikoliv osudově daného. Protože je budoucnost ovlivnitelná a nikoliv předurčená, má smysl konstruktivně a aktivně usilovat o změnu k lepšímu, i kdyby se výhledky zdály sebevice chmurné. V otevřené společnosti se tedy stáváme spolutvůrci životního příběhu i jeho vyústění na Zemi, protože budoucnost, jakkoliv se v našich individuálních životech i ve společnosti může jevit temně, je ovlivnitelná našimi volbami.

Církev na výbor je v otevřené kultuře vnímán jako zdroj inovace a pro středek hledání pravdy, v uzavřené kultuře je to přestupek ohrožující rád. Vzdělání v otevřené kultuře podporuje zviditelnost a tvorivost, v uzavřeném kulturně podporuje zakonzervování daného stavu. Příslušníci otevřené kultury se orientují na budoucnost, tež je chápána jako něco ovlivnitého něho, představitelé uzavřené kultury se zaměřují na minulost a podléhají fatalismu. V otevřené kultuře je svět scénou pro aktivitu a úspěch v uzavřené kultuře je realita ovládána silami, které jsou mimo lidskou kontrolu. V otevřené kultuře představuje život to, co jedinec dělá, v uzavřené kultuře to, co se mu přihodilo. V otevřené kultuře převládá opití, mísma, v uzavřené kultuře pesimismus.

V otevřených kulturních je bohatství přijímáno jako produkt lásky k místu. V uzavřených kulturních je třeba o získání (a přerozdělení). Sociální ekolog Ivan Rynda vymezuje udržitelný rozvoj jako kombohaství bojovat. Soutěživost a konkurence je v otevřených kulturních strategii, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů pokládána za pozitivní hodnotu, v uzavřených kulturních za hrozbu pro stabilitu, plodící navíc závist a zášť. Otevřená kultura podporuje spoření, plné respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globální a investice ve prospěch budoucích generací, uzavřená kultura preferuje měřítku současného světa možné, je nutné redefinovat na lokální, ruje přerozdělení a spotřebu ve prospěch příslušníků současné generace. Regionální a globální úrovni jejich instituce a procesy.¹⁷

V otevřené kultuře je práce povážována za morální povinnost a hlavní způsob seberadizace a uspokojení, v uzavřené kultuře za přítěž a nutnělém ministrem životního prostředí, říci, že udržitelný rozvoj, resp. zlo.

Odlišný názor je v otocení životního prostředí, říci, že udržitelný rozvoj, resp. způsob života, usiluje o naplnění ideálů humanismu a harmonie.

cl. 6.2. Udržitelný rozvoj

Sociální ekolog Ivan Rynda vymezuje udržitelný rozvoj jako *komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů i technologií uspokojovat sociální potřeby lidí, materiální i duchovní, veří phném respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich instituce a procesy.*¹⁷

Můžeme také společně s Josefem Vavrouškem, bývalým féderním ministrem životního prostředí, říci, že *udržitelný rozvoj, resp. způsob života, usiluje o naplnění ideálů humanismu a harmonie-vztahů mezi člověkem a přírodou. Je založen na vědomí odpovědnosti jedince vůči dnešním i budoucím generacím, na prosazování vyváženého významu mezi svobodami a právy jednotlivce a jeho odpovědností.*¹⁸

V souladu s idejemi udržitelného způsobu života bychom měli používat o to, aby dnešní kořistnický vztah k přírodě byl nahrazen vědomím sounáležitosti s přírodou, posedlost kvantitativním růstem, byla nahrazena důrazem na kvalitativní rozvoj lidské společnosti a preferování krátkodobých zájmů by mělo být využíváno respektováním dlouhodobých zájmů a rezignace na spolurozhodování o společných záležitostech by měla být eliminována rozvojem participativní demokracie spojující přednosti reprezentativní demokracie se

- Konkrétně tedy udržitelný rozvoj znamená:
    - Požadavek, aby všichni lidé na Zemi mohli uspokojit své (ale i spojení základní) potřeby. Za základní potřeby můžeme povážovat jídlo, nezávadnou vodu, oděv, přístřeš a možnost opatřovat si tyto potřeby důstojným způsobem, tedy prací. Mezi základní potřeby by mělo být počítáno i zdravé životní prostředí. Bohužel stále platí, že 1,2 miliardy lidí nemá přistup k nezávadné pitné vodě a 800 milionů lidí hladoví.
    - Požadavek, aby i budoucí generace lidí mohly uspokojovat

- Konkrétně tedy udržitelný rozvoj znamená:
  - Požadavek, aby všichni lidé na Zemi mohli uspokojit své (alee spoří základní) potřeby. Za základní potřeby můžeme povážovat jídlo, nezávadnou vodu, oděv, přístřeši a možnost opatřovat si tyto potřeby důstojným způsobem, tedy prací. Mezi základní potřeby by mělo být počítáno i zdravé životní prostředí. Bohužel stále platí, že 1,2 miliardy lidí nemá přístup k nezávadné pitné vodě a 800 milionů lidí hladoví.
  - Požadavek, aby i budoucí generace lidí mohly uspokojovat své potřeby a žít důstojným způsobem života přinejmenším do té míny, v jaké je to dopráno nám.¹⁹ Poprvé v historii začíná 17 Převzato z přednášky Ivana Ryndy na Univerzitě Palackého v Olomouci v roce 2006.

- Požadavek, aby i budoucí generace lidí mohly uspokojovat své potřeby a žít důstojným způsobem života přinejmenším do té míny, v jaké je to dopráno nám.¹⁹ Poprvé v historii začalo být k nezávadné pitné vodě a 800 milionů lidí hladovi.
- 17 Převzato z přednášky Ivana Ryndy na Univerzitě Palackého v Olomouci v roce 2006.
- 18 Vavroušek, J.: Perspektivy lidských hodnot slucičitelných s trvale udržitelným způsobem života. In: Nováček, P., Vavroušek, J. (editoři): Lidské hodnoty a trvající rozvoj. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2006, s. 11-12.

K. Buchtovský a spol., Olomouc. 1993.

náme uvažovat o uznání práv generací, které teprve přijde nejsou to liberální demokracie. Zakaria v knize *Budoucnost svobody* a nemohou tedy obhajovat své zájmy a prosazovat se samy. shrnuje své poselství takto: *Potřebujeme ne více demokracie, ale více a požadavek na rovnováhu mezi svobodami a právy jednotlivých lidí.*

- Požadavek na rovnováhu mezi svobodami a právy jednotlivých lidí a kampaní. Potřebujeme ochránit nejen odpovědností vůči druhým, ale i vůči přírodě.

• Požadavek na přiměřené respektování práv ostatních živých bytostí (např. ochrana hospodářských zvířat před krutým značením, ochrana přirozeného prostředí volně žijících druhů živočichů a rostlin).

- Požadavek učení se z budoucnosti (tzv. anticipační učení na zkušenostech získaných v minulosti, ale také na předvídaní možných důsledků našich dnešních aktivit).

Vycházíme z předpokladu, že nezbytnou a zásadní podmínkou udržitelného rozvoje je demokratický politický systém a tržní hospodářství. Demokracie a tržní hospodářství, dva základní pilíře fungování společnosti, však musí být chráněny právním řádem s dobrou a efektivní vymahatelností práva), a ten je utvářen a ovlivněn již zmíněnými hodnotovými orientacemi obyvatel.

Demokracie je v permanentním ohrožení, aby se nestala zvůl většiny. Proto, jak například uvádí Fedor Gál²⁰, je americký systém typický ne tím, jaký je demokratický, ale jaká omezení klade na volby většinu. Listina práv a svobod je svatá bez ohledu na názor většiny. Členové Nejvyššího soudu nejsou voleni a jejich mandát je doživotní. Fareed Zakaria²¹ jde tak daleko, že tvrdí: nejprve potřebujiem kapitalismus a vládu práva a až potom demokracii. Uspěchaná demokracie může vést k tyranii.

Od pádu komunismu jsme svědky toho, jak se rozšiřují režimy, ve kterých se sice pravidelně konají volby, jenže moc je autoritářská, vání přírodních zdrojů:

1. Míra užívání obnovitelných přírodních zdrojů nepřekročí míru jejich re-generace.
2. Míra užívání neobnovitelných přírodních zdrojů nepřekročí míru, jakou budou rozvíjeny substituující obnovitelné zdroje.
3. Míra emisí škodlivin do životního prostředí nedosáhne hranice asimilačních schopností prostředí.

20 Gál, F.: Politický systém. In: Nováček, P., Mederly, P. a kol.: Strategie udržitelného rozvoje. GplusG, Praha, 1996

21 Zakaria, F.: The Future of Freedom. Illiberal Democracy at Home and Abroad. W. W. Norton and Company, Inc., New York, 2004

celou sféru hospodářství od každodenní politiky. Podobně upozorňuje na rizika zastupitelské demokracie Alvin Toffler: *Slabost dnešních vůdců není v jejich osobních kvalitách, ale v důsledku rozkladu institucí, na kterých závisí moc.*²²

Smyslem ústavního liberalismu je podle Zakaria omezit moc. Bez učinné brány před zneužíváním. Jestliže se hodnotové orientace lidí mění v dlouhodobém horizontu, pak ekonomické prostředí se může měnit relativně rychle a tím lze podpořit (nebo nepodpořit) směřování společnosti k udržitelnému rozvoji. Je-li politická vůle změnit ekonomické chování jednotlivců a firem prostřednictvím ekonomických nástrojů, dotkně se tato změna velice zásadně celé společnosti a ovlivní její vývoj.

Nejvýznamnějším ekonomickým nástrojem při prosazování udržitelného rozvoje bude přijetí ekologické daňové reformy.²³ Ekologický nástroj zároveň zlepší ekologickou situaci v celém světě. Toffler A.: *The Third Wave*. Bantam Books, New York, 1980

22 Toffler A.: *The Third Wave*. Bantam Books, New York, 1980

23

Je to nástroj klíčový a komplexní, ale zdaleka ne jediný. Existuje celá sada ekonomických nástrojů životního prostředí. Podle klasifikace Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) lze ekonomické nástroje rozdělit do následujících skupin:

1. poplatky za znečištění životního prostředí (poplatky za znečištění ovzduší, poplatky za vyplouštění odpadních vod, poplatky za ukládání odpadů na skládky, poplatky za spalování odpadů, poplatky za hluč, administrativní resp. místní poplatky);
2. poplatky za využívání přírodních zdrojů (poplatky za odběry podzemní vody, poplatky za odběry povrchových vod, odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu, poplatky za odnětí pozemků plnících funkci lesa, úhrady z dobyvacího prostoru a vydobyvacích vyhrazených nerostů, poplatky za kácení dřevin);
3. uživatelské poplatky (poplatky za spotřebu látek poškozujících ozónovou vrstvu, poplatky za užívání vybraných umělých hnojiv a pesticidů, poplatky za používání tašek z umělých hmot apod.);
4. úlevy (v placení poplatků);
5. dane (dane k ochraně životního prostředí, komunální dane);
6. daňové úlevy (v rámci dane z přidané hodnoty, v rámci spotřebních daní, v rámci daní z příjmu, v rámci silnění dane, v rámci dane z nemovitostí, v rámci daně dědictké a darovací);
7. sankční platby (pokuty, přírázky);
8. finanční podpory (granty, dotace a dary ze státního rozpočtu nebo z úč-

gická daňová reforma by se v prvé řadě týkala zdanění paliva energií, jde schopno efektivně čelit planetárním problémům, na něž jednou vyrubání a distribuci (plus spotřební daň). Měli bychom však platářní katastrofy, terorismus a organizovaný zločin, regionální konflikty a tím ochuzování budoucích generací), tzv. daň z uhlíku (spalováním neobnovitelného zdroje) a organizace místových operací, péče o světové ekosystémy. (a tím uhlí se do ovzduší dostává oxid uhličitý, nejvýznamnější skleníkový plyn) a daň za poškozování životního prostředí (včetně dlouhodobých záborů půdy při těžbě uhlí a následné rekultivace).

Při zdanění fosilních paliv, ale i dalších neobnovitelných zdrojů (včetně dlouhodobých záborů půdy při těžbě uhlí a následné rekultivace).

by jejich cena významně vzrostla. To by však bylo kompenzováno zlevněním pracovní sily (mohla by se snížit daň z příjmu a daň z příjmu dané hodnoty). Proto tedy název ekologické daňová reforma – stály na daních nevydělal ani neprodělal, celková výše daňových odvodů by zůstala stejná. Zdražily by se neobnovitelné zdroje, zlevnily by se především pracovní síla (to by mělo pozitivní vliv na zaměstnanost, především v zemích s vysokou nezaměstnaností). Mohly by se však zlevnit i obnovitelné energetické zdroje. Pokud by prostředky vybrané za čerpání neobnovitelných zdrojů byly investovány do vývoje obnovitelných zdrojů, jejich technické parametry i cenová dostupnost by se radikálně zlepšily.

Při směřování k udržitelnému rozvoji (a s tím související revoluční efektivnosti a vývojem nové generace úsporných technologií) tedy otázka nestojí „ekonomika nebo životní prostředí?“. Je možné dosáhnout syntézy a symbiotického vztahu ekonomiky a ekologie, které obě vycházejí ze starořeckého slovního základu „oikia“, znamenající péči o domov, o hospodářství. V případě ekonomiky o hospodářství lidské společnosti, u ekologie jde o hospodářství přírody.

V přírodě se vztahy vyvíjejí během vývoje od parazitismu k mutualismu, vzájemné spolupráci.²⁴

1.6.3. Sdílená globální odpovědnost

Je nezbytné podílet se s ostatními rozvinutými zeměmi na vytváření vědomí globální odpovědnosti světového společenství, které

-
9. depozitní refundační systémy (zálohování, recyklační poplatky);
  10. obchodovatelná emisní povolení;
  11. environmentální pojistění;
  12. zelené fondy.

24 Odum, E., P.: Základy ekologie. Academia, Praha. 1977

jsme tak malý a nevýznamný stát, abychom si mohli dovolit tuto výzvu. Existují dva základní důvody, proč lidé poskytují druhým pomoc.

1. Důvody náboženské a etické. V našem evropském prostoru existuje tradice humanity, která čerpá především z křesťanství, židovství, osvícenství a humanismu.

2. Důvody pragmatické a politické. Prostředky vložené do humanitární pomoci a rozvojové spolupráce²⁵ Michal Kaplan, bývalý tajemník pro otázky mezinárodního rozvoje Stále mise České republiky při Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) uvádí deset důvodů, proč se věnovat rozvojové spolupráci se zeměmi „Třetího světa“:

1. morální důvody (solidarita);
2. prevence konfliktů a terorismu;
3. předcházení nelegální migraci a organizovanému zločinu;
4. ochrana před degradací životního prostředí;
5. stabilní světová ekonomika a nové trhy;
6. uplatnění našich produktů a technologií;

25 V současnosti Česká republika poskytuje na rozvojovou spolupráci 0,1% hrubého domáčho produktu, to je asi 3,5 miliardy korun. Nejstřednejší státy, jako je Norsko, Dánsko, Švédsko, Holandsko a Lucembursko vyleňují na rozvojovou pomoc necelé jedno procento HDP. Už v 70. letech přijala OSN cíl, podle kterého by rozvinuté země měly zemím rozvojovým pomáhat částkou alespoň 0,7% HDP.

Jejím posláním je ochrana životů, zmírnění útrap lidí a respekt vůči lidské důstojnosti. Je to krátkodobá pomoc, která postiženým lidem pomáhá uspokojit jejich životní potřeby ve čtyřech základních sektorech: voda/lhygiena, potraviny/výživa, obydlí, zdravotní péče. Nově se přiznávají také pomoc psychosociální. Rozvojová spolupráce představuje ucelenou vládní politiku vůči partnerským rozvojovým zemím, vyjádřenou transferem finanční, materiální, expertní či technické pomoci za účelem dlouhodobého udržitelného rozvoje partnerských zemí.

7. příležitosti pro zaměstnanost, především u mladých lidí;
8. lepší diplomatické vztahy s partnerskými zeměmi;
9. prestiž a vliv na mezinárodní scénu;
10. šíření našich hodnot a kultury.

Mohli bychom dodat ještě zlepšování jazykových a odborných znalostí lidí podílejících se na programech rozvojové spolupráce a možná i další důvody.

V průběhu historie se několikrát objevily myšlenky, které, pokudelný a dosažitelný cíl, jaký měl původní Marshallův plán (nazývaný

byly realizovány, se staly katalyzátorem dalekosáhlých pozitivníké Program evropské obnovy). změn. Po druhé světové válce tzv. Marshallův plán ukázal, jak můž velkolepá víze ovlivnit budoucnost společnosti. V roce 1992 přistodobě udržitelného rozvoje a obecně podpoře otevřené společnosti bývalý viceprezident Spojených států Albert Gore s myšlenkou nynějšej nejdůležitějšího vývoje, globálního Marshallova plánu.²⁷ V roce 2003 se uskutečnila budoucnost orientovaný rozvojový program, který by se stal zdru v Evropě setkání akademiků, politiků a umělců, kteří se shodli, že naděje a katalyzátorem pozitivních změn při řešení závažných Rozvojové cíle tisíciletí, vyhlášené na Miléniovém summitu OSN²⁸ v roce 2000²⁹ by měly být propojeny s vytvářením tzv. ekologicky citlivé a sociálně únosné globální ekonomiky. Tak se zrodil poměrně propracovaný koncept Globálního Marshallova plánu.³⁰ Ten má zejména napomoci:

- implementaci Rozvojových cílů tisícletí do roku 2015;
- získání dodatečných finančních prostředků ve výši 100 miliard USD ročně na realizaci těchto cílů a další rozvoj chudých

27 Gore, A.: Země na mísce vah. Argo, Praha, 1994

28 Rozvojové cíle tisíciletí jsou programem ke snížení chudoby, který v září 2000 v New Yorku přijalo všechny 191 členských zemí OSN. Do roku 2015 by mělo být naplněno osm následujících cílů:

1. snížit na polovinu počet lidí žijících za méně než jeden dolar na den a snížit počet na polovinu počet lidí trpících hladem;
2. zajistit, aby děti kdekoliv na světě, dívky i chlapci, mohly dokončit základní školu;
3. do roku 2005 odstranit nerovnost pohlaví v základním a středním školství a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávání;
4. snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do pěti let;
5. snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti;
6. zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS, malárie a dalších závažných nemocí lidí bez přístupu k nezávadné pitné vodě a zakladní hygieně, zvýšit kvalitu života alespoň 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí a finanční systém založený na jasnych pravidlech, komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí)

29 Více informací je dostupných na www.globalmarshallplan.org.

zemí, např. prostřednictvím Zvláštních práv čerpání (Special Drawing Rights) Mezinárodního měnového fondu, zdaněním finančních operací (tzv. Tobinovy daně), nebo prostřednictvím daně ze světového obchodu (Terra tax).

Aby byl Globální Marshallův plán realizovatelný a úspěšný, potřebujeme (na rozdíl od mnoha současných bilaterálních a multilaterálních rozvojových projektů a programů) jasný, definovatelný, měřitelný a dosažitelný cíl, jaký měl původní Marshallův plán (nazývaný

Při vytváření sdílené globální odpovědnosti, prosazování dlouhodobé udržitelného rozvoje a obecně podpoře otevřené společnosti bývalý viceprezident Spojených států Albert Gore s myšlenkou nynější nejdůležitějšího vývoje, globálního Marshallova plánu.³¹ V roce 2003 se uskutečnila budoucnost orientovaný rozvojový program, který by se stal združením akademiků, politiků a umělců, kteří se shodli, že naděje a katalyzátorem pozitivních změn při řešení závažných Rozvojové cíle tisíciletí, vyhlášené na Miléniovém summitu OSN³² v roce 2000³³ by měly být propojeny s vytvářením tzv. ekologicky citlivé a sociálně únosné globální ekonomiky. Tak se zrodil poměrně propracovaný koncept Globálního Marshallova plánu.³⁴ Ten má zejména napomoci:

- implementaci Rozvojových cílů tisícletí do roku 2015;
- získání dodatečných finančních prostředků ve výši 100 miliard USD ročně na realizaci těchto cílů a další rozvoj chudých

30 Rozhodující úlohu při prosazování žádoucích změn budou mít ingažovaní občané, usilující o změnu prostřednictvím nevládních organizací, společenských hnutí a politických stran. Zejména nevládní neziskový sektor je výrazem ochoty a připravenosti lidí podílet se na vytváření budoucnosti a převzít spoluodpovědnost za vývoj společnosti.

31 Společenská hnutí mají moc přivodit velké společenské změny. Společenství cílů však trvá léta, někdy desetiletí. Bill Mayer sestavil Akční plán hnutí, neboť praktickou strategii pro společenský hnutí, kde

32 zformuloval, jak velké společenské změny probíhají a jak se na nich aktivně podílet.

33 Jednou z hlavních příčin omezené účinnosti společenských aktivit byl vždy nedostatek strategických analýz, teorií a metod, které by aktivistům pomohly lépe analyzovat a vyhodnocovat chování hnutí, porozumět principům jejich fungování a poté je žádoucím způsobem směrovat.

34 Společenská hnutí musejí prodělat dlouhý proces od upoutání pozornosti veřejnosti k problému, přes získání většiny veřejnosti k přeměně a absolvování zdouhavého tradičního demokratického mechanismu, až k přeměně veřejně přijatého názoru v nový polopolitický plán hnutí. In: Zvláštní příloha černáctidenku Zelení vztyk, Olomouc: 1992

tický konsenzus, případně v novou politiku a společenské poměr

Dlouhá historie úspěšných společenských hnutí vypovídá o tom, aktivisté:

1. se často mylně domnívají, že jsou bezmocní, že jejich hnutí se rozpadá a že jejich snažení je marné;
2. mívali odpor k úspěchu a obavy z něj;
3. atmosféra v hnutí je často charakterizována pocity zoufalství a slabosti.

Takové jevy převládaly i v hrutích, která jsou dnes pokladány za vzor úspěšnosti (např. hnutí proti válce ve Vietnamu). Důsledkem téhoto postojů u mnoha aktivistů vedou ke ztrátě naděje a k demoralizaci, vyčerpání, dezerci, nebo k tomu, že se ujímají neúčinných a destruktivních rolí. Hnutí tak ztrácí přitažlivost pro většinu vernosti. Přitom víra ve vlastní sílu má obrovský vliv.

Thomas Kuhn v knize *Struktura vědeckých revolucí*³¹ ukázal, že lidé vždy setrvávají ve starém, třeba nesmyslném pohledu na svět tak dlouho dokud jim není nabídnut model zcela nový a jasnou alternativu. Podle Kuhna je ke změně pohledu na svět třeba:

1. mít nový alternativní model;
2. porovnat známé informace a starý model;
3. porovnat známé informace a nový model;
4. srovnat starý a nový model navzájem, aby se zjistilo, který z nich odpovídá skutečnosti.

Účinná aktivita vyžaduje osobní zralost. Opuštění nerealistických a ho modelu selhání a přijetí modelu úspěchu je velkým mentálním a kulturním skokem.

Existuje několik strategických předpokladů *Akčního plánu hnutí*.

1. Hnutí je silné. Hnutí bylo vždy pro slušné lidi masovým prostředkem k prosazení pozitivní společenské změny, zejména v případech, kdy ve věci selhávají klasické demokratické mechanismy.
2. Hnutí jsou pevnou součástí společnosti. Pokroková nenásilí jejího neustálého vývoje. Hnutí musí společnost důsledně oslovovat v duchu jejich hlavních hodnot. Aktivisté hnutí budou úspěšní teprve tehdy, podaří-li se jim přesvědčit většinu, že skutečně správné hodnoty prosazuje a představuje

jejich hnutí, nikoli současní držitelé moci.

3. Zájmy menších versus společenska spravedlnost. Mocní se budou bránit tak dlouho, dokud nebude v jejich vlastním zájmu, aby se ke změně připojili.

4. Nastolení účastnické demokracie. Účastnická demokracie, vedena společenskými hnutimi, je klíčem k řešení dnešních, hrůzou nahánějících problémů a k nastolení lidštějšího světa.

5. Cílem je řadový občan. Primárním cílem působení hnutí nejsou mocní, ale řadový občan. Společešská změna se uskuteční jen tehdy, je-li o problému informována a problemem oslovena většina občanů. Mocní nezmění svoji politiku, pokud na ně většina společnosti nevyvine přesvědčivý ťak. Uspěšná hnutí potřebují, aby jejich aktivisté a příznivci hráli účině čtyři různé role: občanů, rebelů, zastanců změny a reformatorů. Aby mohli aktivisté získat většinu veřejnosti, potřebnou k dosažení cíle, musí být zodpovědnými občany. Správný občan rozhodně hlasuje se základními hodnotami společnosti.

Aktivisté dále musejí být rebely, kteří hlasitě odmítají poměry a politiku, znásilňující tyto hodnoty. Protest sám o sobě ovšem nestačí.

Aktivisté musí rovněž důsledně zastávat žádoucí změny a pracovat i na výchově a získávání veřejnosti k opozici proti stávající politice a pro hledání pozitivních, konstruktivních řešení.

A konečně jsou potřební reformátoři, pracující v politických strukturách a hnutích, v oficiálních vládních a zákonodárných strukturách a kulturním skokem.

Všeobecném příjetí.

Proces úspěchu hnutí zahrnuje:

- I. Hlavní strategie – účastnická demokracie.
- II. Osm fází vývoje úspěšného hnutí.
- III. Dilčí cíle a dilčí hnutí.
- IV. Strategii boje s mocnými.
- V. Třístadia hnutí.

I. Hlavní strategie – účastnická demokracie

Hlavní strategie společenských hnutí je dosažení faktické moci společnosti prostřednictvím účastnické demokracie. Největším zápasem dneška je zápas mezi autoritářským centralismem a účastnic-

³¹ Kuhn, T. S.: Struktura vědeckých revolucí. OIKOYENH Praha, 1997

kou demokracií. Přímé akce hnutí jsou často správně zaměřeny na mocné a jejich politiku. Skutečným smyslem ale není působit přímo na mocné, aby bezprostředně změnili své názory a politiku, ale stat problém do centra pozornosti veřejnosti s cílem upozorňovat, výchovávat, získávat a inspirovat veřejnost k podpoře společenstva změny. Hlavní proud veřejnosti v pohybu je silou, využívající silný tlak na mocné i na oficiální instituce, aby změnili svou politiku.

II. Osm fází vývoje

Osm fází vývoje úspěšného společenského hnutí popisuje postup hnutí v průběhu mnoha let.

1. *fáze: Normální časy.* Problém existuje, není ale na pořadu dne. Veřejnost si není problému vědoma.
2. *fáze: Důkaz sehnání normálních institucí.* Zvedá se nová vlna opozice občanů, která musí dokázat, že oficiální instituce a kanalizace podporují status quo a brání změně.
3. *fáze: Uzrání podmínek.* Vzniká a roste napětí, zrají podmínky pro změnu. Řadoví aktivisté zvedají hlavu a dostávají se do sporu s poměry, institucemi a mocnými. Je vnímáno reálné zhoršování poměrů.
4. *fáze: Start.* Probleém, znásilňující všeobecně uznávané hodnoty, dostává do středu pozornosti, vyvolává masové nenášilné aktivity a vznik nového širokého hnutí. Stává se tématem dne, obklopuje ho atmosféra krize.
5. *fáze: Pocit selhání.* Hnutí postupuje do šesté fáze, mnozí aktivisté však žádný pokrok nevnímají a mají pocit, že hnutí selhává.
6. *fáze: Získání věřtiny.* Hnutí se mění a přechází od protestu startu získávání silné opozice a nalezení pozitivních alternativ. Názory hnutí jsou stále více přijímány středními vrstvami společnosti.
7. *fáze: Dosažení alternativ.* Nejde o jednorázovou událost, ale tice k hledání přijatelné alternativy. Existuje silná veřejná podpora změny. Pro mocné je pokračování ve staré politice obtížnější, než přijetí nové.
8. *fáze: Pokračování.* Hnutí musí chránit a rozširovat dosažený úspěch. Zároveň se soustředí na další dílčí hnutí nebo cíle. Dlouhodobým zájmem hnutí je posun vzorce chování a jednání.

III. Dlouhodobý vývoj hnutí

Společenská hnutí jsou schopna získat a vtáhnout většinu řadových občanů díky tomu, že pevně kotví v silně pocitovaných a všeobecně uznávaných hodnotách (demokracie, spravedlnost,...). Tyto hodnoty jsou ale příliš abstraktní a samy o sobě nemohou zmobilizovat lidi k akci. Hnutí musejí stavět na konkrétních situacích, které se bezprostředně dotýkají konkrétních lidí.

Úspěch ohrožují mnohé nástrahy:

- Korenčný úspěch a závěr mnohdy formou neodpovídá původní představě aktivistů, ti pak musejí představu revidovat a přizpůsobit se realitě.
- Problém je zřídka vyřešen bez zbytku. Hnutí proto musí pokračovat ve sledování mnoha dílčích problémů.

IV. Strategie boje hnutí s mocnými

Můžeme rozlišit deset známk úspěchu hnutí ve strategickém boji s mocnými. Hnutí, která dosáhla všech deseti známek, se nachází ve zralé šesté fázi, fázi získání věřtiny. Jsou blízko k dosažení mnohých dlouhodobých cílů i některých hlavních cílů dlouhodobých.

1. Probleém se dostal společensky i politicky na pořad dne a je tam udržován. Je-li problém na pořadu dne, pracuje čas pro hnutí.
2. Hnutí získává věřšinu veřejnosti v základní otázce.
3. Mocní mění svou strategii a přijmají novou politiku, protože stará je již zdiskreditována a odmítnuta věřšinou veřejnosti.
4. Hnutí kontrahuje proti každé nové strategii mocných.
5. Praktikování mnohých strategií činí mocným potíže, protože omezují možnosti dlouhodobého pokračování v dané politice.
6. Rozširování problémů a cílů.
7. Vznik „tvrdé“ (silnější, informovanější) opozice.
8. Propagace řešení. Diskuse v hnutí i veřejnosti se soustředí na alternativy stávající politiky.
9. Získání veřejného mínění pro jednotlivé alternativy.
10. Mocní jsou často přinuceni být proti řešením, kterým dříve „oficiálně“ dávali přednost.

Společenská hnutí potřebují prosadit zásadní společenskou změnu, nestačí pouhé drobné reformy.

Strana pro otevřenou společnost se profiluje jako liberálně-enviro-
onmentalní strana. Nechce být ani pravicovou, ani levicovou stranou.

V. Tri stadia hnutí

K dosažení dlouhodobých cílů potřebuje hnutí získat veřejný postupně třemi způsoby:

1. Pozorností vůči problému.
  2. Opozicí vůči panujícím poměrům a politice.
  3. Podporou alternativ

Pozornost vůči problému, opozice vůči poměrům i podpora alternativ pomalu stoupají až k okamžiku „roznětky“, která vyvolává všeobecnou publicitu a diskusi. V dalších několika letech rychleji roste veřejné odmítnutí panujících poměrů a politiky. Tento názor se ale ukazuje jako „měkký“, podléhající silným protiopatřením mocných, dochází k odstrašení, zmatkům, mocní znova získávají podporu. Hnutí musí projít dalším, únavným cyklem. Hlavním cílem se stává získání většiny veřejnosti na podporu alternativ a vytvoření politické sily k jejich prosazení v politice. Klíčové je přitom vyvolat u občanů touhu po změně a snížit jejich strach z vhodné alternativy.

1.7. Závěr

Nic není mocnějšího než idea, pro niž užrál čas.

Victor Hugo

Má výběc smysl v dnešní atomizované společnosti budovat politickou stranu? Fareed Zakaria v *Budoucnosti svobody*³² dává následující odpověď, kterou považujeme za ústřední motto této knihy:

Politické strany jsou mechanismem, jenž občanům umožňuje v moderní společnosti vyjadřovat, přijímat a institucionalizovat svoje mistryně a politické hodnoty. Bez politických stran se politika mění v hru jednotlivců, zájmových skupin a despotů.

Sv. František z Assisi, kněz Vavroušek a řada dalších.

卷之三

W. W. Norton and Company, Inc., New York, 2004

Odpovědnost nejen vůči sobě a svým blížním, ale také vůči budoucím generacím a vůči živé a neživé přírodě. Pokud lidská práva a svobody nejsou vyváženy odpovědností, spějeme ke krizi jako jednotlivci, lidská společnost a život na planetě Zemi.

Odpovědnost nejen vůči sobě a svým blížním, doucím generacím a vůči živé a neživé přírodě. Po a svobody nejsou vyváženy odpovědnosti, spějeme až do dalšího oslnění a život na planetě Zemi.

Solidaritu vnímáme nejen jako mezilidiskou, ale také mezigenerační, iluska společnosti. Zde je významným faktorem, že v období 19. a 20. století bylo pojmenováno především úsilí o solidaritu mezilidiskou. Solidarita mezigenerační je (spolu s širším konceptem udržitelného rozvoje) především výzvou pro 21. století, stejně jako i solidarita mezi lidmi různých věkových kategorií. V tomto smyslu je solidarita mezigenerační výzvou k rozvoji, kterou musíme uskutečnit v rámci vlastního života, ale i v rámci života svých dětí a vnuků. Solidarita mezigenerační je výzvou k rozvoji, kterou musíme uskutečnit v rámci vlastního života, ale i v rámci života svých dětí a vnuků.

Sv. František z Assisi, 1228
Vavrousek a řada dalších.

Svoboda, odpovědnost a solidarita představují mrvní a politické hodnoty, na kterých je možné postupně budovat otevřeno (respekt, toleranci), podporovat symbiozu (vzájemnou spolupráci) a vytvářet syntézu nového programu, který by „ex ante“ (v předstihu) reagoval na problémy a výzvy současného světa. Syntéza neznámená identifikaci jednotlivých problémů a výzev, ale především hledání a formulování souvislostí a vzájemných vazeb mezi nimi.

32 Zakaria, F.: The Future of Freedom [liberal Democracy and its discontents] 2004

W. W. Norton and Company, Inc., New York, 2004

vazbu, která umožňuje samoregulaci (seberízení) systému a jeho přirozený vývoj (evoluci). Syntéza a otevřenosť tak otevírají prostor pro postupný přechod od kompetence (*komplexní*) k otevřenosti.

Prostředky vývoje (evoluci). Symbéza a otevřenost tak otevírají prostor pro postupný přechod od kompetice (soutěživosti) a konkurenčního „boje o přežití“ k symbióze a uplatnění tzv. win-win strategií, tzn. strategií, kde se sice každý musí učinit nějaký kompromis, ale v konečném důsledku jsou tyto strategie výhodné pro všechny zúčastněné.

• 1. Úvod

Zamyslet se člověk nad tajemstvím svého života i vztahů, které jsou mezi ním a okolním životem, nemůže než mít úctu k životu; jak ke svému vlastnímu, tak i k tomu, se kterým přichází do styku. Tuto úctu pak projevuje v eticky kladném vztahu ke světu a ke životu. Jeho život se tím stane v každém směru těžší, než kdyby žil sám pro sebe, ale zároveň také bohatší, krásnější a šťastnější. Prázdne žít se tak změní ve skutečné prožívání života.

Albert Schweitzer

Taylor, historik Bronislaw Geremek z Polska a další. Ani oni se na významu pojmu plně neshodli.³⁵

Přesto, jak uvidíme, existuje podstatný rozdíl proti tomu, jak se „občanské společnosti“ mluví v českém diskursu. Ve skutečnosti Václav Havel mluvil o problém authenticity v politice, zatímco Klaus o možnosti efektivně vládnout. Základní zkreslení, k němuž jenito posuny dochází, vede k tomu, že veřejnost chápe současnou českou politiku v pokřivených souřadnicích. Donekonečna omílané fráze vytvořily zcela falešná očekávání, co politika může poskytnout. Nutné zklamání pak podstatným způsobem spoluvytváří rozčarování ze života ve svobodné společnosti, které se pomalu šíří. Současně si veřejnost nevšímá těch kroků, které by politika učinit mohla a které by postupně mohly vést k napravě.

2.2. Občanská vs. feudální

Co je to ne-česká společnost? V evropském dějinném kontextu ide o hierarchicky uspořádanou stavovskou společnost založenou

3.1 Pouze nosite Nobelovy ceny za ekonomii, Amartyi Sena, lze chapat lidsky rozvoj jako proces rozširovani možnosti lidí, jak žít svůj život. Tyto možnosti mohou být neomezené a měnit se v čase. Zásadní na všech úrovniach rozvoje je podle Programu OSN pro rozvoj (UNDP) možnost žít dlouhý a zdravý život, možnost získávat vědění a možnost přístupu ke zdrojům pro zajistění důstojného života.

Co je to „občanská společnost“? V historickém filosofickém slovníku vydávaném Joachimem Ritterem³⁴ zabírá totiž heslo 128 stran. Nedíluje se tam vývoj pojmu od antiky až po dnešek. U konceptů, které mají za sebou tak pestrý historický vývoj, stěží překvapí, že ho českí autori používají odlišně i v západním politickém diskursu.

Ve zlomovém roce 1989 se v papežově letním sídle Castel Gandolfo konal pravidelný seminář, tentokrát věnovaný občanské společnosti. Účastnili se ho významní filosofové, historici i sociologové, např. sociologové Edward Shils z Chicagské university a Sir Ralph Taylor, historik Bronislaw Geremek z Polska a další. Ani oni se na významu pojmu plně neshodli.³⁵

Coj je to ne-objasnka společnost: v [www.pocetna.cz](#) tu jde o ohierarchicky usporádanou stavovskou společnost založenou

34 Ritter, Joachim (ed), Historisches Wörterbuch der Philosophie, 12 sv, ISBN: 3706650700X

35
Micha
(1991)

na osobních vazbách. V ní měli politická práva jenom nemozí, o nž základním nástrojem společenské koordinace není vztah mezi hadem 3% populace. To znamená, že naprostá většina společnožádáním a rabem, ale smlouva mezi dvěmi rovnoprávnými občany. neměla vůbec žádný vliv na rozhodnutí – třeba vyhlášení války. Čítáme se na prahu ploché, nehierarchické společnosti založené na která zásadně ovlivňovala jejich osudy. Postavení člověka souviselo s kontraktem. V ní hráje původ stále menší roli, ruší se privilegia dana s jeho pozicí v hierarchii, sociální mobilita byla minimální. Do jistoty. „Kvalifikátorem pro vstup do politického života se stá-sociální pozice se člověk narodil, v takové taky s velkou pravděpová majetek. Společnost se dělí do tříd.

třební jednotkou. Hierarchie se opírala o duchovní vertikálu, kteře selské britské šlechty „žádné daně bez zákona“, kterou se nobilita doměla náboženské, transcendentální zakotvení. V takové společnožadovala spolurozhodování s panovníkem, začal požadavky na par- má smysl mluvit o sdílených hodnotách a o řádu.

I něčou k „Občanské společnosti“: však neproběhl rozpuštění „třetí stav“, tedy buržoazie, posléze i nové vznikající proletariát. hierarchie, ale naopak, neobyčejným posílením centra. StavovskéNebylo to jednoduché: za změnu mocenských poměrů se obvykle společnost, v níž byla vůle vladáře (císaře, krále) omezena splývající krví, kromě mimořádných zemí, jakou byla Británie, kde si tí nejrůznějších institutů a privilegií – např. šlechtici měli v rukováhdoucí elity udržely jakýs-takýs cit pro tempo uskutečňování povýkon soudní moci nad svěřeným územím, neexistovala centralitníebných reforem.

se postupně měnila v absolutistický stát, v němž centrum hrálo dostoynské společnosti i absolutistickému statu. V cem spocívá rozmíantní roli. Vládce svěřuje správu země vlastní byrokraci, vzniklil? Snad neinstručněj ho lze vyjádřit dvěma slovy: *občan vs. poddaný*.³⁶ Možnost kontrolovat výkon moci ze straný. Poddaný je údem společnosti; jeho existence závisí na libovůli stavů či měst významě klesá. Zároveň se ovšem niveličují rozdíly mezi vrchností a jí se zodpovídá. V občanské společnosti se občané dívají šlechtou, duchovenstvem a třetím stavem. Podstatná část společnosti na vládu jako na těleso, které jim musí skládat účty ze své činnosti, které nepatřila ani k třetímu stavu, neměla vůbec žádná politická Názory na to, co má vláda dělat, se utvářejí veřejným míněním, kterého práva.

Změna probíhá postupně a souvisí s modernizací – přechodem ně klicová změna: občanská společnost koordinuje sama sebe *mimo* od agrární k industrialní společnosti. Společenské změny vedou ne politické struktury, tedy i stát.

2.3. Neviditelná ruka

Hlavními činiteli, jež rozhodují o „bohatství národu“, jsou dělníci práce a efektivní kooperace.

Francouzská revoluce přináší prudkou změnu v nazírání na organizaci společnosti: suverénem se stává lid (Joseph Sieyés, *Co je o třetí stav*). Jde o vyvrcholení vyoje, který trval téměř dvě stolky. Feudální systém postavený na osobních vazbách nevydržel otřes Velké transformace³⁷ přesvědčivě ukázal, že ekonomika, která v tradiční společnosti byla pod společenskou kontrolou, se jí přechodem na tržní koordinaci kontrole vymila. Konec konců, právě neschopnost řídit počínající kapitalistické hospodářství z centra přispěla k směnu vlivných autonominací, která se měly významně.

⁶ Charles Taylor in Michael Castel Gandolfo (1991)

ny, 1944

selhal, jeho principy – hromadění drahých kovů, snaha o trvalý pyto anglické termíny nemáme adekvátní české výrazy.

Tradiční morální představy o zakotvení spravedlivé společnořimost lze zpolitizovat, pokud ji vztáhneme k II-sféře. Např. člověku, který každý mrvní jedinec pozná a plní nároky jím kladěvěk, jemuž leží na srdci osud národní kultury, si může založit kapelu nahrazuje koncept „neviditelné ruky“, jež dokáže sladit sebezájá jezdit po festivalech (nepolitická, občanská aktivita), nebo agitujících přání o napříštování „řádu“, který trpí nepříjemným faktorem, peněz na podporu folku (politická aktivita). Jinými slovy: *občanská* se na něm společnost nedokáže shodnout. Stačí, sledují-li občané Ω -společnost, tedy společnost v užším slova smyslu, je prostorem cionálné svoje vlastní zájmy. Adam Smith v knize Bohatství národů pro dobrovolné aktivity bez nároku na státní rozpočet. Stát si svoje ukazuje, jak se tento princip uplatňuje v ekonomice, Immanuel Kacile financuje z veřejných prostředků a může si jejich plnění vynutit rozšířuje tento koncept i na politické instituce.

Občanská společnost, v obecném vymezení, je tedy společno-

založená na transakcích sobě rovných individuů, která samu selkých, ale podstatně odlišných významech, je zdrojem neuvěřitelných koordinuje mimo politické struktury. Budu ji označovat písmenezmatkou. Zaprvé, Ω -společnost nemá jenom kladná přeznamenání

Σ . Poprvé v historii se na politickém rozhodování mohou podílet – její součástí jsou např. i Ku Klux Klan, hnuti skinheads, nebo Al všichni její členové. Současně se v ní vydělují tři autonomní sfér Kardá. V takové skupině k sobě členové navzájem cítí hubokou lo-ekonomika (E), politika (II) a občanská společnost (Ω) v užším slíjalit i ochotu obětovat život. Zadruhé, aktivity Ω -společnosti nemo-va smyslu.

Ekonomika a politika jsou sférami *instrumentálního rozumu*, r. sféry. Mluvíli Montesquieu o významu občanské společnosti pro cionálně kalkulujícího jedince a institučního rámce, jehož pomocí se sladují konflikty. V Ω -sféře se projevuje jiná výbava lidské bytos – cit, lásku, altruismus, dávání bez očekávání protisužby, touha po uznání, atd. Zde se vytvářejí dobrovolna sdružení, v nichž lidé jedna jí bez podřízení logice trhu a moci. Sem patří církve, neziskové orga-nizace, rodina, vlastně všechny asociace, které nepatří do sfér E a II

i násilím.

Fakt, že se termín občanská společnost používá ve dvou sice blízko sladují konflikty. V Ω -sféře se projevuje jiná výbava lidské bytos – cit, lásku, altruismus, dávání bez očekávání protisužby, touha po uznání, atd. Zde se vytvářejí dobrovolna sdružení, v nichž lidé jedna jí bez podřízení logice trhu a moci. Sem patří církve, neziskové orga-nizace, rodina, vlastně všechny asociace, které nepatří do sfér E a II

hou suplovat, natož nahrazovat fungování ekonomicke a politické kontrole moci, má přitom na myslí úplně jiné upořádání společnosti. Pro něj je omezením moci panovníka možnost šlechty vykonávat na – cit, lásku, altruismus, dávání bez očekávání protisužby, touha po uznání, atd. Zde se vytvářejí dobrovolna sdružení, v nichž lidé jedna jí bez podřízení logice trhu a moci. Sem patří církve, neziskové orga-nizace, rodina, vlastně všechny asociace, které nepatří do sfér E a II

2.4. Veřejný vs. politický

Moderní politická teorie se vzdala jednoduché definice politiky jako „politická“ se označuje každá aktivita, která se vztahuje k *mo-tenckým institucím* státu (vláde, parlamentu, soudům, atd., anglicky POLITY), ke stanovení politických cílů (rozpočtu, ekologické, hospodářské, energetické, či školské politice vlády, atd., anglicky POLICY), nebo k formálním a neformálním způsobům získávání a udržo-vání moci (anglicky POLITICS).³⁹ Je charakteristické, že dodnes pro

³⁸ Smith, Adam, Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations, 1776

³⁹ Nohlen, Dieter (Hrsg) Wörterbuch Staat und Politik, München 1991, Piper

Významné je také si uvědomit, že sféry nejsou vymezeny ničím jiným než typem transakcí. Nejde o to, že politickou sféru tvorí profesionální politici, ekonomickou obchodníci atd. Každý občan Σ -společnosti neustále přechází mezi sférami E, II a Ω . Hraje-li ochotnické divadlo, je ve sféře Ω . Jde-li potom na schůzi své politické strany, hra-

je roli podle pravidel sféry II. Ide-li si pak vybírat dárky na Vánoko-uherskému státu, zakořenily předsudky, které brání porozumění politice, tržní ekonomice i občanské společnosti.

Upozorňuji, že takové vymezení občanské společnosti je jen jeklakou neuměrné nároky, jímž politický proces v demokratických pojmen rozumější širší občanskou společnost. Někteří autori tím společnostech nemůže nikdy dostat. Výsledkem je rozčarování ve označují sjednocení ekonomiky, části politiky (kromě vrcholovýce mohou dostat do ohrožení.

V Castel Gandolfo to také bylo znát: chicagský sociolog Edward Shils, který debatu zahajoval, vymezil základní definice. Společnos stejného přesvědčení píše Božena Němcová svou Babčku i pohádky,

decké, sportovní a jiné komunity, etnické, národní skupiny atd. Občanská společnost s kolektivním vědomím, které je kognitivní a normativní a sdílí je velká část obyvatel. Výkonává tak regulativní funkci vůči ekonomii a státu. Předpokladem jejího fungování je *občanský smysl* – vztah ke společnosti jako celku.

Pro Shilsa je tedy občanskou společností Σ společnost.

Ovšem už pro Charlesa Taylora stojí otázka jinak: Kde, inspirován Václavem Havlem, otázkou, že lze jako vskutku občanskou označit teprve společnost, která se jako celek dokáže strukturovala a koordinovat svoje aktivity svobodnými sdruženími, které nejsou kontrolovaný státem. Zde už se rozdíl mezi veřejnými a politickými aktivitami stírá.

Pro Ralha Dahrendorfa je občanská společnost kýženým cílem jedním z předpokladů svobody. Tu podle něj tvoří souhra politických institucí (demokracie) a společenských institucí, které umožňují autonomní formování a projevování zájmu, hodnot a zálib – politické strany, odbory, zaměstnanecké svazy, svobodná povolání, univerzity, svobodné církve, nadace, tedy občanská společnost. Je zřejmé, že Dahrendorfovi opět mizí důležité rozlišení jednotlivých sfér.

2.5. Pohádky Boženy Němcové

Rozlišení sfér vypadá možná poněkud násilně. Jenže pokud se neudělá, dochází k fundamentálním zmalkům. Zejména v české tradiči, v níž se historicky moderní společnost utvářela proti rakous-

ní politice, tržní ekonomice i občanské společnosti. Na politiku se pojmen rozumější širší občanskou společnost. Někteří autori tím společnostech nemůže nikdy dostat. Výsledkem je rozčarování ve označují sjednocení ekonomiky, části politiky (kromě vrcholovýce mohou dostat do ohrožení).

Člověk, který lze a podvádí v životě soukromém, lze a podvádí v životě politickém a naopak, říkal Tomáš Garrigue Masaryk, první prezident samostatného Československa.⁴⁰ *Bude-li každý z nás z křeme-*

*Bohužel, logika fungování moci i trhu je s pojetím „občanské“ funkci vůči ekonomii a státu. Předpokladem jejího fungování je *občanský smysl* – vztah ke společnosti jako celku.* Řekne-li ředitel o své bankě, že je v nebezpečí, pak jeho výrok přivede banku ke krachu, i kdyby byla ekonomicky zcela zdravá, protože žádná banka nemůže vrátit vklady svým klientům, aniž by přitom nezkomolovala. Vždyť z nich finančuje projekty, které jí mají přinést budoucí zisk. Má-li banka potíže, z nichž má šanci se dostat, ředitel to nesmí přiznat.

Rozhodování politiků může mít ještě tragičtější rozsahy. Dejme tomu, že se politik dozvídá ohystaném útoku na spřátelelou zemi. Má ji varovat a zachránit životy tisíců vojáků a civilistů? Jenže ta země nechce vstoupit do války a podpořit jeho zemí, která s nepřítelem už bojuje! Bude-li mlíčet a nechá lidí zemřít, existuje naděje, že útok konečně dotýčnou zemi přiměje, aby do války vstoupila! To je reálný problém, který musel řešit Winston Churchill před útokem Japonců na Pearl Harbour.

Ještě náznorněji je rozpor mezi sférou OMEGA a E a PI vidět na následujícím příkladě: Dostane-li se člen rodiny nebo přítel do potíží, dobré mravy mu velí pomoci. Ovšem jsem-li starostou města a budu-li chtít bratravě kracující stavební firmě pomoci tím, že že mu přihrají lukrativní obecní zakázku, nebudu okolím vnímán jako starostlivý člen rodiny, ale jako zkorumovaný politik.

Myslím, že je zřejmé, že morální rozhodování ve sféře politi- a trhu nemá zdaleka tak jednoduchou strukturu, jakou známe jatcem binárního dělení světa na „my“ a „onи“, stavá se sběračem světa Ω -společnosti. S Masarykovým absolutním tvrzením, obávadobných výhod pro svou stranu (i pro sebe) a ztráci schopnost vnitřního sukníčkař a podvádí svou manželku, ale současně je však ochotje soupeř nula a sudí křen.

Ale i širší pojetí politiky má čertova kopýtko. Jeho stoupenci se nejdříve kvůli tomu řadí let ve vězení? Je to mravní autorita, nebo daří se odvolávat na antiku: tak jako svobodný občan Athén řešil srovnání výhod a nevýhod pro svou stranu (i pro sebe) a ztráci schopnost vnitřního sukníčkař a podvádí svou manželku, ale současně je však ochotje soupeř nula a sudí křen.

Proč na tom záleží? V masové politice je vždy důležitější zdát prostřední inspiraci athénskou demokracií. Platonův ideální stát, první Československá republika byla ve své době nejlepší demokracií ve střední a východní Evropě. Jenže současněkum se to tak nejde koncentrační táborech než pluralitní svobodnou společnost. Ale: přízemní politický provoz první republiky, trvalé korupční aféry, dopady velké hospodářské krize, na jedné straně přítažlivost SSSR na druhé straně fašistických režimů a zejména její smutný konec. Prostě pro antiku byl „stát“ současně „církví“: myšlenka, že jednání v mnichovské krizi vedl naprostou věšinu Čechů k závěru, že první republika byla spíš fiaskem než úspěchem. Proto se po válce v roce 1945 zakládá Národní fronta, aby se omezilo nesnesitelné politické stranictví, které zamářovalo první republiku. K předním kritikům první republiky a přebujelého stranictví patří – sám prezident Edward Beneš.⁴¹

2.6. Dvojí pojetí politiky

V českém politickém diskursu se rozdíl mezi společnostmi Σ a Ω přede vším politickými stranami ji vymáhá jako mocenský zápas o vlastnictví a podvadění. V druhém pojetí se jako politická činnost chápe veskerá veřejná angažovanost občanů.

Rizika užšího pojetí politiky jsou zřejmá: partajník se stává za- světem Ω -společnosti. S Masarykovým absolutním tvrzením, obávadobných výhod pro svou stranu (i pro sebe) a ztráci schopnost vnitřního sukníčkař a podvádí svou manželku, ale současně je však ochotje soupeř nula a sudí křen.

To je ovšem závažný omyl: složitost masové moderní společnosti, vysoce cenící individualismus (v antice neznámý), vylučuje bezreferenciaci, považuje sdílenou „areté“, ctnost, za předpoklad státu. I Aristoteles, který chapal, že ve státě nejde o jednotu, ale o diferenčiaci, považuje sdílenou „areté“, ctnost, za předpoklad státu. Prostě pro antiku byl „stát“ současně „církví“: myšlenka, že jednání výmoci, vymučené vnější autoritou ničí autonomní mravní jednání člověka, jí byla zcela cizí. Moderní státy však pouze vytvářejí prostor pro individuální „pečeť o duši“. Snaha státu prosazovat „ctnost“ politickými, tedy mocenskými prostředky, přeče veda ke staletím krvavých náboženských válek. Nedostatečné pochopení občanské společnosti oběma stranami diskursu tak ve skutečnosti vede k nejen tomu, že česká debata je mimoběžná vůči diskursu, který se vede na západě mezi liberály a komunitaristy, ale co je horší, nedává politice podněty, aby mohla racionalně korigovat kurs. Místo starosti o instituce, které by motivovaly občany ke kooperativnímu jednání, toužíme, aby nám vládli dobrí a ctnostní králové z pohádek. Vede to jenom k pokrytectví.

2.7. Nepolitická politika

V českém politickém myšlení má oxymoron „nepolitická politika“ dva odlišné významy. Na přelomu století, kdy rakouská policie

⁴¹ Beneš, Edward Democracy today and tomorrow, London : Right Book Club, c1940

Tlumočníkem mezi námi a touto vyšší autoritou je to, co se tradičně s demokraciemi byly malé, politická teorie v plenkách. nazývá lidským svědomím. Podřídíme-li své politické chování tomu impézi odmítání přízemní stranické politiky bylo vodou na mlýn ratiwu, který mi zprostředkovává mé svědomí, nemohu toho moc zkazkálium, ať to byli komunisté nebo fašisté. Dnes už bychom měli Kdybych se naopak neřídil tímto hlasem, nepomohl by mi v politice ani poučenější. Na rozdíl od Václava Havla bych nad politologíí tak deset prezidentských škol, kde by učilo dva tisíce nejlepších politologů nelámal hůl – člověk aspoň nedopadne jako strýc František světa. Proto jsem se odhodlal i já – po dlouhém vzdorování – převzítrotkova Saturnina, který sice sám vynalezl středoškolskou poučení posléze na sebe bríme politické odpovědnosti.“⁴⁵

Potíž je v tom, že svědomí je ryze subjektivní kategorie. Politickičením svátečních šatů.

kooperace v demokratické společnosti však vyžaduje přijetí omezení. Politická aktivita se v posledku týká přerozdělování zdrojů: strajících podmínek pro subjektivní hodnocení toho, co je mrvné. Přeň soutěží o moc, aby mohly realizovat svoje cíle. To ovšem má vždy stavme si fotbalového rozhodčího, který má pískat zápas, v němž je náklady, které někdo zaplatí. Politické strany se v soutěži vždy útočníka hraje hejsek, kterého dobré zná: je to darebák, který mláduně opírájí pouze o část společnosti: zdroje jsou vždy omezené, svou ženu i dítě, a když se s ním rozvedla, neplati jí alimenty. Rozprosť a náklady nikdy nejsou v celé společnosti rovnoměrně hodčí ví, že pokud jeho mužstvo vyhraje, dostane tučnou prémiovzloženy. Vyčítat politickým stranám, že někomu stranu, má tedy A tak když útočník pár minut před koncem vstřeli vítězný gól, větnejě malý smysl, jako vyčítat měsíci, že příhahuje vodu. Nemírné me spravedlnost do svých rukou a odpíská ofsaď, který si vymyslelaartajničení však společenský život rozvírá. První republika, i de- Je přesvědčen, že koná v souladu s řádem bytí. Fanoušci si to všelet let „polistopadové“ demokracie to barvitě dokládá. Kde je tedy nemyslí. Rvou na něj, pak se v hledišti porvu. Je z toho pár vážnýchlyba?

zranění, možná mrtvých. To, co rozhodčí považuje za „vyšší“ spravedlnost,

2.8. Ústavní konsensus

Touha po „řádu“ v demokratické pluralitní společnosti nemá výsadou Václava Havla. Znechucení, které v přemýšlivých lidech vyvolává upatlaný mocenský zápas partají, je rozšířené obecně. Po první světové válce odsuzovali partajničení nejen fašisté nebo společností pronikat „do morku kostí“, měla by se zastavit o tzv. komunisté, ale osobnosti jako Thomas Mann nebo Karel Čapek istavní konsensus. To zdůrazňují všichni teoretici občanské společnosti: nemůže stabilně existovat, necílí-li podstavná většina občanů ochranu duchovní i hospodářské sféry... Nechci partajničení a tento parlament, rząd a služnost píše Thomas Mann ve své knize kompetenci, říd a služnost píše Thomas Mann ve své knize Betrachtung (1918-20). Míra jeho nepochopení role politika je téměř absolutní. Mann tím přispíval k delegitimizaci Výmarské republiky, čímž neprávno přispěl k nástupu Hitlera – na což nedoplatal církev a přesvědčování nálepku, odsuzuje a pomlouvá. I ten, s jehož názem on sam, ale doslova celý svět.

Ponižuje nás nedůstojnost parlamentu, který i státní nezbytnosti vyřizuje stranickým handlem ... Ponižuje a skličuje nás přízemnost politického jednání; co jde vysoko nad domácí zájmy stran je politickým exponentem tak ihrotejně jak chatupníkovi aviatika, píše pro změnu Karel Čapek v roce 1925 do Lidových novin. Tehdy to bylo pochopitelné: 45 Havel, Václav, projev v Kongresu USA, únor 1990

To je poměrně jednoduché: jde o míru. Partajní soutěž by neměla by se zastavit o tzv. Chci monarchii, chci nezávislosti vládu, protože jedině taková vláda nabízí stabilitu: nemůže stabilně existovat, necílí-li podstavná většina občanů kompetenci, říd a služnost píše Thomas Mann ve své knize Betrachtung. Jinak se totiž demokratická společnost udržet nedá.

Politická soutěž nesmí být studenou občanskou válkou, jejímž základem je likvidace protivníka, v němž se místo racionalní argumentace a přesvědčování nálepku, odsuzuje a pomlouvá. I ten, s jehož názem on sam, ale doslova celý svět.

Zároveň nesouhlasím, musí mít rovnou šanci ucházet se o přízeň voličů a mít volbami získaný podíl na politické moci. Respekt k důstojnosti občana, bez ohledu na jeho politické přesvědčení, je základní hodnotou, na níž spočívá moderní demokracie. Spravedlnost, bez níž, jak pravil sv. Augustin, jsou stáří jen velikým lotrovstvím, v moderní demokracii spočívá na férorosti soutěže.

Politické strany se proto zejména nesmí snažit zmocnit stěžejních dějinách významu cesta pravdy a lásky.¹⁴ A pak učil Indy, a používat ho k svému prospěchu. Stát musí zůstat apolitický tým milovali Angličany i muslimy, protože věděl, že „lásku“ není kymec, fungovaly bez šumu. A dál – pokud stát nebude nestrannává, nekalkuluje a neklade podmínky, lze proměnit společnost arbitrem rozhodování sporů (což zpolitizovaný a/nebo korupci leptaný stát nedokáže), zničí spravedlnost – a tím i stabilitu společnosti. Demokratická společnost je totiž stabilní pouze tehdy, pok

Česká společnost se musí ústavnímu konsensu učít – nejen hem čtyřiceti let komunismu, ale ani v první republice nebo v kousko-Uhersku žádný ústavní konsensus neexistoval. Politický provoz byl převážně žalostnou šavlovačkou, z ní se intelektuální zvedal žaludek. „*Své protimíky nutil požíhat ho na jako tisícíce“ Rozmachu.* Přeháněl jen málo, kupování a vydírání politiků skutečně patřilo k „standardním“ politickým technikám.

V devadesátych letech byla držost a arrogance také vnímána jako slabost. Takové pojednání, které nevede ke stabilnímu politickému prostředí, také se od něho výzvy, které se obrazují celé politické scéně, jsou tedy problematický kompromis. Vylovit z tržtě partikulárních zájmů kompromis, který vyhovuje největšímu počtu zainteresovaných, to je umění, které za to si je připomenout. Už jenom pro to, že akcentovaly další obliby mobilizační politika, u našich stran tak oblíbená, je s pojetím „bargaining politics“, politiky jako smlouvání, v příkrém rozporu. Testovacím balonkem může být vztah ke KSCM. Politika ústavního konsensu vyzaduje, aby i komunisté byli rovnoprávnými účastníky politického zápasu. Proto OF rozdělovalo po volbách 1990 místo v parlamentu na základě proporčního zastoupení. Pravicová koalice s tím roce 1992 skončovala. KSCM se stala párem, vyloučeným z rovného podílu na politickém rozhodování. Dnes sklizejme ovoce, co neneseme zodpovědnost. Z rozhlasu hřímají zapřísahli „demokraté“ s komunisty se nemluví“. Prezident Havel jim svým chováním vůči KSCM dával příklad. Ačkoliv s nimi po listopadu 1989 vyjednával, jako český prezident přistoupil na mocenské hry. Heslo Pravda a Láska se náhle začalo vztahovat na pečlivě vybrané skupiny obyvatel. Jenže Gándhí (to je jeho heslo) říkal: „Když si zoufám, řkám si, že

9. Politizující iniciativy

Specifickým fenoménem druhé poloviny devadesátých let jsou občanské iniciativy jako Impuls 99 nebo Děkujiem, odejděte. Jejich vlastnost spočívá v tom, že se snaží přímo ovlivňovat politickou záležitost, kterou se vztah politiky a občanů. Ukázaly názorně, jak se vymstí, když se vztah politiky a občanů, které aktivitě neanalyzuje dostatečně přesně.

Vstupovat do politického zápasu tak říkají „z boku“ má smysl pouze tehdy, jestliže „normální“ vstup není možný: Manifest spisatelů politiků z roku 1917 byl napsán v čase války, Charta 77 v dobu během normalizace. Dnes zíjeme v demokratickém uspořádání, když někomu nutně straní a přitom se tváří, že jsou nadstranicí.

Po několika letech tyto iniciativy sice zcela ztratily vliv, stojí však za to si je připomenout. Už jenom pro to, že akcentovaly další obliby neznamenají doslova nic – senátor Fischer, bohatý majitel velké cestovní kanceláře, který si zaplatil volební kampaně, ale v Senátě zcela pohorel, to konec konců nevěřícím Tomášům předvedl snad dostatečně srozumitelně.

Obě občanské iniciativy se svým úspěchem dostaly do magnetického pole politiky. Můžeme jim poděkovat, že názorně předvedly, z čím se liší diskusní klub od politické strany. Zatímco ve fungující KSČM získala kredit jako jediná strana, která za hříchy transformace dokáže seřadit šík a táhnout za jeden provaz, občanská iniciativa, jak je s komunisty třeba zatočit, intelektuálové podepisují petice, že „s komunisty se nemluví“. Protože takovou autoritu nemá, se k činu nedokáže rozhodnout nikdy. A pokud ano, na prvním konfliktu se rozštěpí.

Co je horšího, zatažením jádra aktivních lidí do politických akcí. Oslabilo schopnost organizovat skutečně občanské politické akce. V nich se aktivisti nesnaží suplovat politické strany, ale zcela legitimně veřejné mínění. Musejí si však dát mimořádný pozor, aby

se nestavěli na pozice některé z existujících politických stran, totíž ztrátě věrohodnosti. Zničení pražského metra trestuhoditajdáctvím pražského krizového štábou volalo po občanském testu. Bohužel: neexistovala občanská iniciativa, která by měla dit, aby takový protest dokázala zorganizovat. Všechny se zapojily s politikou.

Shrňme:

- občanská společnost je komplexní termín zatížený tím, že byl a je odpor ke stranictví. Tento odpor má původ zejména v obecném významu v dějinách měnil. Při četbě autorů je tedy po dobu institucionalizované vlády jedné strany (KSC v letech 1948–1989) možno počítat s tím, že tomuto pojmu budou dávat různý obsah – český diskurs se mísí s tím, jak se o občanské společnosti přivívají ho i stav politické scény po rozpadu československé federace. Dovolím si pář slov o roli Občanského fóra jako politické sily je: pro Václava Klause, tvůrce systému politických stran, bývalý OF svou kombinací politické strany resp. politického hnutí (tak jí prioritou číslo jedna výběc vytvořit stranické struktury, kdy by mohly účinně vladnout. U Václava Havla zase převládl motivy jeho kritiky ztráty autenticity člověka pod nadvládou techniky v masové společnosti.
- pokud nepřijmeme fakt, že role, které člověk hraje v ekologické, politické a Ω -občanské sféře jsou odlišné, a že nejsou myslitelné, aby se vrelé vztahy přátelství a loajality, které pěstoval pouze v Ω -sféře, přenášely do politiky a tržní ekonomiky, bude v nás frustrace z moderní společnosti jen narůstat. Je už na čase smířit se s tím, že nežijeme ve světě pohádky Boženy Němcové.

Hloubka nepochopení první republiky, která dláždila cestu k únoru 1948, by nás měla varovat. Díváme-li se bez frustrace zimních očekávání na polistopadový vývoj a srovnáváme ho s tím, kolik let se vyvíjely občanské společnosti na Západě, nemáme důvod k pesimismu. Jistě, transformace mohla proběhnout po racionalizaci trajektorii. Ovšem neměli bychom zapomínat, že demokratizace a marketizace postkomunistických zemí byl manévr, který neměl v dějinách precedent. Chybý kurs tehdy přece prosazovaly i nejvýznamnější mezinárodní instituce – Svetová banka a Mezinárodní měnový fond.

3.1. Letní pohled na roky „po Listopadu '89“

Jedním z charakteristických rysů společnosti po listopadu 1989 byl a je odpor ke stranictví. Tento odpor má původ zejména v obecném významu v dějinách měnil. Při četbě autorů je tedy po dobu institucionalizované vlády jedné strany (KSC v letech 1948–1989) možno počítat s tím, že tomuto pojmu budou dávat různý obsah – český diskurs se mísí s tím, jak se o občanské společnosti přivívají ho i stav politické scény po rozpadu československé federace. Dovolím si pář slov o roli Občanského fóra jako politické sily je: pro Václava Klause, tvůrce systému politických stran, bývalý OF svou kombinací politické strany resp. politického hnutí (tak jí prioritou číslo jedna výběc vytvořit stranické struktury, kdy by mohly účinně vladnout. U Václava Havla zase převládl motivy jeho kritiky ztráty autenticity člověka pod nadvládou techniky v masové společnosti.

Z pohledu autora – bohužel – došlo snahou o přeměnu OF na pravicovou politickou stranu k jeho předčasnemu rozpadu na ODS a OH (také ODA, KAN a další). OF mělo doslovažit do voleb 1992 s tím, že by se jeho frakce staly základem nových stran, profilujících se ovšem směrem k příštím volbám, nikoliv k aktuální situaci. Nejdalo se a po zániku OF většina lidí, kteří se v něm angažovali, zůstala nestraníky. A mimořádem tehdy také byla založena novodobá česká parlamentní tradice, přeběhlictví – většina poslanců totíž na konci volebního období byla v jiném klubu, než za který byla zvolena (přešla z OF do ODS, OH, ODA, KSČ a jejich „mezistupnů“). Při četbě li k tomu zklamání z velké politiky v době druhé Klausovy vlády („balíčky“), zklamání jak z fungování politiků, tak z pozdě řešených ekonomických a společenských problémů.

Vzniká tak situace, kdy ve společnosti se z lidí, kteří o politiku mají zájem, velká část nechce angažovat prostřednictvím „klasických“ politických stran. „Už nikdy do žádné strany“ nebyla ojedinělá slova, právě naopak. Současně ale platné volební zákony výrazně znevýhodňují účast nezávislých kandidátů a kandidátních listin oproti kandidatuře politických stran. V období 1997–2000 tak jednak vznikají male, často regionální politické strany – s trohou nad-

sázky strany na jedno použití. Také se angažují „politzující“ iniciativy znamená více než sedm tisíc podpisů před každými komunálními volbami „IMPUIS 99“, „DĚKUJEME, ODEJDĚTE“. Takové iniciativy volbami. Na to, že na schůzce byli sami liberálové, trvalo hledání ně proto, že nemají dost lidí, kteří by se „dole“ angažovali a obyčejnou společnost, předložený zástupci Olomouckého Sdružení pro chtějí si zachovat osobní nezávislost. Podobné problémy také stávají za některými neúspěšnými pokusy o založení celostátních stran – jako Občanská koalice-Polický klub, Alternativa 2000, NadNerad, RNDr. Pavel Nováček, Ing. Pavel Rytíř, Mgr. Michal Vajrauch, je, později Politika 21, do jisté míry i Cesta změny a vlastně i UnDoc. PhDr. Vladimír Wolf, Doc. PhDr. Milan Znoj, Ing. Václav Žák.

Za zmínu stojí fakt, že z politických stran, které měly dříve pnejvíce podpisů bylo z Olomouce, Pardubic, Hradce Králové a také kladnu dlouhodobě uspěla (zatím?) pouze ODS. Za příklad takového (registrován MV neúspěchu či „sestupu“ lze označit Občanské hnutí, ODA a US-DEM) vedli Boris Vystavěl, Milan Znoj a Milan Sýkora, pochopitelně však ODA, LSNS (a nebyt Lidového domu tak asi i ČSSD) a s tím nabízí „byla tehdy obsazena“.

A sebrat více než těch tisíc podpisů. To se do ledna 1998 podařilo – Pak už bylo potřeba „pouze“ připravit programové principy a personální sestavu strany. Ustavující konference – tedy podle tehdejšího znění Stanov – valná hromada byla svola na 4. dubna 1998 do Pardubic, tedy přesně do zasedací místnosti hlavního nádraží Pardubice. O konferenci se strany nepřiliš vydárené sloučení Svobodných demokratů – OH s Li postarali pardubští Jaromír Vosecký, Pepík Škoda, Michal Vajrauch a další ze Sdružení pro Pardubice. Text usnesení je uveden v příloze č. 3.

3.2. Zakládání SOS – rok 1998

V druhém polovině roku 1997 se ze sloučené strany SD-LSNS začali vytrácat „svobodní demokraté“. Když zjistili, že jich není právem mimo, že s odchodem ze SD-LSNS nechtějí odejít z komunální politiky, rozhodli se na schůzce svolané Václavem Žákem do zasedačky „Bílého domu“ na Praze 7, že založí novou politickou stranu. A to stranu celostátní, nikoliv „místně příslušné regionální strany“, jak o tom v některých místech uvažovali. Pro založení jedné celostátní strany byly dva rozhodující důvody. Jednak snaha neztratit vzájemné kontakty mezi lidmi z mnoha tehdejších okresů. A také paradoxně zákonního rámce, kdy na založení politické strany je potřeba (mimo jiné) pouze tisíc podpisů z celé ČR, zatímco k registraci komunální volební strany deset procent voličů města, což např. pro Hradec Krá-

62

Prvním předsedou byl zvolen Pavel Nováček z Olomouce, po- kladníkem Boris Vystavěl z Prostějova. Pro volby Výkonného výboru byla použita kombinace delegování zástupců velkých ZO (později krajů) a přímo volených členů VV. Tento princip vydřel po osm let. Mezi 41 delegáty (to jsme byli ti, kteří se obětovali a stali se opět straniky) i 12 hosty (to byli ti, co už do žádné strany nechtěli) panovala vyslovená i nevyslovená shoda na tom, co má SOS být a čeho se má vyvarovat. Chtěli jsme stranu středovou, liberální, environmentální, budovanou zdola (snad nahoru), sloužící komunálním politikům (bez ohledu na to, zda jsou našimi straniky), stranu hospodařící bez dluhů a příjek, fungující bez placeného aparátu (kde bychom na něj taky vzali). To, že strana vznikla bez peněz ji v té době poměrně účinně chránilo před vstupem karrieristů. A ostatně tady byly jiné strany, které slibovaly propojení stranické a pracovní (výdělečné) kariéry,

Za zmíinku stojí i to, že již při zakládání strany jsme začali vtráty získaly celkem 112 mandátů, celostátně počítáno 0,54% voleb měsícu se stal převažujícím spojovacím prostředím, dnes má však významnou vliv na politické procesy v České republice.

a korespondence probíhá většinou pouze tam, kde to vyžaduje zákony. Od počátku byla SOS silná v nekonka statutárních a okresních soudních komisech. Nutno připomenout výsledky Sdružení pro Pardubice a Prostějov. Druhá valná hromada SOS 6. června 1998 v Olomouci v první kálové. Teď ještě v komunálních volbách neplatila pětiprocentní norma. Nandáty koalice se Zelenými v Olomouci a jeden mandát v Hradci čila proces zakládání. Přejal všechny volební práva do svého jména.

Strana se nezúčastnila voleb do Poslanecké sněmovny a první logo. Povolební konference se sesla na balkóně královéhradeckého čem blízké SOS. Členové SOS asi nejvíce volili KDU-ČSL, jednotlivkdo příliš nečeká (moderátorka ČT ve volebním studiu nedokázala řečit slovo „volební“).

V roce 1999 pomohli členové SOS zorganizovat konferenci „Občanská společnost deset let poté – reflexe a výhledy“ v Hradě. Sdružení pro Pardubice se jí vyslovit podařilo. Ve většině míst, kde SOS kandidovala, také mandát zastupitelů získala. Tak byl vlastně název strany při oznamování výsledků v Liberci ani pořádně přečíst, neboť strana neexistovala.

V roce 2001 se „uvolnila“ zkratka SOS, a proto konference SOS plnila také tím, že více této mandátu získali kandidáti „bez politické příslušnosti“ než stranici SOS. Současně se ovšem poprvé ukázaly, používané dosud.

Žádný mandát zastrpítel.

3.3. Komunální volby – můrný pokrok v mezích zákona

Základní úrovňí politického působení SOS měla být a stále je komunální politika.. A již troje komunální volby, kterých se SOS zúčastnila to potvrdily⁴⁶⁾.

3.3.2. Komunální volby 2002

Aktivita SOS v krajských volbách (neživce údoby výsudek na Liberecku) znamenala účast 54 volebních stran SOS, které získaly celkem 164 mandáty celostátně 1,37% hlasů všech voličů,

munální politika.. A již troje komunální volby, kterých se SOS zúčastnila to potvrdily⁴⁶).

3.3.1. Komunální volby 1998

Léto roku 1998 bylo přípravou na podzimní komunální volby, první volby, kterých se SOS zúčastnila. Nejčastěji jako sdružení politické strany (SOS) a nezávislých kandidátů, párkát jako stranická kandidátka a také v několika koalicích (např. s ODS, s ČSSD, s KDU-ČSL, s ČSSD a s ODS). Ve statutárních městech se naše výsledky zlepšily: v Liberci čtyři mandáty (Dáša Helšusová a Eva Kočárková náměstkyně primátora), v Pardubicích mandátů sedm (tři radní, Michal Kolaček náměstkem primátora), v Hradci Králové tři mandáty (radní Zdeněk Fink), v Praze dva mandáty koalice Moderní město (SOS, SNK, SZ), žádný z nich ovšem pro SOS, jeden mandát v Olomouci a ještě přetěž zastupitelů sdružení Mostečané Mostu (sdružení SOS a nezávislých kandidátů bylo dohodnuto mailem). A to ještě naše koalice v Českých Budějovicích skončila „před branami“ se 4,98% hlasů. Pravdou ovšem je, že většina členů Sdružení pro Pardubice se v této době již

Celkem jsme postavili volební stanici (kancelka Kbalíčch s KDU-ČSL, ODA, DŽ a SZ)

Dobrou pozici jsme obhájili či získali i v okresních městech – stárostou Semil se stal František Mojžíš, místostarostkou Rokycan M.

rie Hlávková, místostarostou Náchoda Jaroslav Rohulán, místostřeň), Vlastimil Vrátník (Žďáreč). Místostarostkami a místostárostou Sokolova Jaromír Dvořák.

Nejznámějším starostou se značkou SOS byl ale zřejmě Petr Hlubočky) Hana Valachovičová (Holýšov), Vladimír Čech (Klínec), vek v Jindřichovicích pod Smrkem. Pro někoho výstavbou větrníků Jaroslava Výborná (Osek u Rokycan), Zdeněk Novotný (Raško), snahu o získání „části“ vysoké školy, pro jiného třeba „zákaz závěl Vaníček (Sedliště), Anita Bělová (Stružnice), Vlastimil Volín vstupu úředníků do obce“.

3.3.3. Komunální volby 2006

Další rozšíření vlivu (a dobrého jména pro nezávislé kandidáty) potvrdilo svou účastí v komunálních volbách 72 volebních struktur, které získaly celkem 225 mandátů celostátně pak 1,72% hlasů všech voličů.

Ve statutárních městech jsme dosáhli zase statisticky lepšího v-

sledku, celkově jsme se přiblížili KDU-ČSL a Zeleným. Před výčtem mandátů je třeba přiznat, že vazba mezi SOS a sdružením Mostec resp. Brnem 2006 je pouze volná a nemá (zatím) přesah do nadkomunální úrovně. 18 zastupitelů bylo zvoleno za sdružení Mostec, tečené Mostu (Vlastimil Vozka je první primátor, který kandidoval „s razítkem“ SOS, náměstek primátora Luboš Pitín a s nimi dalších 5 radních), v Liberci je 9 zastupitelů SOS pro Liberec v opozici, pět zastupitelů bylo zvoleno za Brno 2006 – tým Jiřího Zlatušky (radní demokratický klub (radní Zdeněk Fink a Vladimír Springer), v opozici zůstali tři zastupitelé koalice Zelení a otevřená společnost v Českých Budějovicích, tentokrát jsme zůstali bez mandátu v Olomouci).

A co okresní města? Také více hlasů, i když i ztráty byly (Semily). Místostarostkou Rokycan se opět stala Marie Hlávková, místostárostou Náchoda Jaroslav Rohulán, místostarostou Sokolova Jaromír Dvořák, nově se stal prvním místostarostou Jablonce nad Nisou Lukáš Pleticha (starostou pak P.Tulpa z DOMOVA, jehož kandidátku vedla Soňa Paukrtová) a místostarostou České Lípy Tomáš Vlček. Alespoň k tomuto volebnímu roku uvádime starosty a místostárosty z dalších měst, městysů a vesnic. Starosty se stali Marek Piešter (Desná), Antonín Pazour (Holešov), Martin Půta (Hrádek n.N.), Zdeněk Mandlík (Lochovice), Jan Drobil (Nejdek), Pavel Smutný (Nové Město p.Smrkem), Jaroslav Peroutka (Osek u Rokycan), Bohumil Císař (Sedliště), Jan Mečíř (Stružnice), Vladimír Kamínek

3.4. Krajské volby – na druhé místo druhé

Začátek roku 2000 byl v SOS mj. věnován debatám o tom, zda se má strana zúčastnit podzimních krajských voleb. Pro účast mluvila to, že se pro koalice nenavyšovala pětiprocentní hranice pro vstup do zastupitelstva jako u Poslanecké sněmovny PČR.

Nakonec se podařilo připravit pět kandidátních listin (dvě čistě sranické a tři koaliční – dvakrát se Zelenými, jednou s Volbou pro město). Přestože na Liberecku (nikoliv však v Semilech) dlouho váhal s účastí, nakonec byla SOS na Liberecku se ziskem 5 mandátů výrazně nejúspěšnější. Co k tomu přispělo? Dobrá pozice strany v Libereci a Semilech a rozhodně také jindřichovický starosta Petr Pavěk v čele kandidátky. Přes pět procent se dostala i koalice SOS a Zelených Sdružení pro Pardubický kraj, jejímž základem byli členové Sdružení pro Pardubice a jimi oslovení nestraníctví starostové a místostarostové. V kraji Královéhradeckém získala koalice VPM a SOS 4,87%. K tomu jedna perlička: organizaci za svou stranu obstarával předseda VPM Martin Dvořák z Kosova, kde působil ve správě KFOR (mail i DHL naštěstí fungovaly). Koalice se Zelenými „Náš kraj 21“ na Olomoucku se musela spokojit s 2,57%, samostatná kandidátní listina SOS v Plzeňském kraji s 1,66

Historicky prvními zastupiteli strany se stali: Petr Pávek (Jindřichovice p.Sm.), Dáša Helšusová (Liberec), František Mojžíš (Semily), David Václavík (Liberec), Vítězslav Kverka (Liberec), Karel Škarka (Ústí n. O.) a Vít Vavřina (Pardubice).

- Vratislavice).

- Vratislavice).

ZHN 6, NPM 5 (bez mandátu např. Zelený, Přemysl), SOS 73.5. Celostátní volby – středavě oblačno

10 při kterých krajských volbách SOS nezískala žádoucí výsledky.

num prispevkem za mandáty. To byl argument pro účast v krajských volbách 2004 v co nejvíce krajů. Nakonec SOS šla do voleb v sedmi krajích – třikrát jako strana, třikrát v koalici se Zelenými, jednou dobrá volební kampaň, slušná pozice v komunální politice a mnoho hlasů znamenalo sedm mandátů. Výsledek koalice SOS s VPM a EDS (Volba pro kraj) patří do učebnic politologie, koalice získala 5% a tedy dva mandáty.

SOS v prvních deseti letech své existence několikrát pokusila úspěch v nadregionálních volbách – třikrát ve volbách do Senátu Parlamentu České republiky a jednou ve volbách do Evropského parlamentu. Nikdy zatím nekandidovala do Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky. Ve volbách 1998 a 2002 jsme našim senátorům a příznivcům přímo nedoporučili volit konkrétní stranu. Naopak při referendu o vstupu ČR do Evropské unie v roce 2003 „lobovali“ pro ANO vstupu do EU.

se nekonal. Od mnoha lidí pak kandidáti slyšeli, že právě jejich hlas byl ten poslední. Nervydrásající sledování volebních výsledků bylo ještě zvýrazněno tím, že na koalice měla přesných pět procent již v některém okresku v Libáni se čekalo skoro půl hodiny. Tři koalice se (Zelení na Olomoucku nepřekročily pětiprocentní hranici – v Jihomoravském kraji to bylo 3,22%, v Plzeňském 2,35%, v Olomouckém 2,35% a v naše účast pouze symbolické 1%).

vek Jindřichovice pod Smrkem), Martina Pokorná (Turnov), Kateřina Vítězslav Kverka (Liberec), František Mojžíš (Semily), Praskačka / Hradec Králové).
V roce 2004
j. - j. zastupitelů v listopadu 2004 převzali: Petr Páša (Turnov), Eva Kočárková (Liberec), František Mojžíš (Semily), h.

157, ČSSD 105, KDU-ČSL 84, SNK 13, SOS 8⁴⁹), ED 6, US-DEU
Mužeme-li nově řídit.

české sněmovně za druholigové, pak SOS se mezi nimi v krajských volbách 2000 a 2004 neumístila vůbec špatně.

47 Z toho dva mě

13 Vydužení „Sduzování pro Pardubický kraj“

49 Z toho jeden mandát SOS začal být sláděno s volební kampaní.

68 - - - - - koalice „Volba pro kraj“

SOS v prvních deseti letech své existence několikrát pokusila o úspěch v nadregionálních volbách – třikrát ve volbách do Senátu Parlamentu České republiky a jednou ve volbách do Evropského parlamentu. Nikdy zatím nekandidovala do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Ve volbách 1998 a 2002 jsme našim členům a příznivcům přímo nedoporučili volit konkrétní stranu. Naopak při referendu o vstupu ČR do Evropské unie v roce 2003 jsme „lobovali“ pro ANO vstupu do EU.

«»

3.5.1. Volby do Senátu Parlamentu České republiky

Prvním kandidátem SOS, který se ucházel o zvolení do Senátu PČR byl na podzim 2002 Pavel Nováček v obvodě č. 66 (Olomouc Venkov). Kampaně mu pomáhal organizovat Miloš Navrátil, pomáhali i další členové SOS z Olomouckého kraje. 2576 hlasů (11,65%) na postup do druhého kola nestačilo. Poprvé, a ne naposledy se ukázalo, že jsou situace, kdy ani dobrý kandidát s dobrou kampaní nemá příliš velkou šanci na úspěch, když musí zvítězit znalost o své straně víceméně z nuly.

Druhou kandidátkou SOS do Senátu PČR byla až po čtyřech letech v obvodě č. 35 (Jablonec n. N. – Semily) obhajující senátorka Soňa Paukrtová. Poprvé byla velmi překvapivě zvolena v roce 2000 za ted už neexistující Čtyřkoalice, když zvýšila své procento hlasů ze 17,51% v prvním kole na 51,30% v kole druhém.. Ve velmi prestižním opakování souboje s Jiřím Červským dokázala zvítězit přesvědčivější 52,94% hlasů v druhém kole (29,82% v prvním kole). Přestože za ni nestála v roce 2000 velmi úspěšná Čtyřkoalice, mohla se opríť o šest let práce ve svém obvodu a pro svůj obvod, o synergický efekt s komunálními volbami zejména v Jablonci nad Nisou, kde „její“ DOMOV spolu se SOS porazil ODS a také o členy a příznivce SOS v Semilech a jinde. Po volbách 2006 pokračuje Soňa Paukrtová ve vedení senátního klubu KOD (Klub otevřené demokracie). Díky tomuto výsledku se vlastně SOS stala parlamentní stranou. I když většina českých médií považuje za parlamentní strany pouze strany, zastoupené v Poslanecké sněmovně PČR. Soňa Paukrtová není členkou SOS, vystupuje jako nezávislá senátorka, ale přesto s ní a s Klubem otevřené demokracie SOS dobře spolupracuje.

Třetím kandidátem SOS byl v doplňovacích volbách na jaře 2008 bývalý starosta Hranic Vladimír Juračka (bez politické příslušnosti) a konference ve Vernířovicích mezi třemi variantami: samostatnou Jeho kampaň také podpořila US-DEU. 2714 hlasů (14,38%) běželi SOS (představil Petr Pávek), podporou jedné pravostředové mimo na postup do druhé kola. Přesto je to historicky druhý nejlepký strany, kterou podpoří další strany od Zelených po US-DEU (předprocentní zisk pro SOS v jiných než komunálních volbách (po Stavil Pavel Rytíř) a variantou vůbec se těmto volbám nevěnuvat vůbec (představil Josef Winter). Konference vybrala druhou variantu.

Letos (na podzim 2008) bude za SOS kandidovat kandidát Vzhledem k tomu, že se ale nedářilo ani spojení SNK s Evropskými a kandidátů více. O tom ale až v nějaké jiné knize.

3.5.2. Volby do Evropského parlamentu – srážka s realitou

Proevropská orientace SOS, celá republika jako jeden volební obvod, žádná volební kauce a přetiprocentní limit i pro koalice, sloučené výsledky v posledních komunálních a krajských volbách, byly argumenty pro účast ve volbách do Evropského parlamentu v červnu 2004. Jednání o koalici se Zelenými nebyla úspěšná a tak se strana do voleb samostatně. Při sestavování kandidátní listiny jsme narazili na problém, když řada regionálně dobře zapsaných politik náměstkyne ministr životního prostředí. Pokusili jsme se oslovit voliče zařazením velkého počtu mladých, jazykově i jinak dobré připravených kandidátů. A také lidmi z neziskového sektoru.

S rozpočtem na kampaně, nepřesahující náklady na celostátní přílistiny jsme dosáhli nelichotivého výsledku 0,23%. A tak se nám potvrdilo, že celostátně má jenom vlastní značka SOS preferenze blízké nule. Mladí na kandidátce osloви většinou pouze své příbuzné a známé, s výjimkou Evy Tylové, Pavla Nováčka a Sváti Mlčocha to platilo i o ostatních „starších“ kandidátech.

3.5.3. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky – bez naší strany

Ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 1998 ani v roce 2002 jsme našim členům a příznivcům přímo nedoporučili volit žádoucí konkrétní stranu. A to přesto, že nás na programové konferenci na jaře 2002 velmi přesvědčovali zástupci Zelených (Hanka Holcnerová a Jakub Patocka) a Naděje (Petr Fiala).

Jinak to bylo před volbami v roce 2006. Již na jaře 2005 vybírálo Stranu konference ve Vernířovicích mezi třemi variantami: samostatnou a konference SOS v Sedmihorských stále v situaci, kdy žádný takový subjekt, který by podle vybrané varianty měla SOS podporovat, ještě neexistoval, rozhodla konference, že SOS v volbách do PS PČR podporí Zelené. A že nebude bránit účasti členů SOS na kandidátkách Zelených.

Sváťa Mlčoch v Jihomoravském kraji a Petr Hlávka v Plzeňském pak šli do voleb jako dvojky Zelených. Několik dalších členů ještě kandidovalo na nižších místech v kraji Plzeňském, Libereckém a Olomouckém. Jihomoravským Zeleným a tím Sváťovi chybělo pár hlasů, aby jako kandidát s největším počtem preferenčních hlasů zasedl ve sněmovně. Např. Danu Kuchtovou „porazil“ o 93 preferenčních hlasů.

Po dvou letech hodnotí fungování Zelených ve sněmovně a ve vládě kladně nevelké procento členů SOS.

3.6. Rok 2008 – desáté výročí

Celostátní konference strany v čase desáté výročí založení SOS je vhodným bodem, ke kterému lze hodnotit, zda a jak se podařilo Straně pro otevřenou společnost přesvědčit o protřebě uskutečnit „sen o otevřené společnosti“ v celé společnosti.

Nejprve se pokusíme, účtařsky řečeno, odskrátit udržení étosu SOS, tak jak si ho představovali její zakladatelé:

- liberální / environmentální „středová“ pozice – SOS se nadále pohybuje v politickém středu, dále se o pravolevém spektru v 21. století ještě mluvit, liberální a environmentální pozici zastává všude, kde je praktický (či pouze programově) aktivní, z hlediska Evropského parlamentu jsme se nakonec po váhání mezi směrováním do frakce liberálů nebo zelených přiklonili.

- nili k centristické Evropské demokratické straně,
  - strana jako služba pro komunální politiky(u) – to až na nepatrné výjimky platilo po celou dobu existence strany,
  - účast ve volbách zdele nahoru – strana se účastní komunálních voleb všude, kde má své členy nebo kde je o její pomoc užívá, v krajích s dobrými výsledky v komunálních volbách, se účastní krajských voleb, zatím se necítila schopna účasti ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR (pouze by tříštil sly), tomuto záměru se trochu zprostředovala pouze účastí v volbách do Evropského parlamentu, na volby do Senátu PČR nabízí jako na krajské volby,
  - vyrovnaný rozpočet SOS, žádné půjčky – rozpočet strany nikdy nepočítal s půjčkami, v jednom případě si strana vzala překlenovací půjčky do inkasa následujícího státního příspěvku „za mandáty“.
  - amatérské začátky (aparát, až když bude celostátně potřeba a budou na to peníze – centrum strany nikdy nemělo žádný aparát, platilo pouze zajištění účetnictví strany a jeho audit, krajská organizace na Liberecku plati se „svého“ státního příspěvku na zkrácený úvazek krajského tajemníka SOS.
- Mělo takové „sebeomezení“ nějaké výhody. Zcela jistě byla strana dlouhodobě chráněna před lidmi, kteří hledají v politice výhradně osobní prospěch, protože dlouhodobě žádny „nehrozil“. Strana má hodnutí činila strana konsensualně, „bojových“ hlasování bylo za deset let minimum. Minimum peněz z centra pro komunální a vlastní krajské kampaně prověřuje schopnost lidí v místech, musí se prosazovat jinak než „válcovací“ kampaněmi postavenými na „velkých penězích“, na billboardech, na televizních a novinových kampaních. A co nevýhody? Bez peněz, profesionálů a „evangelizátorů“ jsme nedokázali dosáhnout založení základních organizací SOS ani všechn krajích. Bez účasti ve sněmovních volbách jsme pod „rozlosování do vysílání ČT, a to pouze do programů ČT 24 ve vysílacích časech pro opravdové zájemce o politiku – to je ale problem i všech všech krajích mimo Libereckého činí stranu zranitelnou – přeče jenom řada příznivců zná SOS pouze před volbami, když potřebuje

pomoci s kandidaturou. A liberální postoje a tolerance k jinému názoru je „na vině“ toho, že strana nedokázala zaujmout jednoznačně stanovisko např. k dostavbě Temelínu, trestu smrti nebo naposledy k „radaru v Brdech“.

Podařilo, nebo nepodařilo se za těch deset let uskutečnit „seno o otevřené společnosti“? Je Strana pro otevřenou společnost úspěšným uskutečňováním tohoto snu? Na první otázku můžeme odpovědět frázi, že sny se zabíjejí realizací nebo také parafrázi výroku Eduarda Bernsteinem, že „cíl není nicím, cesta je vším“. A jestli byla SOS úspěšná? Na to lze mít jistě různé názory. Od toho, že byla neúspěšná, protože ji skoro nikdo nezná, není ve Sněmovně, není v televizi, až po nekritické hodnocení volebních výsledků a sebehodnocení některých členů strany.

Podstatné však je, že strana tady po deseti letech stále je, že má více členů, příznivců i voličů než před deseti lety. V dalších deseti letech bude ale jistě pod větším tlakem zvenčí i zevnitř, než když těch 41 členů hlasovalo pro usnesení ustavující valné hromady 4. 4. 1998. A závěrem autorů přejí sobě i Straně pro otevřenou společnost, aby těch, co „sní o otevřené společnosti“, bylo stále více a aby naše společnost byla stále méně uzavřená.

Podstatné však je, že strana tady po deseti letech stále je, že má více členů, příznivců i voličů než před deseti lety. V dalších deseti letech bude ale jistě pod větším tlakem zvenčí i zevnitř, než když těch 41 členů hlasovalo pro usnesení ustavující valné hromady 4. 4. 1998. A závěrem autorů přejí sobě i Straně pro otevřenou společnost, aby těch, co „sní o otevřené společnosti“, bylo stále více a aby naše společnost byla stále méně uzavřená.

Všechny tyto výsledky a možnosti využití voleb však mají svou cenu. Podstatné však je, že strana tady po deseti letech stále je, že má více členů, příznivců i voličů než před deseti lety. V dalších deseti letech bude ale jistě pod větším tlakem zvenčí i zevnitř, než když těch 41 členů hlasovalo pro usnesení ustavující valné hromady 4. 4. 1998. A závěrem autorů přejí sobě i Straně pro otevřenou společnost, aby těch, co „sní o otevřené společnosti“, bylo stále více a aby naše společnost byla stále méně uzavřená.

4. Rozhovory o otevřené politice

Rozhovory se zajímavými osobnostmi, spojenými se SOS (uskutečněny v březnu 2008) se stejnou poslední otázkou.

4.1. Rozhovor s Milanem Znojem

Jak se stalo, že jsi „zastřešoval“ sběr podpisů pro registraci SOS jako politické strany?

Bylo to vskutku „zastřešení“ snah, které se rozbehly mnohem dříve, ještě v pohnutých dobách nepovedeného souručenství Svoobodných demokratů a Národních socialistů. Když jsme svého času neuspěli ve volbách 1996, začali jsme dostávat na frakci od bratrů národnovců, a tak bylo třeba postavit se na vlastní nohy. Bratři v souručenství měli jasno, na vině byl nás „liberální kosmopolitismus“ a naděj strany se měla stát „národní charta“, snad i vymalovaná v barvách tzv. Baráňkovy cedulkky (pro ty, co zapomněli: podnikatel Baránek, jehož jsme vzali do party, se pustil do volební kampaně vskutku od podlahy a na restauraci v Břeclavi dal vyvěsit cedulku „Rómum ne-naléváme“. Těšil se zřejmě, jak se mu posypou hlasy „blížících“ voličů. Zadělal ovšem na těžký konflikt ve straně hlavně s bratry národnovci, kteří měli jisté pochopení, ale k půtkám došlo i mezi našinci, tehdy se trhnul Martin Bursík, když se rozhádal s Jiřím Dienstbierem).

Toto napětí v souručenství se projevilo na následném sněmu strany v Seči, kde jsme sice nedopadli jako sedláči u Chlumce, ale mnoho nechybělo. Nakonec jsme s vypětím všech sil udrželi několik našinců ve vedení strany, nicméně bylo jenom otázku času, kdy se ztratíme v novém proudu, který ve straně nabíral na síle. První krok byl vlastně obranný. Rozhodli jsme se, že musíme udržet komunikaci s našinci v místech, kde působily životaschopné skupiny Svoobodných demokratů. Proto jsme v lednu 1997 založili Liberální klub v rámci strany, abychom se prostě nepoztráceli. Potěšující byla vstřícná odpověď, ukázalo se, že je stále hodně míst, kde jsou Svoobodní demokraté aktivní, mají slušný politický vliv a nechtějí se vzdát.

Rozhodující byla potom konference v České Třebové v červnu 1997. Tehdy se rozhodovalo o profilu strany. Bratří národnoci bylo rozhodnuto prosadit „chartu národních zájmů“, aby bylo jasno, kame po pravde řečeno, vždycky jsem byl spíše akademikem než politikem. Byly jsme předem s řadou lidí domluveni, že v tom případě vystoupíme na skromná účast na založení OF v Činoherním klubu, před tím me ze strany a půjdeme svojí cestou. Možna si některí vzpomenou snad ještě reformní komunistické snahy o zařazení šneralovského jak dusná byla českokřebovská atmosféra a jak jsme nakonec s Václavem Žákem vyhlásili odchod. Bylo to ale takový typický počin Svobodných demokratů, v jejichž krvi koluje nepominutelný OH faktor dobre posloužila jako líšeň ministrů obzvláště školství: začalo to již Každý si musel odchodem promyslet po svém, některí už příliš nevěděli, když se jím ale stali z exekutivy, neboť říli v další výboje, některí si to museli zařít na vlastní pěst. První to byl zrovna jmenovaný ministr, později se jím ale stal i z exekutivy zabalil Jiří Müller, který byl nepochybně organizačně nejschopnější. Svobodný demokrat ve vedení strany. Ten ještě v dobách, kdy jsme uvažovali o Liberálním klubu a já mu říčl, jak „převést“ významnou část Svobodných demokratů na jinou politickou půdu, prohlásil, že on už jednou „ústupovou politickou strategii“ režíroval a do dalšího nemá chuti. Jiří Dienstbier senior to po „chartě národních zájmů“ pověsil na hřebík a junior zase čekal, až to dostane černé na bílém. Nejdojemnější byla Hanka Holznerová, která byla tělem a duší Svobodná demokratka a při každém národočeském projevu vyskakovala mimo zkušenou, nicméně v brněnské pobočce strany výtrvale polemizovala s bratrny a sestrami až do aleluja.

Povzbudivá byla ovšem reakce z míst, kde Svobodní demokraté byli pořád při chuti. Takovými ohniskami, pokud mě pamět neklame, byly od západu na východ vzato Rokycany, potažmo Strašice, Liberec, Semily, pokulhávala Praha, Hradec, Pardubice, Olomouc, Prostějov a řada dalších míst, odkud se ozvali našinci, a tak bylo možno pustit se do založení nové strany. Provořadým cílem bylo dát dohromady silná regionální sdružení, která ve straně najdou „mateřskou letadlovou lodě“, z níž budou moci startovat k výbojům v komunální politice. Marná ani nebyla výhledka na velkou politiku. Pokusů o návrat ostatně proběhlo několik. Posledním bylo asi hledání přízně se stranou zelených, prvním zase pokus napojet se na sociální demokracii, vždycky se nicméně ukázalo, že Svobodní demokraté mají v krvi specifický faktor OH, který jim dává volnost v úvaze a způsobuje tak rozptyl v politickém důrazu, nicméně vede k podivuhodné soudržnosti, když jde o lámání chleba. Na této cestě tedy vznikla a statečně odolávala nepřízní Strana pro otevřenou společnost.

Proč jsi po patnáctech odešel z praktické politiky? Politika mě přitahuje, dokonce jsem se v ní několikrát namočil, ale bylo to taková sinusoída. Nejprve Listopad 1989, kdy vrcholně ze strany a půjdeme svojí cestou. Možna si některí vzpomenou snad ještě reformní komunistické snahy o zařazení šneralovského jak dusná byla českokřebovská atmosféra a jak jsme nakonec s Václavem Žákem vyhlásili odchod. Bylo to ale takový typický počin Svobodných demokratů, v jejichž krvi koluje nepominutelný OH faktor dobre posloužila jako líšeň ministrů obzvláště školství: začalo to již Každý si musel odchodem promyslet po svém, některí už příliš nevěděli, když se jím ale stali z exekutivy, neboť říli v další výboje, některí si to museli zařít na vlastní pěst. První to byl zrovna jmenovaný ministr, později se jím ale stal i z exekutivy zabalil Jiří Müller, který byl nepochybně organizačně nejschopnější. Svobodný demokrat ve vedení strany. Ten ještě v dobách, kdy jsme uvažovali o Liberálním klubu a já mu říčl, jak „převést“ významnou část Svobodných demokratů na jinou politickou půdu, prohlásil, že on už jednou „ústupovou politickou strategii“ režíroval a do dalšího nemá chuti. Jiří Dienstbier senior to po „chartě národních zájmů“ pověsil na hřebík a junior zase čekal, až to dostane černé na bílém. Nejdojemnější byla Hanka Holznerová, která byla tělem a duší Svobodná demokratka a při každém národočeském projevu vyskakovala mimo zkušenou, nicméně v brněnské pobočce strany výtrvale polemizovala s bratrny a sestrami až do aleluja.

Až po volbách 1992 jsem se zase dal na politiku. OH prohrálo a začalo hledat politickou tvář. Tehdy mě myslím Václav Žák navrhal, abych se více zapojil. Psal jsem články a vykládal rozumy, že se OH musí stát opoziční stranou. Ted to vypadá komicky, ale tehdy to vzbuzovalo podiv. Měl jsem pro to teoretický argument: liberalismus neznamená jenom trh bez přivlastků, jaký prosazuje ODS, ale lepší je liberalismus lidských práv a otevřené společnosti, který dává každou spolupráci ve společnosti (a samozřejmě také bere naležitý zřetel na životní prostředí). Postupně to zabíralo, bohužel jenom na případě OH, a tak jsem napsal teoretickou část do programu SD, který dával dohromady Václav Žák. Politická sinusoída šla prudce nahoru. Stal jsem se členem grémia. Spolu s dalšími jsem tak přispěl k vývoji Liberální stranou národně sociální. To se upěklo rok před tím v letech 1996 spojili a byl z toho pořádný pecen chleba, který ale nakonec chutnal dost kysele. Když se potom podařilo založit stranu SOS, řekl jsem si, že je zase čas věnovat se více akademické dráze. Sinusoída je dole, bez nějakého pulsu, a ze mě je spokojená politická mrtvola.

Při určitém odstupu, který teď máš – mělo založení SOS smysl?

Nepochybně mělo. Při životě zůstal spodní pramen OF, který své díl dohromady řadu skvělých lidí, poskytl jim politickou tvář, která se na hlavní politické scénu byla vymazána, ale pozoruhodným způsobem se udržela na komunální úrovni. Našinci nevypadli z polí-

tiky, což by byla škoda. Myslel jsem si nicméně, že SOS je přechod

4.2. Rozhovor s Milanem Sýkorou

záležitost, že je pro lidi z OH, kteří potřebují čas, aby se porozhlé
a našli nějakou další partii, kde by mohli uplatnit své sklonky. Kup
divu podivuhodný krevní faktor OH způsobil, že přes rozmanito
politických sklonů, nakonec tato skupina věrných držela při so
více, než by člověk čekal.

A myslíš, že bude mít smysl i dál? Za jakých podmínek?

Po pravdě řečeno, životaschopnost SOS mě překvapila, ale ta
životaschopnost se stále více zakládá na přátelství, zatímco politick
výzaduje jistý druh otrolosti, který dědicům OH asi chybí. Na komu
nální úroveň může toto spojenectví existovat určitě i nadále, ale ve
kou politiku obsadily strany, které mají v rukou všechny páky prop
gace, přesvědčování a vlivu v soutěži o hlasy voličů, že téměř bezna
dějná je snaha dostat se mezi ně. To lze jen výjimečně, jak doklád
strana zelených. Je to takové hloupé dilema: přidat se nebo zůstat n
svých.

Kdybys byl v pozici senátora, volil bys Klause nebo Švejnar?

A proč?

Málokdo na naší politické scéně ztělesňoval tužby Svobodných
demokratů jako Jan Švejnar. Základní idea je shodná: jak využít pro
duktivity trhu a kapitalismu férové ve prospěch všech, obzvláště těch
slabých, a tak vytvořit společnost bez bariér. Fascinující ovšem je, že
Jan Švejnar dokázal získat pro tuto politickou vizi více než polovinu
občanů, že se za něj postavily nejen zelení, ale i sociální demokraté,
a dokonce i komunisté s jeho podporou koketovali. Otázkou samoz
řejmě je, zda se podaří tuto „občanskou náladu“ přetavit v nějaký
trvalejší politický vliv. Bohužel také Jan Švejnar čelí dilematu: přidat
se nebo zůstat na svých. V jeho případě zůstat na svých znamená
čekat na další volbu prezidenta. Byl by to ale zázrak, kdyby zrovna
v české politice mělo platit heslo: Sedávej děvenko v koutě, budeš li
hodná, najdou té.

A myslíš, že bude mít smysl i dál? Za jakých podmínek?

rozhovorů a pochopitelně životních zkušeností, vnímání společen
ské situace, našich představ i občanských postojů.

Sdružení bylo registrováno na MV 18.11.1997 a stalo se po od
chodu většiny členů Svobodných demokratů z nevydařeného slou
čení SD-LSNS pro olomoucký region základnou jejich další aktivní
veřejné činnosti.

Pro vznik politické strany „Strana pro otevřenou společnost“,
registrované na MV 23.2.1998, sehrálo sdružení nemalou roli tím,
že přispělo ke sběru podpisů pro založení strany, členové sdružení
se stali členy strany a pohotově založili v té době největší základní
organizaci strany, která svou aktivitou výrazně přispěla k vytváření
strukturny a k činnosti strany.

*Na co nejvíce vzpomínáš z doby, kdy jste v Riegrově 5 zajišťovali zájem
SOS?*

Sídlo Sdružení pro otevřenou společnost a následně i Strany pro
činnost obou organizací a po vzniku strany se stalo jejím řídícím
a organizačním centrem, zajišťujícím v prvních letech její existence
i nezbytné financování. Na přelomu let 2003-2004 bylo přeneseno
na tř. Svornosti 90/1a v Olomouci. Mám-li na něco pěkného, poci
tově silného vzpomenout z období „Riegrovky“, tak především na
osobní obětavost členů strany i sdružení, vycházející přirozeně z ide
ového konsensu a vůle nežáděně pracovat pro věci veřejné. Politická
aktivita členů byla tehdy vesměs výrazná a mezilidské vztahy přátel
ské, upřímné a vzájemně posilující a povzbuzující.

*Kdo a kde sehnal kulatý stůl, u kterého v sídle SOS občas zasedá Vý
konný výbor SOS?*

Kulatý stůl navrhl a výrobu dojednal Boris Vystavěl, který též
řídil jeho instalování v jednací místnosti i nových skříňek a polic

v ostatních prostorách sídla strany na tř. Svornosti. Tvar stolu je jednak odpovídá rozměru místnosti pro její účelné využití k jednání s konsensuálnímu způsobu projednávání otázek, problémů nebo vyložené politických, ale i z různých oblastí života společnosti. Stručně: měl by symbolicky jednající spojovat.

Myslím, že se na fungování SOS projevilo to, že sídlo strany nebylo v Praze?

Sídlo strany v Olomouci bylo přirozeným výsledkem celkové situace v období vzniku strany i následném údobí. Vznikla zde pár četně největší základní organizace. Předseda strany Pavel Nováček a některí členové výkonného výboru strany (B. Vystavěl, M. Sýkora) pocházeli z olomouckého regionu. Bylo zde prostorové, hmotné i finanční zázemí a v počátcích strany i později sehrával olomoucký region nezastupitelnou organizační, koordinacní a řídící činnost. Desetiletá existence SOS sama částečně odpovídá na otázku „jak se projevilo to, že sídlo strany nebylo v Praze?“ Za celou uvedenou dobu nevznikla v Praze existenčně trvalá, silná, životaschopná základna organizace strany, i když o to bylo nemálo usilováno. Je docela možné, že kdyby bylo již od počátku v Praze, tak by dnes už tato strana neexistovala. Vyžaduje to však hlubší analýzu. Uvedené neznamená že sídlo strany v hlavním městě státu nemá své výhody a přednosti. Osobně jsem však přesvědčen, že nosným prvkem existence strany není ani tak místo jejího sídla, jako její záměry a aktivita, činnost obětavost i schopnosti jejich členů pro jejich realizaci.

Kdybys byl v pozici senátora, volil bys prezidentem Klause nebo Švej-

nara? A proč?

Volil bych Jana Švejnaru pro větší naději, vnímanou nejen subjektivně, ale i objektivně, že se v naší ještě neustálené společenské formaci změní leccos z podstatných věcí k lepšímu.

A na závěr si dovolím jednu zevšeobecňující poznámkou: sněm je jistě pro člověka nezastupitelný zdroj podnetů, tím spíš, že není zřejmá jen v oblasti představ, přání, fantazie a pro praktický život nejednou i zavádějící.

4.3. Rozhovor s BorISEM Vystavělem

Můžeš srovnat administrativní náročnost založení malé firmy se založením politické strany?

Srovnávat mohu. Je mnoho organizací, či chcete-li právnických osob, na jejichž založení jsem se od roku 1990 do dneška podílel různou, či účasti a mnohé z nich (dokonce snad většina) do dneška fungují. Ptáš se na srovnání založení malé firmy a politické strany. Zřejmě máš na mysli malou obchodní společnost, termín „firma“ je dnes v obchodním zákoníku použít místo dřívějšího „jméno“. Zůstaňme klidně u té firmy. Jako malou firmu si vybereme společnost s ručením omezeným; k jejímu založení potřebujeme především kapitál (nejlépe finanční), k založení politické strany lidský kapitál – nejméně tisíce občanů, kteří podepří petici podporující založení politické strany nebo politického hnutí. Vlastní administrace založení je jednodušší u politické strany a podobná se spíše založení občanského sdružení. Zakladatelé komunikují s týmž oddělením sdružování na ministerstvu vnitra a mají-li trochu zkušenosť a dobré napsané stanovy, pak jde založení hladce. Nepohrdneme-li pomocí zkušeného notáře, nemusíme mít problémy při zakládání firmy. Shánění potřebných „partnerů“ (živnostenských listů, prokazání vztahu k objektu, kde chce me mít sídlo společnosti, sepsání společenské smlouvy apod.) to dá trochu víc práce a stojí to i několik tisíc korun.

Po založení se politická strana musí chovat jako každá jiná právnická osoba. Budě-li mít zdanielné příjmy a chce-li vyplácet mzdy, musí se přihlásit na příslušném finančním úřadě, na Okresní správě sociálního zabezpečení a u zdravotních pojišťoven. Při tomto starostu činnosti lze využít zkušenost jak z práce firem, tak občanských sdružení. Je zde jeden velký rozdíl. Vedení účetnictví podléhá u politických stran auditu, at jsou jakkoliv malé. U obchodních společností je tato povinnost stanovena jen pro velké firmy, občanská sdružení tuto povinnost nemají.

Deset let odpovídáš za organizační záležitosti SOS a „styl s úřady“. Co se změnilo za deset let na „úředních“ povinnostech politické strany? Co k lepšímu? Co k horšímu?

„Organizační záležitosti SOS“ jsou naši vnitřní záležitosti a mohu-li bychom je zlepšovat. Organizujeme se ponejvíce po internetu a ne-

dovedu si představit, jak bychom se bez něho obešli. Snad nás čeká jejich professionalizace, ale to záleží mnohem více.

„Styk s úřady“, jak už jsem podotkl se tříkrotně.

pošta byla pomalá. Po intenzivních jednáních se Sněmovna k této záležitosti vrátila a naší zprávu uznala za úphou. Zpoždění peněz

Snad stručný výčet úřadů: Ministerstvo vnitra (oznamování změn stanov a údajů zapisovaných do rejstříku politických stran a politických hnutí a vyžádání ověřených výpisů z tohoto rejstříku). Poslanecká sněmovna PČR (nejpozději 1. dubna podat výroční finanční zprávu za uplynulý rok). Ministerstvo financí (dvakrát do roka žádat o splátku státní dotace, je-li na ni nárok – od voleb do zastupitelstva krajů v listopadu 2000 nárok máme). Specifické jsou úřady, s nimiž se musíme stýkat v období voleb – obecní a krajské úřady. A pak jsou to ty úřady, se kterými musí komunikovat každá organizace: ČSÚ, FÚ, ČSSZ, zdravotní pojišťovny.

pošta byla pomalá. Po intenzivních jednáních se Sněmovna k této válečníkostti vrátila a naší zprávu uznala za úplnou. Zpoždění peněz bylo jen několikadenní.

Ale v těch dnech mi nijak zvlášť „nezatrnulo“. Byl jsem na tu chybou naštvaný a přemýšlel jsem, kde si vypujičíme peníze, aby mohla strana žít. S podobnou situací jsme měli zkušenosti z počátku roku 1999, kdy jsme vědomě nedoložili naši výroční finanční zprávu za rok 1998 výročenm auditora. Zdálo se nám, že s obratem 13 tisíc Kč se to bez auditu za několik tisíc obejde. Neobešlo se to. Napravili jsme to v roce 2000. Pokud mi někdy „zatrnulo“, tak to bylo spíše z obav, že neuspějeme ve volbách, jejichž příprava nás stála hodně úsilí i peněz.

Když jí neví za SOS „zatrhl“?

jsme se ocitli na černé listině pro neúplnou výroční finanční zprávu. Neúplnost spočívala v tom, že jsme k ní nepřiložili darovací smlouvu k jednomu daru nad 50 tisíc korun. Smlouvou jsme měli. Byla to jasná administrativní slepota, která tuto neúplnost způsobila. Hrozilo dotace na 1. pololetí 2007. Podobné chyby udělalo více stran. Ty, které sedí v Poslanecké sněmovně a tedy i v kontrolním výboru, si nad rámcem zákona zprávy v dubnu doplnily. My jsme se o této možnosti doveděli na poslední chvíli, ihned jsme zprávu doplnili, bohužel

nická komunikace, to je rozhodně k lepšímu. Poněkud se zjednoduší formulář výroční finanční zprávy, zůstává však dostupná pouze v knihovně Poslanecké sněmovny. Změnila se pravidla pro dary a příspěvky členů. Dary nad padesát tisíc se už nedávají přes poukázky ČNB, ale stačí smlouva, která se přikládá k výroční finanční zprávě. Dary jsou daňově uznatelné pro dárcе ve stejném režimu jako dary pro neziskové organizace, to je snad k lepšímu. Příspěvky členů jsou neomezené (dřívě jen do 50 tisíc ročně). Otázkou zůstávají movití dárcí a členové. Státní dotace byly přidělovány rozhodnutím náměstka ministra, dnes je to ve správném řízení, jde to pomaleji. Z odměn, které vyplatíme funkcionářům, platíme od 1.1.2008 zdravotní pojistění a od 1.1.2009 asi i sociální. Holt „batoh“ se projevíne

Klause nebo Svějnar.

A proč?

Přede vším bych bojoval za to, aby tak „trochu monarchistická funkce prezidenta byla z našeho politického systému a ústavního pořádku vypuštěna. Senát a jeho předsedu bych prosazoval jako tu hlavní pojistku zákonodárné moci. Bankovní rada ČNB snad bude brzy minulostí. Soudcovské moci by slušela rozsáhlá samospráva. A vrchní velitel žoldáků? No ale tento sen je daleko. A tak by mi nezbýlo než čistě vymyldlen a oholen se dostavit do Španělského sálu a volit Jana Švejnaru. Proč? Jsem přesvědčen, že by tu práci uměl vykonávat navenek i dovnitř bez emocí, a hlavně, že by nám uměl naslouchat. A třeba, že by naši planetu chtěl vidět pohledem zblízka, a tedy zeleně.

4.4. Rozhovor s Arnoštem Urbanem

Proč jsi po rozpadu OF vstoupil do OH?

Na tu dobu a události, které to vše provázely, si vzpomínám, jako kdyby to bylo dnes. Uplně to vidím před očima. Byl jsem jako delegát na sněmu OF, na kterém došlo k jeho rozštěpení. Protože jsem se v průběhu roku 1990 zúčastňoval řady jednání Občanského fóra v Praze, už jsem v té době znal hodně lidí a hlavně jejich názory. A to bylo pro mně v podstatě rozhodující při volbě, na kterou stranu se dát. Poprvé řečeno jsem ani na chvíli nezaváhal. Ještě v průběhu sněmu jsem se zúčastnil první přípravné schůzky. Jestli si dobré vzpomínám, tak to bylo v nějakém salonku v Lucerně a večer se pak konalo setkání v Ypsilonce, kde se vlastně o založení OH rozhodovalo. Pro mě bylo důležité, že hlavní představitelé Občanského hnutí vyjádřovali v podstatě stejně názory, jaké jsem měl i já. A stejně důležité bylo pro mě i to, že většina těch lidí ještě před listopadem 1989 prokázala svými postoji, že jsou schopni za své ideály bojovat i za cenu osobní perzekuce, že svoboda a demokracie jsou pro ně opravdové hodnoty a ne jen fráze. A že se nejedná pouze o momentální vypočítavost a osobní prospěch. Toto přesvědčení jsem neměl o radě lidí, kteří tehdy stáli u založení ODS. Tím ale nechci říct, že by tam žádní takoví nebyli, ale myslím, že jich byla menšina. A ještě byl jeden důvod. Byl jsem tehdy opravdu přesvědčen, že bychom se mohli pokusit dělat politiku trochu jinak než prostřednictvím klasických politických stran a že nám dějiny daly jedinečnou příležitost zkoustit. Bohužel se to nepovedlo a myslím, že to je škoda, když v řadě zemí západní Evropy vidíme, jak se postupně stírají ideologické rozdíly mezi stranami. Možná jsme jednou mohli být pro změnu my temi prvními, kteří mohli přijít pro svět s něčím novým. Ale třeba to byla jen utopie.

Proč jsi po vystoupení ze ČSNS (kam vplynulo OH) už nestoupil do žádné politické strany? Nabídky nebyly? (A proč jsi sbíral podpisy pro vznik SOS a VPM).

Abych byl upřímný, tak už splynutí OH s ČSNS byl pro mně dosud značný problém. Názory prezentované řadou lidí z ČSNS byly pro mně v mnoha případech jen těžko stravitelné. Vnímal jsem to ale jeně jako v podstatě poslední pokus zachránit to, o co jsme se založeli.

ním OH snažili. A protože tehdy se vytvořilo i nové vedení v ČSNS, které se snažilo najít nový směr pro tuto tradiční a kdysi významnou stranu a zachránit ji před zánikem, došel jsem k názoru, že to za tento pokus stojí. Vývoj bohužel ukázal, že toto spojení nemá pro názory vý směr reprezentovaný OH budoucnost a proto jsem se rozhodl ze strany vystoupit. A proč už jsem nevstoupil do jiné? Myslím, že na to už jsem v podstatě odpověděl u předchozí otázky. V tu dobu se v naší politice prosazovalo čím dál více klasické partajnicení ve své horsší podobě a o to jsem zájem neměl. A taky musím přiznat, že jsme v té době byl hodně unavený, protože od listopadu 1989 jsem se politice věnoval naplno a k tomu jsem měl ještě rodinu s malými dětmi, která poprvé řečeno tím hodně trpěla, a svoje zaměstnání. Můj život v letech 1990 – 91 vypadal běžně tak, že jsem někdy i několikrát týdně jel odpoledne po práci autobusem nebo vlakem do Prahy, tam jsem byl do půlnoci, vrátil se domů a ráno šel znova do práce. Vznik SOS a VPM jsem podporoval proto, že lidé, které jsem znal a věřil jim, to nechceli vzdát a chtěli se pokusit ovlivňovat naši politickou scénu.

Byl větší profesionální „sok“ přejít z právního oddělení státního podniku na magistrát (jako tajemník) nebo z magistrátu do advokacie?

Když o tom přemýšlím tak nemám pocit, že by kterýkoliv z těch přechodů pro mně znamenal šok. Přechod do veřejné správy byl určitě krok do většího neznáma než vstup do advokacie. To už jsem se jenom vrátil ke své profesi právníka, kterou jsem před tím vykonával 10 let a vlastně ani na magistrátu jsem s ní úplně nepřestal, protože v té době tam žádný právník nebyl. Myslím, že právě mé právnické vzdělání mně umožnilo se v novém působení na magistrátu poměrně rychle orientovat. Pro pořádek musím uvést, že jsem nenastoupil na magistrát, tehdy se jmenoval Úřad města, jako tajemník, ale jako vedoucí odboru. To právě souvisí s tím přechodem do nového neznámého prostředí. Když jsem na začátku února 1991 na Magistrát nastupoval, chtěl tehdejší primátor Martin Dvořák, abych šel přímo do funkce tajemníka. Já mu to ale rozmluvil právě proto, že ani my dva ani další lidé z vedení, tím myslím náměstky primátora, neměli v této oblasti žádné zkušenosti. A já byl přesvědčený, že právě tajemník, který nemusí, vlastně nemá dělat politiku, ale řídit úřad, by měl mít

s veřejnou správou nějaké zkušenosti. Takže do funkce tajemníka jsem přešel až po čtyřech letech působení na Magistrátu.

Bylo pro tebe překvapení, že Tvoji nominaci do Rady města Hradec Králové „vetovala“ ODS při koaličním jednání 2006?

Asi jsem stále ještě naivní, ale v prvním okamžiku bylo. Myslel jsem si, že jsme společně čtyři roky celkem dobré spolupracovali. A i přes některé názorové rozdíly jsme v podstatných věcech byli jedenotní. Ale pak mně došlo, že někteří lidé právě názorovou různost neumí strávit a neodpouštějí ji. Tak mě překvapení rychle přešlo. Myslím si ale, a to nejen v této souvislosti, že je vždycky chyba, když lidé v takovýchto záležitostech nadřazují své osobní vztahy a pocity profesionálnímu jednání.

Kdybys byl v pozici senátora, volil bys Klause nebo Švejnaru?
A proč?

Ta volba by byla pro mě naprosto jasná. Volil bych Švejnaru. Myslím, že důvody je také možné vyčít z předchozích odpovědí. Já sice nejsem fanatickým odpůrcem Václava Klause, ale každopádně je pro mě spojen s řadou těch horších a problematických věcí, které souvisí s naším polistopadovým vývojem. A jako prezident se stal ohromným populistou, což může být vždy nebezpečné. A další jeho „krásnou“ vlastnost vystihl asi nejlepším způsobem Jiří Dienstbier, když ho označil za všechnalka. Nemyslím, že by profesor Švejnar spasil naši politickou scénu, ale rozhodně do ní mohl přinést nový styl, pohled z venku, který je vždy velmi důležitý, a nezatíženost různými vazbami za poslední roky.

A proč zrovna za Hradecký demokratický klub?
HDK vlastně tehdy jako značka vystupovalo prvně. Měl jsem v té partě nějaké známé a hlavně nebyla to strana ale spíše spolek a to mi výhovuje. Navíc jsem neměl žádný problém s profilací v intencích SOS.

Jaké je to být „osamělý“ zastupitel v „rozpolceném“ zastupitelstvu?
Byl jsem první volební období sám z našeho klubu a není to dobré. Zejména s ohledem na to, že jsem byl nováčkem v politice byla situace obtížná. Pohledem zpět mohu říct, že až 4. rokem jsem se plně v práci zastupitelstva orientoval. Bylo to i tím, že tehdy jsem měl spoustu dalších, zejména odborných, sportovních a spolkových aktivit.

Jaké je to být radní v „duhové“ koalici?

Duhová koalice byla po letech pro Hradec Králové velkým příborem. Její velkou nevýhodou byla absence opozice, ve které zůstali pouze komunisté a ty nejsou dobrou a prospěšnou opozicí. Je ale možné poznámenat, že taková široká koalice, která byla mezi lety 2002 až 2006 měla sama v sobě opoziční prvky, myslím tím, že ještě byla vnitřně ostrážitá, což bylo dáno jednak její čerstvostí a jednak její šířkou. Rada města tehdy dle mne napříjala svůj název byla skutečnou, prospěšnou a dobrě fungující „poradou“ města.
Jaké je to být radní v koalici, kde disponuje ODS nadpoloviční větší-

Proč ses rozhodl kandidovat do Královéhradeckého zastupitelstva právě v roce 1998?

Proč zrovna v roce 1998? Jednak proto, že to bylo lepší než rok předtím s ohledem na termín voleb. Ale vážně. Po roce 1989 jsem si myslí, že se lidé budou věnovat zodpovědně tomu, co dělají. Včetně politiky. Nikdy dřív jsem o politice neuvažoval. A na jednou deset let poté mi začaly vadit různé věci. Konkrétně v Hradci Králové dvě znepříjemně party programově stejně zaměřených stran a jejich komunálních vůdců, kteří se raději krví upisovali komunistům, než by spolupracovali.

4.5. Rozhovor se Zdeňkem Finkem

novou zastupitelkou?

Nová rada města od roku 2006 není až tak jednobarevná, jak by se na první pohled zdálo. ODS s 19 zastupiteli z 37 je sama o sobě malým zastupitelstvem a její názory a nakonec ani hlasování nejsou jednotné. Rada města ale přestává plnit podobné poslání, jaké například prováděla v předchozím období. Je málo ostrážitá, absentuje na samoreflexi a přirozenou oponenturu vlastních závěrů a tím sama sebe, potažmo zastupitelstvo ale i fungování magistrátu města poškozuje. Tady vidím i defektní fungování své jako radního. Být více pozorný a více opozičněkoaliční. I když napsané to vypadá všeobecně.

Jaké jsou výhody a nevýhody lékaře v politice (a mohlo by to být nápadem)?

Výhody lékaře v politice jsou zejména při volbách. Pokud není úplný idiot, je většinou volen. Potom při vlastním výkonu politiky je asi jedno, čím je člověk původně nebo souběžně. Tady může být povolání lékaře spíše nevýhodou. Mnoho mých kolegů se cítí být chytřejší a povolanější než ostatní a to je většinou na škodu.

Kdybys byl v pozici senátora, volil bys Klause nebo Švejnaru? A proč?

Pokud bych byl letos volitelem v prezidentské volbě nevolil bych Václava Klause. Zklamal mne jako politik již v polovině 90. let. Později i jako člověk. Jeden z velkých českých občanů pan Medek dělá politiku na dva typy, ty s vizí za kterou jdu byt třeba cestou ne zcela přímou, ale cíl je jasné. A na ty, které jen surfuji na vlně populismu, bez cíle, bez vize a je jím jedno, že li o populismus nacionální, hospodářský nebo antiekologický. Jen zůstat.

Nějaké „veselé příhody“ z té kampaně máš?

Byla jich celá řada. Dám k dobru jednu z našeho prvního výjezdu vstříc voličům. V plánu bylo navštívit každou obec v senátním obvodu (celkem 92 obcí) alespoň jednou, postavit tam informační stánek a oslovit občany. První obcí byly Drahonovice. Stánek jsme postavili a čekali na voliče. Docela jsme se u toho všechni ostýchali (naivkově) a rozpáčitě přeslapávali z nohy na nohu. Nakonec nás „zachránilí“ dětské obrázky ze soutěže, kterou jsme v rámci kampaně uspořádali. První kolemjdoucí paní, která poznala obrázek své vnučky, k nám sama s úsměvem přišla a zbabila nás zábran a rozpákt. Pak už vše probíhalo skvěle. Mimořádně, také si dodnes pamatuji, kde je umístěná kdejaká vývěska či plakátovací plocha. Takže když obvodem projíždím, tak si hned v duchu řeknu: „Aha, tak tady za rohem bude obchod a u něj plocha na plakáty a na konci u zastávky je další.“

4.6. Rozhovor s Milošem Navrátilem

Kdy jsi se poprvé podílel na nějaké volební kampani? A na které?

Má první kampaně byla pro komunální volby v Přerově v roce 1998. Lídrem byl nás přítel Petr Dutko a získali jsme 5,92%. Byla to pozitivně vedená kampaně, jako ostatně všechny další. Co obnášelo *Tvoje angažmá v senátní volební kampani v roce 2002?*

Několika měsíční přípravy a poté dva intenzivní měsíce „horké kampaně“, při které jsme společně s kandidátem Pavlem Nováčkem dokonale poznali naše krásné Olomoucko, mnoho zajímavých lidí, čímž myslím voliče, podporovatele a studenty z volebního týmu. Jsem velmi rád, že jsem měl možnost s Pavlem pracovat. Bylo to inspirující a hodně mi to dalo.

Co Tě v kampani nejvíce překvapilo? A co bys dnes doporučil udělat jinak nebo neudělat vůbec?

Je to zvláštní, ale překvapil mě zájem médií. Hlavně zpočátku. Myslím, že byla zaujata pozitivností a jakousi čistotou jak kampaně, tak samotného kandidáta. V dalších kampaních to už bylo jiné. A být kampaně dnes, vyněchal bych billboardy a prostředky s invencí věnovat víc do samotných voličů.

Nějaké „veselé příhody“ z té kampaně máš?

Byla jich celá řada. Dám k dobru jednu z našeho prvního výjezdu vstříc voličům. V plánu bylo navštívit každou obec v senátním obvodu (celkem 92 obcí) alespoň jednou, postavit tam informační stánek a oslovit občany. První obcí byly Drahonovice. Stánek jsme postavili a čekali na voliče. Docela jsme se u toho všechni ostýchali (naivkově) a rozpáčitě přeslapávali z nohy na nohu. Nakonec nás „zachránilí“ dětské obrázky ze soutěže, kterou jsme v rámci kampaně uspořádali. První kolemjdoucí paní, která poznala obrázek své vnučky, k nám sama s úsměvem přišla a zbabila nás zábran a rozpákt. Pak už vše probíhalo skvěle. Mimořádně, také si dodnes pamatuji, kde je umístěná kdejaká vývěska či plakátovací plocha. Takže když obvodem projíždím, tak si hned v duchu řeknu: „Aha, tak tady za rohem bude obchod a u něj plocha na plakáty a na konci u zastávky je další.“

4.7. Rozhovor s Petrem Kubátem

Můžeš srovnat spoluupráci s médií v pozici asistenta senátorky Jitky Seitlové s předáváním tiskových zpráv SOS?

Rozdíl tam je a velký. Když dělala tiskovou konferenci nebo psala tiskové zprávy senátorka Seitlová, tak byl zájem médií jaksi automatický. Jitka Seitlová byla (a je) pro novináře „instituce“. Informovala média jak o konkrétních kauzách a případech, tak i o zákonech, které se v Senátu projednávaly. Když posílám informace médiím za SOS, berou to stále jako „kampaň“ a většinou čekají, jestli se ke stejné věci vyjádří i ostatní strany. To se většinou nestane, takže i naše informace se ke čtenářům či divákům často nedostanou. Není to ovšem stížnost na média, myslím, že jako SOS s nimi máme především dobré a korektní vztahy.

Kdybys byl v pozici senátora, volil bys Klause nebo Švejnaru?

A proč?

Volil bych Jana Švejnaru. Přinesl by do naší země něco, co tady chybí už víc jak pět let a s velkou jistotou se obávám, že dalších pět let chybět bude. Nadhled, rozhled, pokora, otevřenosť, respekt a úcta. Za Klause, ještě, ignoranta a laureáta Puškinovy medaile, udělenému Putinem za propagaci ruského jazyka v zahraničí, se stydím.

Čemu ses profesionálně věnoval před tím, než jste se rozhodl vstoupit do aktivní politiky?
Po roce 1989 jsem soukromě podnikal v oblasti demolic a později jsem spoluzaložil veřejnou obchodní společnost na těžbu kamene. V roce 1995 jsem dostal nabídku od švýcarského cementářského koncernu Holcim na práci regionálního ředitele pro dcérské společnosti. Rídil jsem a rozvíjel jsem několik těžebních společností. Později jsem ještě startal o výrobu trasportbetonu v rámci koncernu a to přiročním obratu přes miliardu korun. Pracovat pro tuto zahraniční společnost bylo na jednu stranu větice náročné, ale na druhou stranu to byla pro mne veliká škola managementu a poznání. Po osmi letech „ředitelování“ jsem se rozhodl vrátit zpět do klidnějších vod soukromého podnikání.

Co Tě nejvíce překvapilo ve volební kampani v roce 2004?

Když jsem společně s kolegy čekal na výsledky voleb – to byl adrenalín. Dopadne to? – nedopadne to? Když bylo jasné, že náš volební výsledek se bude pohybovat kolem 5%, počítali jsme každý volební okrsek. Nakonec to dobře dopadlo, získali jsme dva mandáty. Ale jen o jeden jediný hlas! Skutečně nějeden hlas nás dělil od úspěchu či neúspěchu. Bylo to pro mne takové dobré ponaučení – na každém hlasu, na každém obyvateli tohoto kraje záleží, jak bude vypadat politická situace. Když občas někde diskutují s občany uvědomují si, že možná to právě byl tento volič co nám dal ten jeden rozhodující hlas. Takže opravdu záleží na každém z nás, na každém jednom voliči.

Co Tě překvapilo na ustavující schůzi Krajského zastupitelstva?

Jíž při povolebním vyjednávání se ukázalo, že v politice asi neplatí ani vlastnoručně podepsaná dohoda. Když Sdružení nezávislých kandidátů na jedné straně deklarovalo zájem o širšíkoalici a na druhé straně klidně jednalo úplně proti uzavřeným dohodám – byl jsem z toho docela špatný. Druhé překvapení bylo, když se formovalo obsazení míst v radě a ve výborech zastupitelstva. Vladhoucí ODS sice na oko říkala, že má zájem, aby kontrolní činnost řídila opozice a to nejlépe nějaká demokratická a levicová, ale nakonec na místo předsedy kontrolního výboru prosadila kontroverzního komunistu. To ž vítěz voleb bere vše – to jsem dovezen pochopit, ale že se klidně společně pravicová ODS s komunisty, to byla pro mě tehdy docela novinka. Jak se

ukázalo v průběhu dalších let, tato neformální modro-rudá koalice velice dobré v královehradeckém kraji spolupracovala a spolupracuje dodnes.

Jak bys porovnal práci manažera velké zahraniční firmy a krajského zastupitele?

Je zde základní rozdíl v principu. Zatímco když jsem pracoval jako manažer můj zájem byl abych svojí prací vyprodukoval co nejvíce peněz pro svého zaměstnavatele a ten aby mi za moji práci dal co největší roční výdělek. Pracoval jsem hlavně pro peníze. Teď jako krajský zastupitel pracuj proto, že mám nějakou vizi a chci, abych mohl to co jsem se naučil, předat nějakým způsobem dál. A zadarmo! Myslím, že v politice by měl být právě lidé, kteří se dokázali o sebe postarat svým pracovním nasazením a kteří uspěli na trhu práce.

V čem vidíš výhodu či nevýhodu „bezpartijního“ zastupitele proti straníkům z „kamených“ stran?

Obrovská výhoda „bezpartijního“ zastupitele je v tom, že se při rozhodování růží přede vším svým rozumem a citem a muže vše dělat jen podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Když by člověk byl členem nějaké pravidelné strany už není nezávislý. V případě hlasování by se pak musel držet oficiálního stanoviska této oné strany, a to se muže stát, že by se člověk pak dostával do problému se svým svědomím. A to je to, co bych určitě nechtěl.

Kdybys byl v pozici senátora, volil by jste při prezidentské volbě Klase nebo Švejnaru?

Voli bych Jana Švejnara. Za prvé: myslím si, že je to tvůrce člověk, který umí naslouchat a by mohl přinést do dnešní politiky nový výtr. Je mi sympatický jeho přístup k politice – vnímá to také jako určité osobní poslání a osobní odpovědnost vůči druhým lidem. Druhý důvod proč bych jej volil je to, že byl téměř třicet let mimo českou republiku a teď by jistě byl nezávislý a nadstranický prezident. Třetím důvodem jsou jeho „proeuroské“ názory, které jsou mi také blízké.

Příloha 1. Fakta o Straně pro otevřenou společnost

1.1. Přehled celostátních konferencí SOS

4. dubna 1998 – Ustanovující valná hromada v Pardubicích (zasedací místo na hradním nádraží)

Konference mj. schválila Stanovy strany registrované MV ČR dne 23.2.1998, hospodářskou směrnici č. 1 a minimální čenský příspěvek 5 Kč/měs. pro členy ekonomicky nečinné a 20 Kč/měs. pro členy ekonomicky činné. Konference také zvolila předsedu, místopředsedu (pokladníka) a dalších 9 členů výkonného výboru (6 zástupců ze ZO a 3 přímo volené).

Strana používá zkratku OS (zkratka SOS je „obsazena“).

6. června 1998 – 2. valná hromada v Olomouci (v sídle strany Riegrova 5)

Konference schválila logo strany, reflektoující zkratku OS a také pravidla pro účast strany v podzimních komunálních volbách.

5. prosince 1998 – Povolební konference v Hradci Králové (v „Kotěrově muzeu“)

Zástupci ZO se navzájem informovali o výsledcích v komunálních volbách.

20. března 1999 – Výroční konference v Pardubicích (nádraží) Schválena první zpráva o hospodaření SOS (za rok 1999 zisk + 4 383,60 Kč). Rozhodnuto pomocí Pdf v Hradci Králové se svolání politologické konference.

Členové SOS spolupracovali na konferenci „Občanská společnost deset let poté, reflexe a výhledy“ v Hradci Králové dne 11.9.1999 (přednášeli Václav Záák a Pavel Nováček).

25. března 2000 – Celostátní konference (volební) v Hradci Králové (u Vladimíra Wolfa) Volby vedení SOS. Rozhodnutí o účasti v podzimních krajských volbách.

17. března 2001 Konference v Olomouci (v sídle strany Riegrova 5) Projednána finanční situace strany. Strana poprvé hospodaří se státním příspěvkem za výsledky v krajských volbách. Ve Stanovách změněna zkratka z OS na SOS.

23. března 2002 Konference (volební) v Třebíči (hotel ATOM)

Volby vedení SOS. Výzva Zeleným, Naději a dalším středovým stranám ke spoře lečnému postupu ve volbách do PS PČR. Návrh (P.Štěpánek) na integraci se SZ nebyl přijat.

18. května 2002 – Konference k programu SOS pro komunální a krajinské volby (Olomouc, Geodezie)

Debata o identifikaci SOS se stranami v Evropském parlamentu (Zelení nebo Liberálové), bez zřetelného věšinového názoru. Diskuze k tématu: etický kodex, příma volba, zaslouží sport podporu, ženy v komunální politice, odpady. Praktické otázky komunálních voleb. Vystoupení zástupců Naděje (P.Fiala) a Zelených (H.Holcnerová, J.Patočka) – lákání k volební podpoře – byli zdvořile vysechnuti.

12. – 13. dubna 2003 – Konference v Hejnicích

Programová diskuze – formální neformální. Hostem konference politolog Pavel Saradín. Vystoupení nového předsedy SZ J.Beránka s nabídkou spolupráce.

28. – 29. února 2004 – Konference (volební) v Litovli – Chudobíně (zámek)

Volby vedení SOS. Schválena kandidátka pro volby do EP (v čele Eva Tylová), hosty konference senátorka J.Seitlová a europoslanc M.Horáček.

22. – 23. ledna 2005 – Programová konference v Říčanech

Zhodnocení krajských voleb 2004. Programová diskuze, další směřování SOS.

9. – 10. dubna 2005 – Konference ve Vernířovicích (Jeseníky)

Rozhodnutí o postupu ve volbách do PS PČR 2006 – výběr z variant "samostatná účast" (prezentoval Petr Pávek), "podpora liberálně-zelené kandidátní listiny" (prezentoval Pavel Rytíř), „neúčast“ (prezentoval Josef Wintter).

2. – 3. prosince 2005 – Programová konference v Sedmihorkách (Český ráj)

Programová diskuze nad návrhem programu, určení garantů za programové okruhy. Hosté konference senátorka S.Paukrtová, poslanec za US-DEU M.Pelc, předseda SZ M.Bursík a ještě předtím předseda Libereckých Zelených J.Korytář. Vzhledem k zdouhavému projednávání integrace SNK a ED, rozhodnuto o podpoře Zelených v nadcházejících volbách do PS PČR.

8. – 9. dubna 2006 – Konference (volební) v Liberci

Volby vedení. Pavel Nováček již nekandidoval, novým předsedou zvolen Pavel Rytíř. Podle změny Stanov zvoleni další tři místopředsedové (předsednictvo) a pouze přímo volení členové WV SOS. Schválen nový program SOS. Oznámena nominace S.Paukrtové do Senátu PČR. Vystoupení zástupce Evropské demokratické strany (a CZ) Josefa Brože.

17. – 18. června 2006 – Konference komunálních politiků Vimperk

Reflexe voleb do Poslanecké sněmovny PČR, účast P.Hlávky a S.Mičocha na KL Zelených. Výměna zkušeností z komunální politiky. Vystoupení senátorky S.Paukrtové. Výlet na Horskou Kvildu (tam schůze WV SOS).

2. prosince 2006 – Povolební konference v Praze (Novotného lávka)

Informace o výsledcích v komunálních volbách, výměna zkušeností z volebních kampaní a koaliční spolupráce. Otázky pro první senátorku SOS Sonu Paukrtovou a budoucího primátora Mostu V.Vosku.

21. – 22. dubna 2007 – Konference v Rokycanech

Debata o rozpočtových pravidlech, o radaru v Brdech (žádný názor nezískal většinu). Informace o doplňovacích senátních volbách v obvodě Přerov – kandidatura V.Juračky za SOS.

13. – 14. října 2007 – Konference komunálních politiků Desná (okr. Jablonec n.N.)

Výměna zkušeností, formulování stanovisek pro jednání SOS o krajských kandidátkách (koaličních) a volbách do Senátu. Vystoupení zástupců CZ (J. Lobkowicz, J. Brož), souhlas konference s další spoluprací („splynutí“) obou stran.

5. dubna 2008 – Konference (volební) v Pardubicích,

6. dubna 2008 – setkání k deseti letům SOS tamtéž

Sloučení revizní a rozhodčí komise. Počet místopředsedů zvýšen na čtyři. V rámci splynutí s CZ vstoupil do SOS Josef Brož a byl zvolen místopředsedou.

1.2. Přehled funkcionářů SOS

23. bř
Volby
lečnér
nebyl
18. k
ské v
Deba
nebo
tům:
nální
zásti
ník`
12.-
Prog
Pavě
lupr:

Složení Výkonného výboru Strany pro otevřenou společnost

1998 (Pardubice) / 2000 – Pavel Nováček (Olomouc) – předseda, Boris

Vystavěl (Prostějov) – místopředseda, František Nerad (Strašice) místopředseda, Jindřich Berounský (Jablonec n.N.) místopředseda, Alena Bochová (Semily), Petr Hlávka (Rokycany), Eva Kočárková (Liberec) – do 22.3.2007, Svatopluk Mlčoch (České Budějovice), Pavel Nováček (Olomouc), Ivo Plecháč (Jároměř), Stanislav Kolomazník, Karel Linhart (Litvínov) – od 22.3.2007.

2000 (Hradec Králové) / 2002 – Pavel Nováček (Olomouc) – předseda, Bohdová (Třebíč), Michal Vajrauch (Pardubice), Vladimír Wolf (Trutnov), Pavel Rytíř (Hradec Králové), Milan Znoj (Praha), Petr Hlávka (Rokycany)

2000 (Hradec Králové) / 2002 – Pavel Nováček (Olomouc) – předseda, Boris Vystavěl (Prostějov) – pokladník / místopředseda, Milan Sýkora (Olomouc), Tomáš Holub (Třebíč), Michal Vajrauch (Pardubice), Vladimír Wolf (Trutnov), Pavel Rytíř (Hradec Králové), Milan Znoj (Praha), Petr Hlávka (Rokycany), Josef Winter (Liberec) – od 17.3.2001 druhý místopředseda, Milan Sýkora (Olomouc), Tomáš Holub (Třebíč), Michal Vajrauch (Pardubice), Vladimír Wolf (Trutnov), Pavel Rytíř (Hradec Králové), Milan Znoj (Praha), Petr Hlávka (Rokycany), Josef Winter (Liberec) – od 17.3.2001.

28. -

mej
Volt
vá),
Michal Vajrauch (Pardubice), Pavel Rytíř (Hradec Králové), Martin Pavlečka (Třebíč), Václav Kracík (Liberec), Josef Winter (Liberec), Václav Drbohlav (Praha), Josef Kučera (Kynšperk n.O.) – do 13.3.2003, Dušan Pokorný (Kynšperk n.O.) – od 13.3.2003, Svatopluk Mlčoch (České Budějovice) – od 13.3.2003, Zdeněk Černovský (Říčany) – od 13.3.2003, Ivana Kadociová (Vimperk) – od 13.3.2003, Jaroslav Škrábal (Frýdek-Místek) – od 13.3.2003, Jana Vallová (České Budějovice) – od 13.3.2003.

9. -

Ro:
mo
did
ter

2004 (Litovel – Chudobín) / 2006 – Pavel Nováček (Olomouc) – předseda, Boris Vystavěl (Prostějov) – místopředseda pro řízení, František Nerad (Strašice) druhý místopředseda, Milan Sýkora (Olomouc), Petr Hlávka (Rokycany),

22. Zrc
SO:
9. -
Ro:
mo
did
ter

2002 (Třebíč) / 2004 – Pavel Nováček (Olomouc) – předseda, Boris Vystavěl (Prostějov) – místopředseda pro řízení, František Nerad (Strašice) druhý místopředseda, Milan Sýkora (Olomouc), Petr Hlávka (Rokycany), Michal Vajrauch (Pardubice), Pavel Rytíř (Hradec Králové), Martin Pavlečka (Třebíč), Václav Kracík (Liberec), Josef Winter (Liberec), Václav Drbohlav (Praha), Josef Kučera (Kynšperk n.O.) – do 13.3.2003, Dušan Pokorný (Kynšperk n.O.) – od 13.3.2003, Svatopluk Mlčoch (České Budějovice) – od 13.3.2003, Zdeněk Černovský (Říčany) – od 13.3.2003, Ivana Kadociová (Vimperk) – od 13.3.2003, Jaroslav Škrábal (Frýdek-Místek) – od 13.3.2003, Jana Vallová (České Budějovice) – od 13.3.2003.

(Strašice) druhý místopředseda, Pavel Rytíř (Hradec Králové) třetí místo – předseda – od 10.3.2005 první místopředseda, Milan Sýkora (Olomouc), Petr Hlávka (Rokycany), Michal Vajrauch (Pardubice), Martin Pavlečka (Třebíč), Václav Kracík (Liberec), Josef Winter (Liberec), Dušan Pokorný (Kynšperk n.O.), Svatopluk Mlčoch (České Budějovice), Zdeněk Černovský (Říčany), Ivana Kadociová (Vimperk), Jaroslav Škrábal (Frýdek-Místek), Jana Vallová (České Budějovice), Václav Procházka (Praha), Eva Tylová (Praha), Miloš Navrátil (Přerov), Josef Draždič (Dubí), František Bartoněk a ml. (Sumvald), Alena Bochová (Semily) – od 10.3.2005.

Složení revizní komise Strany pro otevřenou společnost

1998 / 2000 – Josef Hájek (ZO Holýšov), Anna Kořinká (ZO Olomouc), Dagmar Černá (Trutnov).

2000 / 2002 – Josef Hájek (Holýšov), Anna Kořinková (Olomouc), Dagmar Černá (Trutnov), Markéta Peštálová (Třebíč).

2002 / 2004 – Josef Hájek (Holýšov), Štefan Novota (Bernartice), Markéta

2006 (Liberec) / 2008 – Pavel Rytíř (Hradec Králové) – předseda, Boris Vystavěl (Prostějov) – místopředseda, František Nerad (Strašice) místopředseda, Jindřich Berounský (Jablonec n.N.) místopředseda, Alena Bochová (Semily), Petr Hlávka (Rokycany), Eva Kočárková (Liberec) – do 22.3.2007, Svatopluk Mlčoch (České Budějovice), Pavel Nováček (Olomouc), Ivo Plecháč (Jároměř), Stanislav Kolomazník, Karel Linhart (Litvínov) – od 22.3.2007.

2008 (Pardubice) / dosud – Pavel Rytíř (Hradec Králové) – předseda, Jindřich Berounský (Jablonec n.N.) místopředseda – do datum, Josef Brož (Praha) místopředseda, Karel Linhart (Litvínov) místopředseda, Josef Winter (Liberec) místopředseda, Luděk Dvořák (Litvínov), Petr Hlávka (Rokycany), Svatopluk Mlčoch (České Budějovice), František Mojžíš (Semič), Miloš Navrátil (Olomouc), Pavel Nováček (Olomouc).

Složení rozhodčí (smírčí) komise Strany pro otevřenou společnost

1998 / 2000 – Rudolf Bereza (Hlubočky), Ludvík Brunner (Praha), Olga Píkorová (Semily).

2000 / 2002 – Rudolf Bereza (Hlubočky), Ludvík Brunner (Praha), 1 místo určeno pro zástupce ZO Liberec nebo ZO Semily.

2002 / 2004 – Rudolf Bereza (Hlubočky), Jan Lerch (Holýšov), Dagmar Černá (Trutnov).

2004 / 2006 – Rudolf Bereza (Hlubočky), Jan Lerch (Holýšov), Dagmar Černá (Trutnov), Stanislav Kolomazník (Liberec).
2006 / 2008 – Rudolf Bereza (Hlubočky), Vítězslav Kvapil (Liberec), Štefan Novota (Bernartice).

Složení revizní komise Strany pro otevřenou společnost

1998 / 2000 – Josef Hájek (ZO Holýšov), Anna Kořinká (ZO Olomouc), Dagmar Černá (Trutnov).

2000 / 2002 – Josef Hájek (Holýšov), Anna Kořinková (Olomouc), Dagmar Černá (Trutnov), Markéta Peštálová (Třebíč).

2002 / 2004 – Josef Hájek (Holýšov), Štefan Novota (Bernartice), Markéta

2.
Pestálová (Třebíč), Miloslav Svozil (Olomouc).

2004 / 2006 – Josef Hájek (Holýšov), Dagmar Černá (Trutnov), František Bartoňek st. (Olomouc).

2006 / 2008 – Josef Hájek (Holýšov), Lenka Halamová (Liberec), Miloslav Svozil (Olomouc), Josef Winter (Liberec).

Složení revizní a rozhodčí komise Strany pro otevřenou spo-

lečnost

2008 / dosud – Rudolf Bereza (Hlubočky), Josef Hájek (Holýšov) – předseda, Lenka Halamová (Liberec), Vítězslav Kvapil (Liberec), František Radkovič (Jablonec nad Nisou).

Text předkládaný spolu s peticí pro vznik Strany pro otevřenou společnost:

PRUMĚNI	JMENO	RODNE ČISLO	BYDLISTE	PODPIS
1				
2				
3				

(Tabulka pro podpisy zkrácena.)

PODPOŘTE NAŠI ŽÁDOST O VZNIK STRANY ZA OTEVŘENOU SPOLEČNOST

Současně politické strany nás neuspokojují. Budou-li volby, ani pořádně nevíme, jaké straně dát hlás: jedna je za osmnáct a druhá bez dvou za dvacet. Působili jsme v občanském fóru, snažili se v občanském hnutí a pokoušeli se prosadit jako svobodní demokraté. Naše naděje byly nakonec zklamány.

Nechceme ale složit ruce do klínů. Starost o věci veřejné nás vede dál. Jsme a vždycky jsme byli pro svobodnou společnost, která dokáže sloučit individuální tvorivost s odpovědností jednotlivce k druhým lidem. Když ODS prosazovala trh bez přivlastků, my jsme tvrdili, že normou lidské sou-

těž musí zůstat spravedlnost a udržitelný život.

Otevřená společnost, k níž se hlásíme, zajistuje férové podmínky života všem, takže postavení člověka ve společnosti, jeho úspěch a zdar, je výsledkem jeho vlastních činů a schopností a člověk za něj nevdečí svému vlivu a moci, která je na úkor ostatních.

Svobodná společnost dává dost životního prostoru všem lidem, lidem různého vyznání i různé barvy pleti. Vadí nám, když se šíří nesnášenlivost a různé formy xenofobie.

Příloha 2:

Petice občanů požadujících vznik strany

Petice občanů požadujících vznik strany:

STRANA PRO OTEVŘENOU SPOLEČNOST

Připravný výbor: Ing. František Nerad, RNDr. Pavel Nováček, Ing. Pavel Rytíř, Mgr. Michal Vajrauch, Doc.PhDr. Vladimír Wolf, Doc.PhDr. Milan Znoj, Ing. Václav Žák

2.
S1
Bartoňek st. (Olomouc).
99
s
pol
od
čav
oc
Boi
Stu
Tor
hno
car
20
sta
dri
Mi
ka
hlá
ný
–
oc
13
dě
(S
pi
Pi
C
G
J
C
n

Příloha 3:
Usnesení ze zakládající valné hromady

peš
por
Bai
20
Svi
S
2C
se
kc

ze zakládající valné hromady Strany pro otevřenou společnost
Místo: Pardubice
Datum: 4.4.1998 – jednání zahájeno v 10.15 hodin a ukončeno v 16.15 ho-
din
Zapsal: Ing. František Nerad (ZO Rokycany)

I) Valná hromada Strany pro otevřenou společnost
bere na vědomí
I a) zprávy z regionů
I b) návrh loga OS připravený ZO v Trutnově
I c) zprávu mandátové komise – VH se zúčastnilo 41 delegátů a 12 hostů

II) Valná hromada Strany pro otevřenou společnost
schvaluje
II a) navržený program valné hromady
II b) jednací řád valné hromady
II c) stanovy strany registrované MV ČR dne 23.2.1998
II d) hospodářskou směrnici č. 1
II e) minimální členský příspěvek 5 Kč/měs. pro členy ekonomicky nečin-
né, 20 Kč/měs pro členy ekonomicky činné

III) Valná hromada Strany pro otevřenou společnost
volí
III a) návrhovou komisi ve složení:
Nováček, Nerad, Bochová
Vajrauch, Mertlik, Štěpanová, Puš
III b) volební a mandátovou komisi ve složení:
RNDr. Pavla Nováčka (ZO Olomouc) počtem 38 hlasů
III d) pokladníkem Strany pro otevřenou společnost:
Borise Vystavěla (ZO Olomouc) počtem 36 hlasů
III e) Výkonný výbor ve složení:
Milan Sýkora/39 hlasů (ZO Olomouc), Miloslav Hanuš/39 (ZO Praha), Fran-
tišek Nerad/39 (ZO Rokycany), Simona Svobodová/39 (ZO Třebíč), Michal
Vajrauch/39 (ZO Hradec Králové), Vladimír Wolf/39 (ZO Trutnov), Pavel Ry-

USNESENÍ
III g) Revizní komisi ve složení:
Josef Hájek/38 (ZO Holýšov), Anna Kořínkovou/38 (ZO Olomouc), Dag-
mar Černou/38 (ZO Trutnov)

IV/ Valná hromada Strany pro otevřenou společnost
ukládá Výkonnému výboru
IV a) svolat další konferenci strany do 30.6.1998
30.6.1998
IV c) vydat organizační, hospodářské a další směrnice pro ZO v termínu do
Ihned
IV d) předložit na příští konferenci definitivní návrhy loga strany

Takto navržené usnesení bylo schváleno po blocích nadpoloviční většinou
všech platných hlasů.

5.4.1998 ověřil: (podepsán Ing. F. Nerad, v.r.)

Příloha 4 (na následujících stranách 102 – 103)
Souhrnné volební výsledky SOS 1998 – 2006

tř/39 (ZO Hradec Králové), Milan Znoj/39 (ZO Praha), Petr Hlávka/37 (ZO
Rokycany)
III f) Rozhodčí komisi ve složení:
Rudolf Bereza/37 (ZO Olomouc), Ludvík Brunner/37 (ZO Praha), Olga Pi-
korova/39 (ZO Semily)
III g) Revizní komisi ve složení:
Josef Hájek/38 (ZO Holýšov), Anna Kořínkovou/38 (ZO Olomouc), Dag-
mar Černou/38 (ZO Trutnov)

Rudolf Bereza/37 (ZO Olomouc), Ludvík Brunner/37 (ZO Praha), Olga Pi-
korova/39 (ZO Semily)
III g) Revizní komisi ve složení:
Josef Hájek/38 (ZO Holýšov), Anna Kořínkovou/38 (ZO Olomouc), Dag-
mar Černou/38 (ZO Trutnov)

Cletove SOS	19	10	75	109	75	135
Návaznéti SOS (výetné členù SOS)	19	10	75	109	75	135
Návaznéti ostatní stranami a NK (nezavíslí kandidátů)	37	55	37	55	37	90

Volební strana	1998	2002	2006	Hlasy	Zastupitelé	Hlasy	Zastupitelé	Hlasy	Zastupitelé
Kvalitě SOS, SZ	0,02	53	0,31	71	0,11	78			
Kvalitě SOS, KDU-CSL	0,00	2	0,03	1	0,08	3			
Kvalitě SOS, CSNS, VPM	0,02	2	0,03						
Kvalitě SOS, SNR, SZ	0,00	2	0,03						
Kvalitě SOS, SNR, SŽ	0,03	1	0,03						
Sdružení SOS, SNR, SŽ, NR	0,02	2	0,26	27					
Sdružení SOS, DZJ, NR	0,02	2	0,31	54	1,01	114			
Sdružení SOS, NR	0,01	2	0,02	2	0,22	9			
Sdružení SOS, CZNS2005, SOS, NR	0,47	51	0,31	54	1,01	114			
Sdružení SOS, KDU-CSL, CZ, US-DEU, VFM, SZR, NR	0,24	14	0,22	9	0,22	9			
Sdružení SOS, SD-SN, SOS, SZ, US-DEU, NR	0,04	3	0,02	2	0,01	2			
Sdružení SOS, SNR ED, Z					0,01	0			
Kvalitě SOS, JIRÁ					0,00	0			
Gelkem za celou ČR					1,72	225			

Souhrnn výsledků v komunálních volbách 1998, 2002, 2006

Přehled výsledků v krajských volbách 2000 a 2004

Počet výsledků v Krajských volbách 2000 a 2004					
Kraj	Název kandidátní listiny	Hlasů	%	Mandátů	Preferenční hlasy (SOS)
Plzeňský	Strana pro otevřenou společnost	2 539	1,66	0	P.Bursik 377
Liberecký	Strana pro otevřenou společnost	10 000	9,23	5	P.Pávek 2412, D.Helšusová 1776, E.Mojžíš 1081
Královéhradecký	Volba pro město a Strana pro otevřenou společnost	7 251	4,87	0	Z.Fink 854
Pardubický	Sdružení pro Pardubický kraj (koalice SOS a SZ)	7 948	5,60	2 / 2 SOS	J.Kubát 743
Olomoucký	Náš kraj 21 (koalice SOS a SZ)	4 324	2,57	0	P.Navrátíl 558
2004					
Středočeský	Strana zelených a Strana pro otevřenou společnost	5 692	2,05	0	J.Janata 331
Jihočeský	Zelení a otevřená společnost (SZ, SOS a Tábor2000)	4 802	3,22	0	S.Mlčoch 352
Plzeňský	Strana zelených a Strana pro otevřenou společnost	3 707	2,67	0	P.Stelzer 364
Ústecký	Koalice SOS a HNHMR	879	0,53	0	P.Baroš 54
Liberecký	Strana pro otevřenou společnost	13 128	12,62	7	P.Pávek 4495, M.Pokorná 1766, M.Půta 914
Královéhradecký	ED,VPM,SOS – Volba pro kraj	7 108	5,00	2 / 1 SOS	Z.Fink 777
Olomoucký	Strana pro otevřenou společnost	3 408	2,35	0	P.Nováček 565
Moravskoslezský	Strana pro otevřenou společnost	203	0,07	0	J.Fimanová 62

Příloha 5:

Programové pilíře

Strany pro otevřenou společnost

Strana pro otevřenou společnost je politickou silou založenou na ekologických a liberálních myšlenkách, které se na území České republiky mohly uplatnit po zásadních změnách v roce 1989.

Pilíře

- Otevřená občanská společnost
- Trvale udržitelný život
- Tolerantní společnost svobodných občanů
- Právní stát zaručující společnost nenásilí
- Sjednocená Evropa potlačující negativní dopady globalizace

Nášm cílem je svobodná, demokratická, solidární a vnitřně tolerantní občanská společnost, v níž se trh, hospodářský rozvoj a touha po bohatém a naplněném životě pro všechny zakládají na lidských právech, respektu k lidské důstojnosti a s ohledem k přírodě.

Nášm cílem je udržitelný život na planetě Zemi. Celý nás život, podnikání a uspokojování našich potřeb zvláště, nesmí znemožňovat uspokojování potřeb příštích generací a musí být ohleduplné vůči ostatní živé i neživé přírodě.

Nášm cílem je spravedlivá společnost. Hlásíme se proto k zásadám politické spravedlnosti. V otevřené společnosti může každý člověk jednat podle své vlastní představy o štěstí, nemůže však přitom porušovat práva ostatních.

Nášm cílem je nebyrokratická, nekorupční společnost s průhlednou veřejnou správou, minimálními daněmi a efektivní vymahatelností práva.

Nášm cílem je prosperující Česká republika ve sjednocené Evropě, která je v globalizovaném světě aktivním a odpovědným členem společenství národů.

vlastnictvím jednoho státu nebo národa, ale je součástí globálního dědictví lidstva.

V naší představě otevřené společnosti mají vedle veřejné správy důležitou a nezástupitelnou roli občanské aktivity všeho druhu, spolků, církve, odbory a zájmová sdružení i dobročinné organizace. Stát musí občanským aktivitám zajistovat rozmístění pro anarchii, nedodržování zákonů, násilí ani nedemokratická řešení společenských problémů.

Program Strany pro otevřenou společnost (na léta 2006 – 2010)

Úvod

Nášm cílem je svobodná, demokratická a vnitřně tolerantní společnost, v níž se trh, hospodářský rozvoj a touha po bohatém životě slučují s lidskými právy, s respektem vůči lidské důstojnosti i s respektem vůči přírodě a ostatním živým tvorům. Taková společnost se již mnoho desetiletí nazývá otevřená společnost, otevřená vůči změnám.

Klíčové jsou pro nás zásady politické spravedlnosti, veřejné kontroly mocí, udržitelného rozvoje a globální spoluodpovědnosti.

V podnikavosti občanů vidíme hlavní zdroj dynamiky společnosti a v lidských právech a svobodách východisko politického uspořádání státu. Podnikání však musí být v souladu se strategií udržitelného rozvoje: uspokojování našich potřeb nesmí znemožňovat uspokojování potřeb příštích generací.

V otevřené společnosti hraje vedle státních institucí důležitou roli síť občanských aktivit, spolků, církvi, zájmových sdružení i dobročinných organizací. Stát má občanským aktivitám zajistit právní rámec, v němž mohou působit.

Podmírkou svobodné a demokratické společnosti je svobodný rozvoj každého jednotlivce. Všichni občané jsou nadání rovnými základními právy. Morální jednání vychází z vnitřního souhlasu každého jedince s principy, jímž věří. Svoboda jednotlivce je možná jen při respektu ke svobodě ostatních.

Příloha 6:

Každý člověk prožívá svůj život jako součást konkrétního společenství – rodiny, obce, církve, pracovního týmu atd. Z něho čerpá vzory pro svůj život, svoji identitu, porozumění světu okolo sebe. Jedním ze základních společenství je národ – společenství jazyka, kultury a sdílených hodnot.

Budoucnost České republiky jsme vždy viděli v evropské integraci. Využí se tím staré úskalí našeho místa mezi Německem a Ruskem. Zdravé vlasteneckví a s ním spojené sebevědomí je předpokladem, abychom se mohli úspěšně integrovat do evropských nadnárodních struktur.

Chceme společnost svobodnou a spravedlivou. Hlásíme se proto k zásadám politické spravedlnosti. V otevřené společnosti může každý člověk jednat podle své vlastní představy o štěstí, nemůže však přitom porušovat stejná práva ostatních. Bez politické spravedlnosti nemůže vzniknout mezi lidmi skutečné společenství vzájemně spolupracujících občanů.

Rozmanitost a mnohost individuálních zájmů se prvotně rozvíjí v ekonomickém podnikání. Proto je trh osnovou liberální společnosti. Tržní hospodářství sází na individualitu, na tvořivost a na osobní výkonnost. Vytváří sebedůvku místo závislosti.

Trh musí být svobodný v rámci pravidel a nesmí podléhat politické manipulaci. Politické zásahy do jeho fungování narušují podmínky otevřené společnosti, podvazují smluvní svobodu a porušují efektivitu trhu. Efektivita přímo závisí na kvalitě informací, které účastníci trhu používají pro své rozhodování, ty musí být přesné, nezkreslené, nezmanipulované a všem přístupné.

Trh však není žádný samočinný přírodní rád. Koupě a prodej zboží na trhu jsou vlastně dohodou mezi lidmi, takže pravidla, která fungování trhu řídí, jsou pravidly lidského světa. Trh je společenskou institucí, která vždy funguje v rámci vymezeném dalšími institucemi. Svá pravidla trh neodvozuje pouze ze sebe, spoluurčuje je pojetí politické spravedlnosti.

Tržní hospodářství samo není zárukou svobodných politických poměrů. Úzký ekonomický liberalismus proto nestačí tomu, kdo usiluje o vytvoření svobodné a demokratické společnosti.

Politický a ekonomický vývoj v Evropě a Americe probíhá ve známení hledání cesty mezi dvěma pastmi: *selháním trhu a selháním vlády*. Úspěšné ekonomiky tak dospívají ke kompromisu: *stát hraje důležitou, ale omezovou roli*. Stará se o veřejné služby a veřejné statky (armádu, policii, školství, zdravotnictví, sociální politiku, nerostné bohatství atp.).

Investice do hospodářství omezují pouze na vytváření podmínek pro soukromé podnikání. S tím jsou sloučitelné investice do infrastruktury – do dopravních a telekomunikačních sítí. Mezi starosti státu patří i omezení možnosti spekulace, ochrana hospodářské soutěže, ochrana před špinavými penězi, konfliktem zájmů atd.

Trh musí fungovat v rámci právního rádu. Nebezpečím pro otevřenou a demokratickou společnost je *manipulace vlivů a svědomím lidí*. Proto odmítáme paternalistický stát (stát pevné ruky na úkor osobních svobod). Nebezpečím je i zneužívání moci pro soukromé účely.

Korupce je zhoubná nejen proto, že ničí důvěru lidí ve schopnost politického zastávat veřejné zájmy, ale rozkládá instituce, v nichž se zahnízdí. Ve svých důsledcích podkopává důvěru v možnost demokratického řízení společnosti. Proto je nutné v institucích vytvářet a podporovat protikorupční prostředí.

Základní způsob jak zabránit monopolizaci politické moci je její dělba na jednotlivé složky. Mezi nimi musí existovat vztahy **vzájemné rovnováhy a využívání**. *Politická moc se musí podřídit zákonom*. Vlada práva, právní stát je nejcennější společnou hodnotou. Stát a jeho instituce však nesmí překračovat hranice soukromého života, kam patří vlastní představy každého člověka o jeho štěstí, ale i požadavky svědomí. Stát musí být slabý, aby žádná jeho složka nemohla ovládnout podmínky života lidí, současně však silný, aby dokázal prosadit společnou vůli celého občanského společenství, aby uhájil svou suverenitu, zajistil bezpečnost svých občanů a dokázal potrestat všechny, kteří porušují zákony.

Politika řeší konflikty rozmanitých veřejně se projevujících individuálních zájmů. Prosazujeme respekt k právům a svobodám lidí a respekt k přirodě jako přirozenému prostředí života na Zemi. Zásada udržitelného rozvoje a předcházení nezvratným změnám životního prostředí jsou pro nás součástí všech konцепcí.

Úspěch společnosti nelze měřit pouze podle průměrného bohatství. Je ho třeba měřit také *stupněm péče o nejchudší a nejzranitelnější*. Rostoucí výkon ekonomiky není úspěchem, znamená-li, že se mnoho občanů dostává hlouběji do bídý a beznaděje. Ekonomika, která vytváří podmínky, aby životní plány občanů nebyly výrazně určeny jejich sociálním původem, je sociálně citlivá tržní ekonomika.

Věřejné vyjádření zájmů jednotlivců a skupin umožňují politické strany. V otevřené společnosti jsou proto nezbytné a nezastupitelné, členství v nich však nemůže být jedinou formou účasti občanů v politice.

Liberální demokracie není pouhý hlasovací mechanismus, v němž se rozhoduje podle mírnější většiny. Představa, že většina má vždy pravdu, je nebezpečný omyl. Většina má pouze časově a věcně omezené oprávnění vládnout. Současně musí menšině garantovat podmínky, aby se mohla ucházet o to, stát se příště většinou. Ochrana menšin je ochranou před tyranii většiny.

Vědomí sounáležitosti a předpoklady politického konsensu se vytvářejí ve veřejnosti. Práv věřnosti a veřejnému mýnění je stát odpovědný. Zmocníli se státu politické strany, přestává být sférou utváření společné vůle ob-

čanského společenství. Veřejná kontrola moci a schopnost občana dovolat se svých práv i proti státu jsou proto jedním ze základních pilířů otevřené a demokratické společnosti.

Cinceme-li si udržet svobodu, nesmíme se bát převzít širší odpovědnost – nejenom za sebe, ale i za druhé, a za své životní prostředí. Svobodná společnost výžaduje občana, který se nebojí a je hrdy na možnost s ostatními rozhodovat. Předeším na tyto občany se obracíme – pojďte s námi! Máme jedinečnou šanci vytvářet otevřenou občanskou společnost. Na pomyslné pravolevé přímce se chceme pohybovat ve středu, vždy chcemec byt tam, kde napomůžeme udržitelnému rozvoji a způsobu života.

Odpovědná ekonomika

Vlastnictví je závazek. Chceme společnost, v níž bohatství není poukázkovou k lobbistům, ale závazkem vůči ostatním. To je evropský ideál spravedlivého státu, nejlepší pojistka proti revolučnímu všeho druhu.

Vláda má v ekonomice důležitou roli. Jejím úkolem je vytvářet podmínky pro nízkou inflaci, rovnovážnou platební bilanci, přijatelnou míru nezávislosti a ekonomický rozvoj.

Vláda musí kontrolovat monopolní vstupy do ekonomiky (předeším energetiku), protože zvyšování těchto cen se významnou měrou podílí na růstu inflace a deformaci soutěže. Monopoly škodí nejenom v rozsahu celé ekonomiky, ale i v rozsahu regionálního a obecního.

Vláda musí poskytovat občanům zejména spolehlivé informace pro zdrojové rozdělování – ať je to o hospodaření bank, zdravotních pojištěních nebo o transakcích na kapitálovém trhu. Vláda musí vytvářet podmínky pro vstup zahraničního kapitálu do našich ekonomiky a podporovat rychlý rozvoj soukromého sektoru zaměřený zejména na vznik množství malých a středních podniků. Je přímo odpovědná za strategické investice, které rozhodnou o úspěchu či živočení celých odvětví průmyslu.

SOS podporí:

- Ekologickou daňovou reformu, spočívající v postupném zdanování neobnovitelných zdrojů (včetně dovážených) se současným nížším zdaněním práce (odvodu zaměstnavatele i zaměstnanců), dílčím navýšením důchodů a daňově odpočitatelných položek a s podporou investic do energetických úspor, investic do získávání a využívání obnovitelných zdrojů a recyklovaných materiálů.
- Další snížení celkového daňového a odvodového zatížení právnických i fyzických osob při zachování progresivního způsobu zdanění (automatická valorizace daňových pásů, horní

hranice pro povinné sociální a zdravotní pojištění, další mírné snížení daní z příjmu, vyšší odpočitatelné polozky).

● V souladu s principem subsidiarity a rozpočtovým určením daní chceme posilni rozpočtu krajů. Státní rozpočet by měl počupně přímo finančovat pouze takové akce a činnosti, které se týkají více než jednoho kraje nebo zahraničních vztahů.

● Zjednodušení a zlevnění výběru daní a odvodů podnikům i živnostníkům (jedno místo výběru sociálního a zdravotního pojištění, větší možnosti výběru daní paušálem, větší nasazení internetu do správy a výběru daní).

● Větší míru spolurozhodování plátců o určení daní (poplatník bude moci u většího podílu daní rozhodnout o jejich užití pro nadace, charitu, vzdělávání, kulturu, sport, sociální služby, církve, apod.).

● Zachování stávajícího systému investičních pobídek a grantů ze státního rozpočtu (a prostředků EU) s tím, že prostředky na podporu malého a středního podnikání budou ve větší míře v kompetenci krajů a hospodářských komor.

● Využívání všech možností, které české ekonomice nabízí členství ČR v Evropské unii.

● Všechny kroky vedoucí k přijetí eura.

● Komplex opatření ke snížení míry nezaměstnanosti, koncipovaný tak, aby na tom byl lépe ten, kdo práci aktivně hledá a přijme i práci na nižší úvazek či práci sezónní.

● Opatření v daňové a sociální oblasti, která povedou ke snižování počtu lidí žijících pod hranicí chudoby.

● Dva pilíře důchodového systému. První, státem garantovaný důchod, vyplácený v závislosti na výši odváděného pojištění do veřejněho důchodového systému se stanoveným *minimálním důchodem* (a omezenou horní hranicí pojistění). Druhý, komerční a zaměstnanecké připojištění (pojistné jako daňově odpočitatelná položka). Podpoříme možnost odchodu do částečného stárobního důchodu pro obtížně zaměstnatelné kategorie pracovníků. Podporujeme možnost odchodu do důchodu po odpracování 20 let (německý model).

● Posílení pozice klienta sociálních služeb (pro handicapované tak, aby klient mohl rozhodnout o tom, kdo a jak mu bude poskytovat služby).

● Financování zdravotnictví jak z povinného zdravotního pojištění, tak ze zdravotního připojištění a také z dílčí spoluúčasti pacientů („za recept“).

Č v o - s r s t i

Udržitelný rozvoj

SOS prosazuje zásady udržitelného rozvoje v národním i mezinárodním měřítku. Jde o takový rozvoj, který je ohleduplný vůči životnímu prostředí a všem potřebám budoucích generací. Měřítkem úspěšnosti ekonomiky je pro nás pouze takový ekonomický rozvoj, který vede k zachování či zlepšování stavu životního prostředí a kvality života občanů. Kvalitou života občanů rozumíme mimo jiné podporu mladých rodin tak, aby byla zajištěna alespoň prosta reprodukce české společnosti. K tomu jsme zaváděni úctou ke generacím našich předků i úctou ke generacím našich potomků.

Podmínkou udržitelného rozvoje je šetrné hospodaření s přírodními zdroji – především s nerostnými surovinami a energií. Budeme prosazovat, aby průmysl směřoval k menší energetické náročnosti.

Chybějí nástroje, které by motivovaly ekonomické subjekty k ekologicky citlivému chování, zejména k šetření energií a zavedení moderních technologií.

Samotný tržní mechanismus obtížně zvládá externality (působení činnosti jednoho subjektu na druhý, většinou v negativním smyslu), tj. vnější (externí) náklady, které výrobce nezahrnuje do své kalkulace. Typickou externalitou je právě znečištěování životního prostředí: před vznikem zákonů na jeho ochranu výrobci za znečištěování neplatili, náklady na jeho čištění tedy nese celá společnost.

Chování podniků a dalších, kteří zatěžují životní prostředí, je proto nutné regulovat. Existují dva systémové regulace: přímá a nepřímá.

Systém přímé regulace je systémem příkazů a zákazů. Jeho použití má jednu základní nevýhodu: kontrola vyžaduje stabilizovanou a profesionální státní správu. Zájem podnikatelů na obcházení příkazů a zákazů vytváří prostředí pro korupci.

Systém nepřímé regulace spočívá ve vytvoření takového prostředí podnikatelů, aby pro ně ekologické investice byly ekonomicky výhodné.

Navrhujeme cestu, která s využitím tržních nástrojů povede postupně k sladění ekonomických a ekologických zájmů. Proto budeme prosazovat ekologickou daňovou reformu. Základním principem reformy je její fiskální (rozpočtová) neutralita – *celkové daňové zatížení nebude zvyšeno*. Nejde o zavádění nových ekologických daní, ale o zdanění neobnovitelných surovin a energie, které bude kompenzováno snížením zdanění průmyslové sítě. To také podpoří zaměstnanost. Cílem je podpořit rozvoj úspor a efektivního využívání energie. Chceme stimulovat přechod z tuhých na ušlechtilejší paliva, podpořit rozvoj alternativních energetických zdrojů a recyklovaných surovin. Podnikatelé budou finančně stimulováni k zavádění ekologicky citlivých a surovinově méně náročných technologií. To urychlí restrukturalizaci a také lepší využívání krajiny, zejména v pohranič-

ních a podhorských oblastech (pěstování energetických plodin a spalování biomasy). Místo budování nových energetických zdrojů zahájíme program úspor a efektivního využívání energie.

Uvědomujeme si, že harmonických vztahů mezi člověkem a životním prostředím lze dosáhnout pouze prosazováním strategie udržitelného rozvoje. Víme však, že tento princip souvisí s hlubokou změnou lidských hodnot, která dovolovala sladit lidská práva vyplývající ze svobody každého jednotlivce s vědomím spoluodpovědnosti za kvalitu životního prostředí a ochranu přírody. Tento úkol se však výmyška možnostem jedné politické strany, dokonce jedné země. Změna hodnotového systému má šanci na reálně prosazení pouze v globálním měřítku. Zásadní význam přitom mají dobrovolné občanské aktivity, jejichž uvažování není – jako v případě politických stran – nutně omezováno horizontem volebních období.

Životní prostředí

Do roku 1989 patřilo bývalé Československo k zemím s nejhorskou kvalitou životního prostředí v Evropě. Po revoluci, zejména v letech 1990–1992, došlo k výraznému posílení zdrojů vedoucích ke zlepšení kvality životního prostředí. Např. investice do životního prostředí v letech 1992–1997 překračovaly 2% hrubého domácího produktu. Od poloviny devadesátých let však tento trend není jednoznačný a investice do životního prostředí poklesly na úroveň zhruba 1% HDP. Proto je potřebné prosadit efektivní politiku životního prostředí, zejména posílením ekonomických nástrojů (příjemně ekologické daňové reformy), stejně jako do budování institucí a posílení kompetencí ministerstva životního prostředí a také podporu udržitelného rozvoje v oblasti energetiky, dopravy, zemědělství a dalších odvětví národního hospodářství.

Československo bylo dříve orientováno na těžký průmysl, náročný na energii, dovážené surovinové zdroje a také na produkci odpadů. To vedlo k rozsáhlé devastaci životního prostředí, zejména v severních Čechách, na severní Moravě a v hlavním městě Praze. Po roce 1989 se situace zlepšila, nicméně např. energetická náročnost našeho hospodářství na jednotku hrubého domácího produktu stále výrazně převyšuje průměr zemí západní Evropy.

U některých jevů životního prostředí, které jsou bezprostředně zřejmé a měřitelné (např. emise oxidu siřičitého nebo znečištění povrchových vod) se situace za posledních 16 let výrazně zlepšila, u jiných jevů, které jsou méně zřejmě zprostředkována a probíhají se zpožděním, situace stagnuje, nebo se zlepšuje velmi pomalu (např. znečištění podzemních vod, stav lesních porostů, kvalita zemědělské půdy apod.).

Někdy dochází k paradoxní situaci, že se situace sice zlepšila, přesto zůstáváme jedněmi z nejhorších producentů znečištění v Evropě. Např.

Bezpečnost občanů

Jednou ze základních povinností státu je **pěce o bezpečnost života a majetku občanů**. Stojíme tváří v tvář novým formám kriminality. Jde především o organizovaný zločin, který se soustřeďuje na šíření drog, prání špinavých peněz, vydírání. Roste brutalita trestních činů. Roste násilná trestná činnost s politickými a rasovými motivy. Odpovědi však může být pouze změna řízení policie. Je nutné stabilizovat personální situaci na všech úrovních řízení, obnovit kázeň, posilit výkon služby na ulicích. Potřebujeme stabilizovaný policejní sbor, jehož kvalifikovanost se bude neustále zvyšovat.

Obsazování vedoucích míst v resortu ministerstva vnitra a v tajných službách nesmí být prostředkem dělby politické moci. Jedinou politickou funkcí je funkce ministra. **Všichni ostatní – včetně náměstků ministra – již musí být profesionálové**.

Prevence kriminality je lacinější a efektivnější než její následný postih.

Kromě prostředků na zlepšení materiálního vybavení policie je třeba věno-

vat další prostředky na prevenci kriminality.

Úspěch boje proti kriminalitě nutně souvise s celkovým klimatem společnosti. Jenom společnost, v níž humanita nebude frázi, která lhostejně nepodlehne otupělosti vypýlavající z kultu násilí v zábavě, má naději čelit vrůstající vlně bezohlednosti a násilí v reálném životě.

Občanská společnost

Vztah k menšinám

Práva a nároky menšin chceme realizovat v souladu s ústavou a mezinárodními dokumenty, především Chartou lidských práv. Vztah k nim je měřítkem tolerance ve společnosti.

Zvláštní péče je třeba věnovat soužití většinové společnosti s romskou menšinou. Dědictví nerovného postavení a skryté diskriminace přerostlo v nedůvěru, vzájemné podezírání a racismus. Na všech úrovních státní správy a samosprávy je třeba vypracovat programy umožňující Romům stát se plnoprávnými ale také plně odpovědnými členy společnosti. Takové programy se musejí opírat zejména o vzdělání a o budování vzájemné důvěry.

Odbory

SOS považuje samosprávně fungující odbory za důležitou součást otevřené společnosti a za nezbytnou sílu pro vytvoření solidních sociálně-právnických vztahů.

Zaměstnanci mají ze zákona právo účasti v dozorcích radách velkých akciových společností. Budeme přispívat k tomu, aby vztahy mezi zaměstnavateli a zaměstnanci měly pevný právní rámec. Budeme prosazovat vznik nezávislé pracovní inspekce, která by kontrolovala postavení zaměstnanců a bezpečnost práce zejména v těch podnicích, v nichž odbory neexistují.

Budeme čelit pokusům zaměstnavatelů zakazovat a omezovat činnost odborů. Ubyívání vlivu odborů v západní Evropě není dáno tvrdým postojem vlád vůči odborům, ale tím, že si zaměstnatele svých zaměstnanců vězí a považují je za svůj nejceněnější kapitál. V takových podnicích pochopitelně poptávka po ochraně práv zaměstnanců klesá.

Církve

Církve – kromě svého vlastního náboženského poslání – mohou v moderní společnosti plnit řadu obecně prospěšných úkolů, sociálních, výchovných, humanitárních, které by stát měl podporovat.

Jako model financování provozu církví budeme prosazovat tzv. *asignace*, aby si každý plátcem daně z příjmu mohl u části daně vybrat, zda ji dává na účely sociální, kulturní nebo církevní.

Církevní památky chceme financovat z programu péče o kulturní dědictví. Vlastníkem významných kulturních památek má být stát. Zákon umožní církvím tyto objekty bezplatně používat.

Profesní sdružení (komory)

Komory pomáhají regulovat a zajišťovat kvalitu výkonu odborných profesí. Jejich druhou rolí v samosprávné působnosti je dbát na profesní etiku a další vzdělávání svých členů.

Zákon nesmí připustit, aby se z komor staly cechy, tj. nesmějí mít možnost rozhodovat o tom, kdo bude členem komory, ani o tom, kdo bude smět profesi vykonávat. U lékařských komor považujeme za rozumné, aby členství v komoře bylo povinné pouze pro vedoucí lékaře a pro lékaře samostatně pracující. Úkolem komor je stanovovat technické podmínky výkonu profesí, rozhodnutí o tom, kdo profesí bude vykonávat, musí mít stát. Tam, kde je to vhodné (a v zemích EU se to osvědčilo), podpoříme přenos některých administrativních funkcí ze státu na komory.

Jedinou výjimkou jsou komory advokátů. Členové téhoto komor nemohou být závislí na udělování licencí od státu, protože často hájí své klienty proti státu.

Budeme podporovat zakládání českých kulturních center v těch městech v zahraničí, v nichž žije význačná česká menšina. Budeme žádat od našich krajanů, aby v zahraničí podporovali Českou republiku, její dobré jméno a její ekonomické a obchodní zájmy u vlastních zemí, ve kterých žijí. Budeme podporovat vědeckou a kulturní spolupráci s českými občany v zahraničí a s českými zahraničními organizacemi. Usnadníme výkon volebního práva a zahraniční

Samospráva a státní správa

- Učinná samospráva je klíčem k minimalizaci státních zásahů do životatvorbou občanů. Ovšem pouze za předpokladu, že se občané o svou samosprávu skutečně zajímají. Fungující samospráva je nejlepším garantem demokracie: občané v ní získávají sebevědomí, že jsou schopni se o své záležitosti postarat sami.

JAN
obce výbec

rozhodování na nejnižší možné úrovni. Chceme, aby se problémy regionu řešili v jeho rámci. Chceme, aby i obec řešila sama všechny problémy, které je schopna zvládnout.

možnost výjádřovat se k tomu, jak si jejich zastupitelé představují rozvoj obce, v níž žijí, nejenom jednou za čtyři roky u volb. Jsme pro šíření uplatnění níreferenda, zejména na místní a krajské úrovni, a odstranění legislativních překážek, které tomu brání. Jsme pro přímou volbu starostů i hejtmanů.

Reforma samosprávy a státní správy by měla vést k reálné dekoncentraci moci a k posílení role samosprávy. V cíle regionálního orgánu musí stát volený zástupce, splňující odborné předpoklady k řízení státní správy. Volená samospráva bude zodpovídat i za výkon státní správy.

řešit dobrovolným sdružením regionů do zemských svazů. Dokáží-li se moravské regiony dohodnout na řešení společných věcí, zákon by jim pro tom měl vytvořit prostor.

Financování regionů musí být pod veřejnou kontrolou, aby nedocházelo k přesunům rozhodování z obcí na regiony. Na úrovni regionu se musí rozhodovat pouze o takových záležitostech, které přesahují možnosti obcí. Jedná se především o provozování specializovaných kulturních a sociálních zařízení (např. velkých nemocnic, dětských domovů, specializovaných škol apod.) a o zabezpečení infrastruktury.

Klímec k samostatnosti obcí je jejich financování. Budeme podporovat, aby největší část příjmů obcí pocházela ze zdrojů, na jejichž vytváření se podílejí. Jedině pak má smysl mluvit o samosprávě.

Veřejné služby

veřejné služby. Za nejdůležitější veřejné služby považujeme především:

- sport a tělovýchovu;
  - veřejné zdravotnictví;
  - základní sociální zabezpečení

Školstvo

Investice do vzdělání je nejlepší investicí do budoucnosti národa. Cílem vzdělání nemůže nadále být poslušný jedinec vybavený určitou sumou znalostí, ale sebevědomý občan schopný kritického osvojení a zpracování informací. Vzdělání je třeba současně koncipovat jako celoživotní aktivitu. Tradiční představa, že stačí absolvovat nějakou školu, je v 21. století neu-

Dlouhodobým cílem by mělo být takové vzdělání, v němž student kromě obecného základu vědomostí a znalostí cizích jazyků získá i schopnost kritického myšlení a tvorivou schopnost zpracovavat informace.

Školy by měly vychovávat ke skutečnému občanství – k hrdeosti na držitelná.

Českou republiku, příslušnosti k Evropské unii, k solidaritě a toleranci, k perspektivě k lidské důstojnosti, k lidským právům a k odpovědnosti vůči přírodě.

Budeme usilovat o zkvalitnění sítě škol a udření malých venkovských škol, dále o takovou strukturu školství, která umožní celoživotní vzdělávání občanů. K tomu vytvoříme podpůrné programy, které budou součástí rekvalifikačních programů pro nezaměstnané.

Budeeme podporovat projekty mezinárodní spolupráce financované z prostředků Evropské unie tak, že podpoříme rozpočty škol částečnou vázanou na tyto projekty (25% z celkového rozpočtu – 75% hradí EU).

Finančně podpoříme výuku odborných předmětů v cizím jazyce na středních a vysokých školách.

Možností studia na vysokých školách by se měly rozširovat. Současný stav, kdy z kapacitních důvodů talentovaní mladí lidé nedostávají příležitost studovat obor, který je zajímá, považujeme za vážný nedostatek. Vysoká škola je nezastupitelná v rozvíjení schopnosti kritického myšlení a osvo-

Státní správa musí sloužit především občanům. Lidé, kteří v ní budou chtít pracovat, musejí rozumět svoji práci jako službě. Státní úředníci musejí být hrdí na to, že pracují ve státní správě a slouží občanům. S nesmyšlenými útoky na byrokracií je proto třeba přestat, jinak do ní kvalitní lidé, zejména mladí, pracovat nepůjdou.

Největší efektivnost podpory využití volného času se nabízí v rámci tzv. neziskového sektoru.

Ten nejlépe mapuje potřeby daného regionu, protože vychází přímo od lidí, kteří v něm žijí. Většina aktivit se díky dobrovolné práci členů neziskových organizací dá zajistit levněji, členěji a citlivěji než centrálním řízením státní správy.

Aktivní využití volného času dětí a mládeže ji pomůže ochránit od současných negativních jevů (např. drogy).

SOS bude prosazovat:

- spravedlivé a přehledné podmínky pro činnost neziskového sektoru v oblasti využití volného času a sportu;
- budování a opravy prostor a nekomerčních sportovišť pro využití volného času;
- vytvoření takových daňových předpisů, které umožní výdělečně činným občanům rozhodnout, které organizace podporí části svých daní (tzv. asignace).

Zdravotnictví

Základním principem je princip solidarity zdravých s nemocnými, malých se starými a zámožnými s chudými. Tento princip odpovídá naší i evropské tradici.

Dosud chybí provázanost zákonů, které by ukotvily právní rámec. Na víc je tento proces, podobně jako v jiných resortech, zpomalován častými novelizacemi.

Nové krajské uspořádání přináší nové kompetence vzniklým samosprávným celkům. Učelné zajišťování diagnostické a léčebné služby, přesahující svým rozsahem možnosti jednotlivých obcí, a optimální umístování finančních zdrojů zatím brzdí omezené rozpočty těchto celků. Přesto SOS vidí v rozvoji samosprávy nástroj uplatňování vícezdrojového financování, na němž se nemůže podílet pouze stát a pojistovny, ale také kraje a obce. Zároveň podporujeme v zákonem stanovených případech zavedení spolulářského i postgraduálního stupně) ve zdravotnictví, základního vědeckého výzkumu a preventivních programů.

Mezi státem a poskytovatelem stojí zdravotní pojišťovny. Autonomní chování jejich poboček v uzavírání smluv a hospodaření však musí respektovat definici sítě vycházející z odborných a finančních potřeb.

Chceme, aby odměny zdravotnických zaměstnanců odpovídaly náročné a odpovědné práci. Není však možné, aby v situaci, kdy se podařilo ve vě-

šině nemocnic stabilizovat úroveň nutných nákladů, nedostatečně ekonomicky připravené zvyšování mezd bylo důvodem k narušení investičního a odborného rozvoje.

Páteří celé zdravotnické služby je systém primární péče a specializované ambulantní péče. Je nutné zabránit destabilizaci sítě obvodních lekarů s jasnými pravidly jejich postgraduální výchovy včetně jejího financování v nemocnicích převážně krajského typu.

Lůžkový fond je nutné strukturovat i s ohledem na následnou péči. Považujeme za nezbytné, aby byla síť drahých nemocnic doplněna o ústavy vhodné k dolečování, rehabilitaci a dlouhodobou péči a v neposlední řadě sítí hospiců. Nemocnice by tak mohly plnit svou nezastupitelnou roli.

SOS bude prosazovat:

- stálá garance sítě zdravotních služeb (neziskové zdravotnictví – zisky zůstávají v systému),
- v rámci stávajícího systému zdravotního pojištění určitou spoluúčast pacientů, např. paušální poplatek za každý recept (s následnou kompenzaci od pojišťovny ve výjimečných případech) a za pobyt v nemocnicích,
- podporu sociálních služeb (hospice, stacionáře, pomoc rodinám s přeč o nemocné členy), které tak nahradí část hospitalizací ve zdravotnických zařízeních (zejména LDN – léčebny dlouhodobě nemocných),
- větší podíl výdajů na prevenci.

Sociální politika

Sociální politika musí jednak garantovat snesitelnou životní úroveň občanovi, který se bez vlastního zavíjení ocítí v tříšné situaci, jednak vytvářet příznivé podmínky pro rozvoj jednotlivců a určitých skupin obyvatel. Sociální politika však nemůže mít za cíl vyrovnat rozdíly mezi bohatými a chudými. Ten, kdo se spolehlá na cizí pomoc, se nemůže mít stejně jako ten, kdo se přičítá sám.

Výše sociální podpory musí klesat v čase tak, aby existoval účinný tlak na vyhledávání zaměstnání. I malo placená práce musí po určité době přinášet vyšší příjem než sociální podpora. Vysoká sociální podpora smí být pobírána pouze po určitou dobu během celeho života – jen to je účinná obrana proti jejímu zneužívání.

Důchody

Důchodová reforma je nutná. Podpoříme možnost individuálního odchodu, protože systém důchodů musí respektovat rozdílné nároky mezi profesemi a možnosti uplatnění na trhu práce. Budeme podporovat za-

městnanecké připojistění, které bude zaměstnavatel moci hradit z nákladů a které umožní zohlednit složitost, význam a riziko vykonávané práce.

Budeme prosazovat účinnou kontrolu penzijních fondů, které budou mít nárok na státní přispěvek, a pojistění vkladů u těchto fondů.

Budeme pečovat o to, aby odchod do důchodu neznamenal izolaci a ztrátu životní perspektivy. Budeme podporovat různé aktivity „třetího věku“, aby se u nás důchodci mohli po letech strávených vyděláváním peněz věnovat svým zájmům a zálibám.

K této o starší občany patří výstavba denních stacionářů pro staré a nemocné občany. Zde musí sehrát mnohem aktivnější roli obce a regiony. Výstavba penzionů pro důchodce je jedna z cest ke snížení problémů v otázce bytu.

Zaměstnanost a pracovní vztahy

V oblasti zaměstnanosti se soustředíme zejména na podporu rozvoje v zaostávajících oblastech státu promyšlenými rekvalifikačními programy, vytvářením účelných pracovních míst a zkvalitněním systému služeb za městnaným, zejména pro ženám na mateřské dovolené.

Rodina a postavení žen

Rodinou politiku nepovažujeme za pouhý souhrn dílčích opatření ve prospěch rodin s dětmi. Jde nám o vytvoření příznivých podmínek pro všechny generace zastoupené v rodině. Chceme, aby členům rodiny vyzádajícím zvláštní péče, kteří jsou závislí na svých nejbližších, byla věnována stejná pozornost jako nezaopatřeným dětem. Pomoc vyzadují mladé rodiče, zejména velkorysejší úvěry pro bydlení. Zvláštní pozornost si zasluhuje postavení žen ve společnosti.

Moderní stát musí umět účinně pomáhat těm, kteří se ocitnou v obtížné životní situaci. Budeme prosazovat, aby se např. mladé rozvedené nebo neprovdané ženy s dítětem mohly obracet na úřady se žádostí o převzetí vymáhání alimentů. Na ženy – samoživitelky je třeba pohlížet jako na docasné znevýhodněnou skupinu, pro niž je třeba zajistit právní pomoc. Na druhou stranu jsme si vědomi, že výhody pro tuhoto skupinu jsou často znežívány a tomu je třeba čelit.

V rámci adopční a pěstounské péče budeme prosazovat větší důraz na práva dětí.

Zdravotně postižení občané

Vizitkou vyspělosti společnosti je pozornost, kterou věnuje spoluobčanstvu znevýhodněným různými trvalými vrozenými nebo získanými vadami. Budeme prosazovat realizaci Národního programu pomoci zdravotně postiženým občanům. Naším cílem je vyloučit diskriminaci zdravotně po-

stížených. Musíme postupně odstraňovat architektonické, komunikační, informační, orientační, psychologické a společenské bariéry, znemožňující postiženým nezávislý život. Chceme umožnit zdravotně postiženým komplexní léčebnou, pracovní a sociální rehabilitaci, která je předpokladem jejich integrace do běžného života. Budeme podporovat také integraci zdravotně postižené mládeže do běžných škol i rozvoj speciálních škol pro ty postižené, pro které běžné školy nejsou vhodné. Vytváření nových pracovních přiležitostí pro zdravotně postižené občany je třeba vícé podpořit daňovými úlevami pro jejich zaměstnavatele. Budeme prosazovat vazbu výše invalidního důchodu na objektivně určený stupeň invalidity bez ohledu na výši doplňkového výdělku.

Podpoříme ty rodiny, které se samy trvale nebo alespoň po část týdne starají o své handicapované členy místo toho, aby se o ně staral ve svých zařízeních stát.

Bytová politika

Odpovědná vláda se nemůže zcela zbavit svého podílu na pomocí občanům ke slušnému bydlení.

Byty jsou specifickým zbožím, u něhož je návratnost vložených prostředků dlouhodobá. Přitom bydlení má důležitou socializační funkci. Státní bytová politika proto musí přispět k tomu, aby stavba bytů byla zajímavá pro podnikatele a cenově dostupná pro občany s nižším příjmy. Naším cílem je dosáhnout některého z modelů bytové politiky známého v zemích EU a vytvoření srozumitelného prostředí pro všechny účastníky trhu s byty. Vycházíme ze nedobrého stavu jak bytového fondu, tak legislativy. Příkladem pro řešení problému nám může být zejména model rakouský a německý.

K dosažení tohoto cíle je potřebné:

- připravit co nejúplnejší evidenci bytů a domů a propojit ji s databázemi zainteresovaných
- úřadů (finanční, sociální, katastrální)
- stanovit dlouhodobé cíle bytové politiky státu
- vyřešit ekonomickou rovnováhu na trhu s byty, mj. postupnou deregulací nájmu
- vypracovat nové legislativní normy
- dodržovat v bytové politice státu zásady udržitelného života
- efektivně využít stávající bytový fond
- dokončit transformaci bydlení komplexně a propojeně ve všech oblastech politiky,
- ekonomiky a legislativy

Energetika

Energetika na území naší republiky je závislá především na fosilních palivech a uranu. Menší část elektrické energie je získávána z hydroelek-

tráren. Prioritou SOS je podpora dlouhodobě udržitelné energetiky. Tím rozumíme rozvoj energetiky, který umožní i následujícím generacím využít i v dlouhém časovém období minimálně takovou sumu zdrojů, jakou využíváme my dnes. Cestu k rozvoji dlouhodobě udržitelné energetiky vidíme především v úsporách a ve využívání dostupných alternativních zdrojů energie.

SOS bude prosazovat:

- Omezování spotřeby fosilních paliv
- Snížení spotřeby ropy v ČR až o 50% během příštích 15 let. Jedním z prostředků, jak toho dosáhnout, bude podpora rozsáhlé elektrizace dopravy nejen železniční, ale i silniční (případně zavádění vozidlového pohonu na silnicích) Podpoříme převedení kamionové dopravy na železnici.
- Hrozba nezaměstnanosti v severozápadních Čechách se nesmí stát záminkou k prodlužování donekonečna masové těžby a spalování hnědého uhlí. Prolomení územních limitů z roku 1991 je nepřijatelné. Je třeba důsledně vyžadovat od provozovatelů uhlínek elektráren úhradu všech externích nákladů zahrnujících vliv na životní prostředí.

Podpora obnovitelných zdrojů

Obnovitelné zdroje se stanou v masovém měřítku perspektivními a ekonomicky konkurenčeschopnými po splnění těchto podmínek:

- vyrazné zvýšení účinnosti fotovoltaických článků (jeví se jako teoreticky možné během několika desetiletí);
- pokročilá technologie výroby vodíku, která by neprodukovala množství chemických odpadů a umožňovala efektivní skladování energie např. ve vodíkových palivových článcích;
- využívání energie z organického odpadu;

Zavádění následujících priorit v oblasti energetiky:

- Podpora úspor energií (tzv. megawatty) surovin.
- Podpora energetického využití obnovitelných zdrojů (zejména spalování biomasy a výroba biopaliv)
- Odklad výstavby nových jaderných kapacit, nechceme však plně vystoupit z jaderné energetiky.
- Utlumení spalování fosilních paliv daňovým znevýhodněním, uchování zásob uhlí pro budoucí chemické využití
- Podpora výzkumu v oblasti systémů „skladování“ vyroběné energie.
- Omezení spalování odpadu a skládkování netříděného odpadu ve prospěch jeho třídění a recyklace.

Místo direktivních nástrojů preferujeme nepřímé ekonomické nástroje – daňové úlevy a přírážky (spotřební daň). Velké centrální zdroje se musí obejít bez významné státní podpory ve všech fazích životního cyklu zdroje a spotřebovaných médií (jaderného i nejaderného odpadu). V současné době nepodporujeme privatizaci ČEZu, jednorázový příjem státního rozpočtu nahradí vysoké příjmy z dividend.

Zemědělství

Zemědělství prošlo v posledních letech zásadními změnami. Došlo k obrovskému úbytku pracovních sil, produktivita práce se znásobila. Vysoko oceňujeme odříkání a práci, kterou zemědělci při přechodu na nové podmínky dokázali vykonat.

Potřebujeme zemědělskou politiku, která respektuje rozdíly, jimiž se zemědělství liší od průmyslu. Vláda musí stanovit střednědobé a dlouhodobé cíle zemědělské politiky. Zemědělství by nemělo mít jen funkci produkční, ale také významnou funkci krajinotvornou (péče o venkovskou krajinu) a sociální (podpora zaměstnanosti a osídlení odlehlych podhorských a pohraničních oblastí).

Nechceme drahou ochranářskou politiku, jakou zatím uplatňuje Evropská unie. Prosazujeme nezbytnou a včasnou ochranu zemědělství, která umožní schopnemu podnikateli rentabilní výrobu a státu pomůže udržet zemědělství v potřebném stavu.

Zemědělství potřebuje zejména příliv kapitálu, např. prostřednictvím příznivých střednědobých a dlouhodobých úvěrů. Soustředíme se především na:

- stálou pomoc zemědělcům (bonifikace splátek, ručení státu za levnější záplující kapitál);
  - zvýšení dotací zemědělcům hospodařícím nejen v horších podmínkách, ale i do intenzivních oblastí na podporu modernizace techniky a technologie jak v zemědělské oblasti
  - provádění, tak i ve zpracovatelském průmyslu;
  - zpracování přehledných dotačních pravidel platných po funkční období vlády;
  - podporu předkupního práva nájemců a budoucích majitelů státních statků na státní půdu
  - nebo na její dlouhodobý pronájem.
- Zemědělství musí být **podřízeno zásadám udržitelného rozvoje**. Udržení života na venkově, údržba krajiny zemědělci, a to i v horských a podhorských oblastech, je základní zárukou ochrany životního prostředí a uchování kulturní krajiny. Proto považujeme program obnovy venkova za klíčový.

Myslivost a sokolnictví

Současná myslivost je překážkou k obnově našich lesů. Kvůli své zábaře myslivci umyslně udružují přemnožené stavy zvěře, která „spásá“ mladé stromky. Rocně způsobují škody za stovky milionů korun. Jen kvůli poškození státních lesů daňoví poplatníci lesům přispívají na každý kilogram zvěřiny přes 200,- Kč. Nový zákon o myslivosti z roku 2001 značně omezuje práva vlastníků pozemků.

SOS proto bude prosazovat:

- snížení stavu zvěře do 4 let tak, aby nezpůsobovala nadměrné škody podporu rozšíření šelem, které regulují přirozené stavy zvěře.
- změnu legislativy, která umožní vlastníkům lesů bránit se škodám způsobeným zvěří, a která upřednostní jejich práva v hospodaření v lesech.
- zajistění důsledné ochrany ohrožených druhů.
- vrácení kompetencí ve správě lesů a vod ministerstvu životního prostředí

Turistický ruch

Turistický ruch patří k nejdynamičtější se rozvíjejícím odvětvím. Česká republika ve vazbě na svoji výhodnou polohu vůči zemím Evropské unie patří k turisticky atraktivním územím.

Jednotlivá města, obce a kraje mají velké množství rozdílných, malo finančně zajistěných akcí, které je vhodné koordinovat. Zahranicní návštěvníci znají pouze Prahu a několik dalších míst pro letní a zimní rekreační. Na mnoha místech ČR jsou další turisticky atraktivní, kulturní i přírodní lokality, které však nemají dostatečně vyvinutou infrastrukturu (ubytovací a stravovací kapacity, dopravní obslužnost, propagace apod.).

- Soustředíme se na následující:
  - podporu pestré nabídky sportovních, kulturních a dalších akcí, které je možné efektivně koordinovat nejen na celostátní úrovni ale zejména na krajské úrovni;

- propagaci dalších turisticky zajímavých míst v České republice pro domácí i zahraniční návštěvníky (zejména národní parky, chráněné krajinné oblasti);
- podporu investic do ubytovacích a stravovacích kapacit;
- podporu agroturistiky a dalších aktivit napomáhajících obnově venkovské a venkovské krajiny;
- podpora získávání finančních prostředků z podpůrných programů Evropské unie.

Cestovní ruch přímo i nepřímo ovlivňuje další odvětví, jako je např. dopravní obslužnost území, bytová politika, obnovitelné zdroje energie,

likvidace odpadů, zaměstnanost občanů, vznik a rozvoj sítě informačních center atd.

Celý program by měl být koordinován na celostátní úrovni avšak s širokou podporou v krajích, z nichž především by měly vycházet podněty a návrhy.

Komunikační infrastruktura

Dostupnost a kvalita informací stále více rozhodují o tom, budou-li společnosti prosperovat. Schopnost přenášet hlas, obraz, grafiku a data v reálném čase prudce mění současnou společnost na informační společnost 21. století. Urychlení výstavby telekomunikací má proto zásadní význam pro aktivity všech podnikatelských sfér, a tudíž i celé ekonomiky.

Základními předpokladů pro kvalitní telekomunikační služby jsou:

- komunikační systém kompatibilní s EU a s ochranou proti monopolizacii;
- účast státu a regionů na financování telekomunikací, pošt a služeb poskytovaných veřejnosti,
- zejména pro zajistění dostupnosti těchto služeb i v místech, která nejsou rentabilní,
- promyšlená tarifní a deregulační politika, která bude zahrnovat ekonomické a antimonopolní aspekty.

Doprava

Doprava dnes patří k oborům, které značně zatěžují životní prostředí člověka, a to zejména ve městech. Nejdůležitější je cílevědomě snižovat nároky na dopravu.

Zabezpečení veřejné dopravní obsluhy na celém území státu je součástí sociální politiky státu. Zabezpečuje se tím přístup občanů ke službám a předchází problémům, které přináší migrace obyvatel z venkova do měst (vyústění venkova).

Jde především o železniční dopravu, která je nejvýhodnější z ekologického hlediska. Autobusová doprava musí navazovat na dopravu železniční.

Za koordinaci jízdních řádů musí odpovídat státní správa a regionální samsopráva.

Veřejná doprava plní důležitě sociální funkce. Její podřízení principům zisku vede pouze k tomu, že požadavek jejího plošného dostupnosti nelze splnit. Stát proto musí mít propracovanou dotační politiku, která dokáže veřejnou dopravu v přiměřeném rozsahu zachovat.

V příměstské a městské dopravě budeme preferovat elektrickou trakci ve všech druzích a vytvářet podmínky pro cyklisty a chodce.

SOS bude zejména prosazovat:

- zachování ucelené dopravní obslužnosti celého území České republiky veřejnou dopravou;
- v souladu s direktivami Evropské unie chceme vytváření podmínek pro přepravní trh s preferováním železniční dopravy;
- posilování bezpečnosti dopravy a minimalizaci jejího dopadu na životní prostředí;
- přepravu TIR přes území naší republiky v maximální možné míře prostřednictvím kombinované dopravy (nakládkou kamionů na železniční vagóny) a motivaci přepravců k tomuto způsobu přepravy tarifními i daňovými opatřeními.

Obrana

SOS podporuje redukci početních stavů vojsk a jejich výzbroje, která umožní racionalizovat rozpočtové náklady na armádu. Snížení početních stavů vojsk umožňuje omezit prostředky na osobní výdaje armády, čímž se vytvoří zdroje na modernizaci vojenské techniky a udržbu vojenských objektů.

Nezastupitelnou garanci bezpečnosti českého státu spatřujeme v euroatlantických a evropských bezpečnostních strukturách. Účast na řešení mezinárodních konfliktů, a to i aktivním podílem českých ozbrojených sil v mezinárodních vojenských operacích, považujeme za důležitou podmínuku této integrace. Teroristické útoky od roku 2001 nás poučily, že musíme být připraveni na nové hrozby, obrana proti nim by však neměla znamenat omezení občanských práv.

Českou armádu je třeba nadále professionalizovat a změnit hodnotní strukturu důstojnického sboru. Mladí schopní lidé musí vidět ve službě v armádě svoji perspektivu. Budeme prosazovat modernizaci zbraňových a technických systémů a zlepšení jazykových znalostí branné povinnosti. Obrana a ochrana společnosti není totiž pouze bojová vojenská záležitost (jak nás opakováno poučily např. povodně).

Zahraniční politika

Uchování české národní identity v pluralitě dnešního globálního světa závisí na pochopení našeho místa v něm a na kvalitě i průbojnosti našeho jednání v regionálním, evropském i celosvětovém měřítku. Evropskou uniю stejně jako NATO chápeme jako naše přirozené prostředí. Integrace pro nás není pouhým zajištěním bezpečí, ale přijetím vlastního dílu odpovědnosti za politický, hospodářský, ekologický, kulturní a bezpečnostní vývoj společného prostoru.

Vstup do EU neznamená zrušení naší národní identity. Integrovaná Evropa zůstane Evropou národních států, které budou spolupracovat i vzájemně soutěžit.

Je v našem národním zájmu i v zájmu Evropy, aby také na východ a jiho-východ od nás se rozvíjely demokratické, stabilizované a prosperující země. Proto považujeme za mimořádně významné podílet se na upevňování a rozšířování pásma stabilizovaných demokracií. Ve středoevropském prostoru dílčím, ovšem i s Rakouskem, Německem a Slovenskem.

Česká republika by měla aktivně vystupovat v mezinárodních institucích typu OSN, OBSE, Rada Evropy apod. ve prospěch snižování nebezpečí hladu, bíd, diktatur, ekologických katastrof, terorismu a válek.

Zahraniční politika musí vytvářet v rámci Světové obchodní organizace, Mezinárodního měnového fondu, multilaterálních i bilaterálních jednání co nejlepší podmínky pro propojování české a světové ekonomiky. S tím souvisí i potřeba aktivního vstupu na „informační dálnici“, poznávání světa, studia v zahraničí a růstu jazykových znalostí.

Za prvořadě důležitou považujeme reformu OSN a zvláště Rady bezpečnosti, kterou neochota jejich členů povznést se nad různé partikulární zájmy přivedla do stavu téměř úplné neschopnosti řešit nejzávažnější problémy.

Zahraniční rozvojová spolupráce

Česká republika, jako členský stát Evropské unie a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD), se rádí mezi třetí nejvyspělejší státy světa. Je proto zavázána podílet se s ostatními rovinutými zeměmi

na vytváření vědomí globální odpovědnosti světového společenství, které bude schopno efektivně čelit planetárním problémům, na něž jednotlivé státy samy nestačí (např. ekologické problémy, humanitární katastrofy, peče o světové ekosystémy, organizovaný zločin a v poslední době zejména terorismus).

Česká republika může na tyto výzvy pozitivně reagovat výrazným posiléním a zefektivněním programů rozvojové pomoci a spolupráce. V průběhu devadesátých let jsme postupně přestali přijímat zahraniční pomoc a stali jsme se naopak dárci rozvojové pomoci. Přestože patříme k největším darcům v rámci střední a východní Evropy, je rozvojová pomoc dosud nedostatečně právně a institucionálně zajištěná. Poskytujeme dnes 0,11% HDP (necelé tři miliardy Kč ročně), neexistuje však agentura rozvojové spolupráce, která by byla odpovědná vládě a tyto prostředky efektivně spravovala a přidělovala realizátorům projektů. Dnešní stav, kdy rozvojová pomoc je roztríštěna mezi jednotlivé resorty, je neuspokojivý. Budeme proto prosazovat zřízení zastřešující Agentury rozvojové spolupráce (odpovědné přímo vládě České republiky), postupně navýšování objemu rozvojové spolupráce až na úroveň průměru členských zemí EU (0,33% HDP) a dopracování právního rámce rozvojové spolupráce (např. sociální a zdravotní zajištění dobrovolníků vyjíždějících do zahraničí).

Tento přístup, který je bohužel současným parlamentním stranám cizí, neznamená pouze vyjádření solidaritu s chudšími obyvateli planety. Posledním programu rozvojové spolupráce získá Česká republika ve světě dobré jméno a mezinárodní respekt, přispěje k prevenci ilegální migrace a terorismu a podporí péči o globální životadárné systémy. V nezanedbatelné míře přispěje v rámci České republiky program rozvojové spolupráce také k podpoře proexportní politiky a zaměstnanosti. Lidé (zejména mladí) vyjíždějící do zahraničí, získají cenné odborné a jazykové znalosti. Rozvíjení programu zahraniční rozvojové spolupráce podpoříme dlouhodobě udržitelný rozvoj a vytváření otevřené, tolerantní společnosti jak v rámci naší vlasti, tak i v globálním rozsahu.

Závěr

Dobrá vláda může pouze vytvářet podmínky, které občanům dovolí aby žili podle svých představ. Musí především zajišťovat, aby právo platilo pro všechny, aby korupce neroleptala víru ve spravedlnost. Nesmí se snižovat k politické manipulaci, k nesplnitelným slibům, protože tím ničí důvěru v demokratickou vládu. Jedině pak budeme žít důstojně s pocitem hrosti na zemi, jejímž jsme občany.

Živá planeta aneb sto omylu Václava Klause

(recenze publikace „Modrá, nikoli zelená planeta“)

Motto: Pokud někdo zastává názor, že na prokazatelně omezené planetě lze provozovat neomezený ekonomický růst, je to dozajista šílenec, nebo ekonom.

Kenneth Boulding

Úvod

Václav Klaus napsal za posledních patnáct let řadu knížek, které neučiní ani nechci hodnotit. V letošním roce však napsal publikaci „Modrá, nikoli zelená planeta“, která se zabývá problematikou klimatických změn a ústředním tématem této knihy je otázka „Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?“ Dopouští se zde řady chyb, omylu a také dezinterpretací.⁵⁰

Václav Klaus je prezidentem České republiky, a proto jeho knížka může mít na obyvatele značný vliv. Úřad prezidenta se v naší zemi těší veliké vážnosti, bez ohledu na osobu, která tento post právě zaujímá. Téma klimatických změn je navíc komplikované a složité, odborníci musí pracovat s velkou mírou nejistoty. Proto může být jednostranně napsaná kniha, jejímž autorem je prezident republiky, zavádějící, matoucí, a tím i nebezpečná. Ignorováním a bagatelizováním rozsahu a hloubky problému podrývá naší ochotu a vůli jednat. Z těchto důvodů jsem se rozhodl napsat na výše zmíněnou publikaci reakci. Stručně a zobecňující recenze již byly publikovány bezprostředně po vydání knihy (např. příspěvek Bohuslava Binky v Ekolistu, 7/2007). Ve svém příspěvku budu procházet knížku Václava Binky v Eko-kapitolu po kapitole a stráncu po stránci. Nebude to možna příliš zábavné čtení, ale jen tak se, doufám, odkryje míra nepřesnosti a omylu Václava Klause.

⁵⁰ Recenze na knížku Václava Klause jsem napsal v září 2007 a poté byla zveřejněna nejen na webových stránkách Strany pro otevřenou společnost, ale také na webových stránkách Britských listů a dalších. Krátká verze recenze byla publikována např. v časopisech Veronika a Životné prostredie. Ze uvádějí nezkřícenou verzi, protože klimatické změny se stávají akutnější globální výzvou a ignorování či bagatelizování tohoto problému k vytváření otevřené společnosti rozhodně nepřispívá. (pozn. P.N.)

Předmluva Václava Klause k jeho knize

Na začátku předmluvy (str. 9) Klaus uvádí, že „*jedna mimořádně teplá zima ... stačí k tomu, aby u některých lidí vznikla dalekosáhlá očekávání ... abychom s počasím něco, a to právě teď, udělati*“.

Pomíme, že Klaus zaměňuje počasí za klima, na to už upozornil ministr životního prostředí Martin Bursík. Nikdo, pokud věm, také nevolá potom, abychom s klimatem „*přívě teď*“ něco udělali, protože je to nesmysl. Právě teď můžeme usilovat třeba o snížení emisí skleníkových plynů, změna klimatu je vždy dlouhodobá záležitost, s velikou setrvačností.

Základný je výrok „*jedna mimořádně teplá zima*“, který navodí u laiků pocit „*přívě o nic nejdé, kvůli jednomu výkyvu přece nebudeme měnit své chování*“.

Podle zprávy „*Stan budoucnosti*“ (Glenn, Gordon, 2007) bylo během posledních dvacáeti let jedenáct roků nejteplejších za dobu, co lidé teplotu měří a sledují. Vůbec nejteplejším byl rok 2005, ale rozhodně se nejednalo o jedinělý výkyv. To nakonec potvrzuje i průběh letošního roku, i když přesná data zatím nemáme k dispozici.

» Na str. 10 Klaus píše: „... znovu je nám vnucovala jedna jediná připustná pravda...“

Bylo by třeba upřesnit kdo a jak jedinou přípustnou pravdu vnukuje. Klaus tu navozuje dojem nebezpečí návratu k totalitě, což je trik, který zkusili již v minulosti, když „mobilizoval“ proti levici, aby s ní pak uzavřel „opoziční smlouvu“.

Dále na str. 10 souhlasí se spisovatelem Michaellem Crichtonem, že „*nejdůležitější výzvou, které lidstvo čelí, je úkol rozložit realitu od fantazie a pravdu od propagandy*“.

Stejným výrokem začíná text na záložce, hned pod fotografií Václava

Klause, zde ovšem bez uvedení autorského M. Crichtona.

Dalsí odstavec na str. 10: „*Globální oteplování se v poslední době stalo sym-*

bolem a vlastně prototypem sporu pravda vs. propaganda.“

Souhlasím, ovšem s tím, že se rozborém knihy V. Klause pokusím uká-

zat, na kolik je pravě jeho text propagandistický.

» Str. 11.: „*Politikové (a na ně napojení „fellow travellers“) si na tom (na hy-*

poteče klimatických změn – pozn. P. N.) – při absenci jiných, pro ně politicky

Václav Klaus jakoby psal sám o sobě. Touha zviditelnit se na mezinárodní scéně jej vede k hledání kontroverzního a dostatečně složitého tématu, kdy zaujme provokující stanovisko, a přitahuje tak na sebe pozornost. Od rází se v tom podstatný osobnostní rys Václava Klause, a proto se u něj na chvíli zastavne.

V březnu se naše média rozsáhle věnovala textu, který Václav Klaus připravil k tématu globálního oteplování. Jak napsal senátor Jiří Zlatuška

v Lidových novinách, „*běžný konzument mediálních zpráv mohl velmi snadno podehnout dojmu, jak váženou světovou autoritou Václav Klaus je.*“ Dále J.

Zlatuška píše: „*Klaus odpovídal na otázky z dopisu, který mu s datem 6. března zaslal bývalý předseda jednoho z výboru americké Sněmovny reprezentantů, texaský republikán Joe Barton. ... Mělo se jednat o podkladové informace určené pro shýbení „pohledy na změny klimatu“, které se v Kongresu konalo 21. března. Hrad si dal záležet na publicitě Klausovy odpovědi a běžný divák nebo čtenář mohl nabýt zcela scestného přesvědčení, že snad Klause na shýbení do amerického Kongresu pozvali. Česká televize ve své hlavní zpravidajské relaci 21. března na české divadlo vypálila headlime „prezident V. Klaus versus bývalý americký viceprezident Al Gore – jejich názory na klimatické změny stály proti sobě v Kongresu“, divák se dále dozvěděl o „věhlasu českého prezidenta, který dosáhl za Atlantik“. ... Žádný duel Klaus – Gore se v americkém Kongresu nekonal. Na programu byli od začátku jen dva panelisté, bývalý americký viceprezident Al Gore a autor knihy „Skeptický ekolog“, dánský vysokoškolský učitel Björn Lomborg.“*

» Na straně 12 cituje Klaus C. Ch. Hornera: „*Budoucí generace se budou trochu pobavět divit, že na počátku 21. století vyspělý svět propadal panice kvůli globálnímu zvýšení průměrné teploty o několik desetin stupně a lidé na základě obrovského zvěličování velmi nejistých modelových předpovědí uvažovali o tom, že se vrátí před průmyslovou éru.*“

Václav Klaus se zde podruhé dopouští toho, že v předmluvě autora cituje, na záložce knihy pod svoji fotografií, kde je tento výrok doslova uveden, však nikoliv. Vzniká tak dojem, že autorem výroku je V. Klaus.

» Na str. 12 dále Klaus uvádí: „*Problematika globálního oteplování je totiž více záležitosti společenských věd než věd přírodních, jde v ní více o člověka a jeho svobodu, než o desetiny stupně Celsia pohybu průměrných teplot.*“

Není to pravda. Klimatické změny jsou typickou ukázkou problematiky, kdy se spolu musí naučit komunikovat (se vzájemným respektem) přirodovědci i odborníci z oblasti společenské vědy. I změny o desetiny stupně Celsia způsobí, že se z ledu stává voda nebo z vody pára. Desetiny, dokonce setiny procenta změny obsahu CO_2 v atmosféře mohou způsobit výrazné změny klimatu. Proto je výše uvedená Klausova bagatelizace zavádějící a nebezpečná. Nebezpečná tim, že vede k pasivitě a neřešení problému.

Koncentrace oxidu uhličitého (hlavního skleníkového plynu) jsou myní v atmosféře nejvyšší za 650 000 let a teplota na povrchu země byla během posledního desetiletí nejvyšší za posledních 400 let. Navíc tající tundra uvolňuje do atmosféry metan, který je 22x silnějším skleníkovým plynem než oxid uhličitý. (Glenn, Gordon, 2006)

Předmluvu Václav Klaus uzavírá alarmujícím „*ani já už nejsem jenom zneškoden, i já už se zlobím*“. Přesně stejný dojem může navozovat přečtení Klausovy knížky. Pojdme se na argumentaci v ní obsaženou blíže podívat.

E Kapitola 1: Vymezení problému

To by jistě bylo nečer, ale podle českého hesla „*podle sebe soudím tebe*“ by se dalo poukázat na konkrétního člověka, který má s těmito vlastnostmi problém.

Zdá se nezbytné připomenout několik základních věcí:

1. Životní prostředí (anglicky environment) je ta část světa, kterou člověk obývá, transformuje a které se přizpůsobuje. Vzájemnými vztahy mezi člověkem a jeho životním prostředím se zabývají environmentalisté. Nejsou tedy žádným politickým hnutím a nemají vlastní ideologii. Můžeme rozlišovat exaktnější environmentalní vědu (environmental science) a „měkké“ environmentalní studia (environmental studies), která studují sociální souvislosti vývoje a kvality životního prostředí.

Dále Klaus círuje B. Lomborga, který tvrdí, že „*uskutečnit všechna Al Goreova doporučení (za ohromné náklady), způsobi jedině to, že ... lidé se na počátku Bangladěše utopí nikoli v roce 2110, ale až v roce 2115*“.

Lidé se neutopí, ale budou migrovat na jiné území, to je však detail. Kritice Lomborgovy knihy „*Skeptický ekolog*“ se u nás věnoval po jejím čes-kém vydání např. Jan Keller. Lomborg nemůže být skeptickým ekologem, protože ekologem není. Je statistikem. A udělal zásluhou věc, že některá tradiční tvrzení environmentalistů podrobil kritice na základě dostupných dat. Ale dopouští se občas stejněho prohřešku, pro který environmentalisty kritizuje – vybírá si data a interpretuje je způsobem, který se mu hodí. W. Churchill kdysi trefně poznamenal: „*Z statistiky věřím jen datům, která si zfalšuju sám.*“ Tvrdit, že při respektování Al Goreových doporučení se lidé zutopí nikoli v roce 2110, ale až v roce 2115 je hloupst.

» Na str. 17 přichází asi klíčový Klausův výrok, kdy nachází svého nepřítele, se kterým hodlá bojovat: „*Ohořením svobody, demokracie, tržní ekonomiky a prosperity na konci dvacátého a na počátku dvacátého prvního století přestal být socialismus ... ale стала se jím ambiciózní, velmi arogantní a velmi bezskrupulózní ideologie politického hnutí, které ... začínalo s tématem ochrany životního prostředí, ale které se postupně přeměnilo na s přírodou téměř nesouvisející environmentalismus.*“

Jevelmi snadné načknout obecně environmentalisty, bezjediného konkrétního příkladu z „ambicióznosti, arogantnosti a bezskrupulóznosti“. Je to asi stejně „prozírávě“, jako bychom ze stejného přístupu obvinili třeba všechny ekonomy.

Zdá se neudáleme do deseti let, přijde katastrofa“. Jenže to už říkali manželé Meadowsovi v knize Limity růstu v roce 1972 a po nich další. Meadowsovi, stejně jako Gore, upozorňují správně na nepříznivé trendy, ale ve chvíli, kdy své odhady kvantifikují, obvykle se mylí. Pak, ke škodě věci, je v očích laiků zpochybňena i věrohodnost trendů.

3. Strašit socialismem není 18 let po sametové revoluci třeba. Nicméně nelidské podmínky v počátečních dobách, průmyslové éry daly vznik sociálnímu hnutí a socialismu. Ignorování problému vedlo postupně ke vzniku extrémní a zločinné formy boje za práva pracujících – komunismu či reálného socialismu. Nelze vyloučit, že i dlouhodobé ignorování a přezírání problémů životního prostředí by mohlo vést ke vzniku extremistických skupin, které by východisko mohly vidět v jakési „environmentální totalitě“. Tomu lze předcházet řešením problému, nikoliv zavíráním očí a pětrosím strákaním hlavy do píska.

» Na str. 19 reaguje Václav Klaus na výrok Al Gorea („*Čelíme planetární katastrofě, když něco neuděláme během deseti let, nebude možné vyhnout se nevratné zkáze obyvatelnosti planety pro lidskou civilizaci.*“) slovy: „*Celé dějiny naší planety, stav a tvar souše, vodstvo, struktura živočišných a rostlinných druhů, vývoj atmosféry atd. jsou předmětem permanentního procesu změn.*“ Výrok Al Gorea se mi nezdá šťastný. Ve snaze vybudit lidí k akci říká „*pokusit se neuděláme do deseti let, přijde katastrofa*“. Jenže to už říkali manželé Meadowsovi v knize Limity růstu v roce 1972 a po nich další. Meadowsovi, stejně jako Gore, upozorňují správně na nepříznivé trendy, ale ve chvíli, kdy své odhady kvantifikují, obvykle se mylí. Pak, ke škodě věci, je v očích laiků

být
lov
me

Klaus se staví na opačnou pozici – vždyť příroda se vždy měnila a vyvíjela. To je pravda, jen za posledních 600 miliónů let prošel život na Zemi nejméně pěti velkými „katastrofami“, kdy v důsledku srážky s asteroidem nebo rozsáhlé vulkanické činnosti vyhynulo 60 – 90% všech žijících druhů. Kdybychom se před 65 miliony lety nesrazili s asteroidem, dominovali by na Zemi dodnes asi veleještěři, nikoliv savci. Podstatné však je, že za posledních 200 let se člověk stal novou silou, která mění tvář planety a ohrozuje i sám sebe. Život na Zemi nevyhne a ani člověk asi ne. Ale svým nepruzírávým jednáním může sobě i ostatním živým tvorům způsobit mnoho utrpení.

» Na str. 20 je názorný příklad ekologické nevzdělanosti Václava Klause: „*Vykácení pralesů na našem území bylo z dnešního pohledu environmentalistů jistě strašlivou ekologickou katastrofou, ale jejich nahrazení nás dnes obklopující kulturní krajinou vytvořilo krajinu jinou.*“

Klaus by měl ukázat jediného ekologa či environmentalistu, který tento proces považuje z dnešního pohledu za katastrofu. V raném středověku bylo naše území pokryto z 95% lesy, dnes je to zhruba 30%. A nikdo nevolá po návratu. Naopak, např. krajинu Bílých Karpat nebo Českomoravské výchoviny považujeme za vyváženou, kde se dobrě snoubí požadavky člověka na rozvoj s předpoklady fungování krajinných ekosystémů.

Něco jiného je kácení či vypalování tropických deštných lesů. Kvůli odlišným klimatickým podmínkám (vlhko a teplo) se biomasa rychle rozkládá a vraci zpět do oběhu, do nové vegetace. Proto je zde vrstva úrodné půdy velmi tenká (několik centimetrů) na rozdíl od mírného klimatu, kde je vrstva půdy mocná desítky centimetrů až několik metrů. U nás je tedy možné lesy po vykácení obnovovat „do nekonečna“, v tropech jsou ztráty nevratné.

Na téže straně Klaus uvádí, že „ideologie environmentalistů je antihumánní, neboli základní příčinu problémů světa vidí v samotném rozšíření druhu homo sapiens.“

Klaus si zde vyrábí nepřitele, proti kterému pak bojuje. Environmentalisté určitě nevidí problém v rozšíření druhu homo sapiens. Mohou se říct v názoru, jaký počet obyvatel na planetě by byl optimální z hlediska dlouhodobé udržitelnosti rozvoje. Ale tím se zabývají také demografové, antropologové a další. Odhady se pohybují od několika set miliónů lidí až po radikální odhad 150 – 200 miliard (Duvigneaud, 1988). Oba názory jsou extrémní a většina environmentalistů, demografů a dalších odborníků odhaduje jako únosnou mez 9 – 12 miliard lidí.

Na konci str. 20 staví Klaus antropocentrismus do protikladu – k čemu vlastně? To není z textu zřejmé. Asi k environmentalismu, ale pak jde o nesmysl, jsou to dva naprostě odlišné pojmy. Oproti antropocentrismu lze použít např. některé druhy velryb za 27 let (Hydromalis stelleri – tzv. mořská staví biocentrismus (naturcentrismus) či teocentrismus.

» Na str. 21 Klaus přiznává, že antropocentrismus je nevyhnutelnou součástí jeho uvažování. V roce 1992 prováděli S. Hubík a kolektiv (Nováček, Mederly a kol., 1996) sociologický výzkum, který orientačně rozdělil českou populaci do tří výše zmíněných kategorii. Podle výsledků výzkumu antropocentricky orientovaná skupina naší populace představuje zhruba 45% zastoupení, V. Klaus tedy není sám. Biocentricky orientovaná skupina představuje asi 30% zastoupení a teocentricky orientovaná skupina 25% zastoupení. Tyto tři skupiny se dále dělí na podskupiny, které jsou vždy uvedeny identifikační formulací. Takže např. antropocentrismus Hubík a kol. dělí na „arogantní antropocentrismus“, „naturalizovaný antropocentrismus“ a „ekologizovaný antropocentrismus“. Arogantní antropocentrismus je uveden identifikační formulací: „*Člověk je párem přírody a má právo s ní nakládat podle svých potřeb.*“ S tímto postojem se žtožňovalo podle Hubíkova výzkumu asi jedno procento české populace.

» Dále na str. 21 Klaus píše: „*Tzv. hypotéza Gaia je založená na zbožštění Země.*“

Vím, že Klaus nemá v lásku filozofa Erazima Koháka, ale mohl by si přečíst kapitolu o hypotéze Gaia v jeho knize „Zelená svalozář“ (Kohák, 1998, str. 127 – 132). Jednoduchou, laikovi srozumitelnou formou je tam tato hypotéza Jamese Lovelocka vysvětlena. „*Lovelock navrhoval model Země jako organismu schopného organicky reagovat na popudy a udržovat prostředí nutné k vlastnímu životu.*... Zatímco Lovelock popisoval souhrn života prostředí jako organismus, hlubinní ekologové si jeho hypotézu vyložili jako osobnost, „*Matku Zemi*, která pečeje o své „děti“, živočichy a všechny členy biotopu.“ Tedy ne environmentaliste či ekologové obecně, ale hlubinní ekologové dezinterpretovali Lovelockovu hypotézu, a ani v jejich případě nelze mluvit o zbožštění. Lovelock sám říká: „*V žádném případě nepovažuji Gaiu za cítící bytost, náhradního Boha. Pro mě je Gaia všechno živoucí, část nevyzpytatelného universa, a já jsem její částí.*“

» Str. 21 a 22: „*Zatímco pro jedny druhy živočichů a rostlin se činností člověka podmínky zhoršují, pro jiné naopak vhodné podmínky vznikají a příroda sama se těmto změnám velmi pružně přizpůsobuje. ... Proto jsou tolik zauzádějící statistiky, které udávají, kolik živočišných druhů za poslední desetletí vymučilo. ... Živočišné druhy vznikají a zanikají jen a jedině proto, že se příroda permanentně přizpůsobuje měnícím se podmínkám.*“

Jinými slovy – nic se neděje, že někome „předivo života“, které vytváří funkční ekosystémy. Jenže ono se děje. Když znečistíme vodu nebo vzduch, dá se situace napravit. Když zničíme živočišný či rostlinný druh, jde o ztrátu nevratnou. Živočišné a rostlinné druhy opravdu přicházejí a odcházejí a jejich průměrná „životnost“ je čtyři miliony let. Jenže člověk dokázal výrobit např. některé druhy velryb za 27 let (Hydromalis stelleri – tzv. mořská

kráva). Dodnes např. Japonsko, přes zákaz louv velryb, loví „pro vědecké účely“ 4000 kusů velryb ročně.

Odhaduje se, že vlivem člověka vyhne asi 100 druhů živočichů a rostlin denně. Nevím, nakolk se to číslo blíží pravdě, protože je odvozeno od ničení ekosystémů, ve kterém druh žijí. Na světě je popsáno 1,7 milionu druhů živočichů a 350 000 druhů rostlin (celkový počet živočišných druhů bude ale podstatně vyšší, podle střízlivých odhadů alespoň 3 – 5 miliónů). Pokud současné trendy zůstanou zachovány, do konce 21. století přijdeme nevratně asi o polovinu všech druhů na Zemi.

» Na str. 22 je další Klausova „podpásovka“: „Přístup environmentalistů k přírodě je obdobou marxistického přístupu k ekonomickým zákonitostem, protože i oni se smáří svobodnou spontáneitu vývoje sněra (a lidstva) nahradit rádoby optimálním, centrálním, či – jak je dnes módní říkat – globálním plánováním světového vývoje. ... Jako ostatní utopie je i tato uskutečnitelná (nikoli uskutečnitelná) pouze omezováním svobody a diktátem malé menšiny vyvolených dřívější lidí.“

Kdyby si Václav Klaus přečetl několik populárně naučných článků o udržitelném rozvoji a ochraně životního prostředí, věděl by, že:

- environmentalisté neprosazují „tržní boj“, ale usilují o symbiotické vztahy mezi lidmi navzájem a mezi lidmi a přírodou;
- neusilují o „diktaturu proletariátu“ (či jinou formu diktatury), ale snaží se naopak doplňovat fungování zastupitelské demokracie pravky demokracie participativní (účastnické);
- nevolají po centrálním či globálním plánování, ale prosazují princip subsidiarity, tedy princip „*„at se věci řeší na co nejnižší úrovni, na které řešitelné jsou“*“.

Ještě k centrálnímu řízení – kdo oddaloval zřízení vyšších územněsprávních celků (krajů) a proč asi? A co se týče globálního řízení – jsou věci, které je třeba řídit „globálně“. Např. péče o globální životodárné systémy (tropické deštné lesy a další), využití „společného dědictví lidstva“ (tzv. global commons), jako je využití Antarktidy, moře a mořského dna mimo pobřežních zón, blízkého kosmického prostoru („parkování“ satelitů na geostacionární dráze) apod.

S globálním řízením (nevládnutím) je to jako s automobilovým provozem – potřebujeme určitá základní pravidla, která budou respektována všude na světě. Na křižovatce se na červenou nejezdí v Evropě, stejně jako v Americe či v Asii, a toto omezení dobrovolně přijímáme a nepovažujeme je za omezení svobody (resp. tímto dobrovolným omezením svobody získáváme všechni mnohem více – více bezpečnosti a šanci na silnici přežít).

» Na str. 23 Klaus píše, že podstatou environmentalismu je vyvolání poctu ohrožení, především nebezpečí netušeného rozsahu, akutnost hrozby.

„Když se atmosféru tohoto typu podaří vyvolat, vzniká povinnost jednat, jednat rychle a hned, nezdržovat se malicherností, nezabývat se náklady.“

Nebylo by špatné, kdyby se dalo jednat rychle a účinně, ale není to pravda. Např. severní Čechy jsme si museli nejdříve pořádně „zaneřádit“ kyselými dešti, než se na přelomu 80. a 90. let prosadila učinná akce. V roce 1974 se objevily v odborných časopisech první dva články, které dávaly do souvislosti narušení ozónové vrstvy s působením freonů. Po 13 letech, v roce 1987, byl přijat Montrealský protokol. Díky němu je používání freonů v současnosti celosvětově zakázáno. Ekologická výchova v Československu byla počátkem 80. let popelkou a malokdo si umí představit, v jakých podmínkách vznikala a fungovala první stridiska ekologické výchovy, jako byla Lipka, Sever, Chaloupky a další. Teprve po pětadvaceti letech je ekologická výchova přijímanou a uznávanou disciplínou.“

» Na str. 23 a 24 Klaus obviňuje environmentalismus z toho, že se nejprve zabýval kvalitou vody a smogem v průmyslových oblastech, pak vyčerpáním zdrojů, přelidněním, kyselými dešti, pak ozónovou dírou, skleníkovým efektem a nakonec globálním oteplováním. A přichází pointa: „Na některé z těchto věcí (environmentalismus – půzn. P.N.) zase rychle zapoměl, protože je přirozeně, samovolně chování lidí účinně řešilo.“

Není mi zřejmé, jak „samovolné chování lidí“, bez jasné nastavených pravidel, účinně řeší environmentalní, především globální problémy. Václav Klaus v tomto případě poněkud ustřímnul myšlením v minulem století, kdy byla rozšířena výra v netušené možnosti vědy, která v pravý čas vyřeší všechny problémy. Jeden sovětský vědec na konferenci o znečištění Atlantiku uklidňoval, že není třeba si dělat starosti, protože do doby, než bude Atlantický oceán kriticky znečistěný, věda jistě najde způsoby, jak jej vyčistit. V Itálii zase někteří zemědělští experti radili farmářům, atď si nedělají starosti s půdní erozí, protože až přídu o půdu, bude se stejně vše přestovat hydroponicky (ve vodních roztočích, s počítacově řízenými dávkami živin, vody a světla). Nepodeceňuj lidskou invenci, ale také prozírávosti je třeba, ne slepě víry ve vědu, v sily trhu či „samovolné chování“.

Následuje další obvinění environmentalistů coby ničitelů svobody a pokračovatelů marxismu: „V posledních stopadatářských letech (minimálně od Marxe) socialisté velmi účinně ničili – a nicí i dnes – lidskou svobodu. ... Environmentalisté to dělají pod hesly nesmírně vzněšeného zájmu o přírodu a o jakeši ještě vyšší, nadlidské dobro (zpoměněme na jejich radikální heslo „Earth First!“).“ Smířlivě by se dalo říci „Opakování vtip není vtipem.“ Jenže Klaus to nejspíše myslí vážně, v naději, že stokrát opakovaná lež se stane pravdou. Nejsí. A mimochodem – „Earth First“ není heslo environmentalistů obecně, ale název jedné radikální environmentalní organizace. Jde o okrajový jev, ale budíme rádi, že v českých zemích nepůsobí. S ní by mohlo přijít něco,

co by opravdu mohlo připomínat ekoterrorismus, ze kterého jsou tak často obviňovány zdejší krotké nevládní organizace typu Hnutí Duha, Děti Země apod.

» Na str. 25 si Klaus bere na pomoc Martina Římana a obuje se do obnovitelných zdrojů energie. Cituje Římana následovně: „*Rozhodnutí Evropské rady zvýšit podíl tzv. obnovitelných zdrojů nemá s ochranou životního prostředí nic společného a s tím globálním oteplováním má společného snad ještě méně. (Uniká mi, co je ještě méně než nic – pozn. P.N.) ... Evropské pionýrství bude ještě beznadějnější než to s rudými šatkami kolem krku.*“

Útok na obnovitelné zdroje energie je těžko pochopitelný a pro Klause riskantní, protože je prakticky neobhajitelný. V případě Římana – a snad i Krause – mám jediné vysvětlení. Je to obhajoba zájmu „kapitánu těžkého průmyslu“. Podle jejich přesvědčení je třeba „roztočit kola průmyslu“, a k tomu je třeba hodně energie, hlavně té klasické – hnědé a černé uhlí, případně jádro. Obnovitelné zdroje a úspory to jen komplikují, vždyť uhlí je pod Krušnými horami ještě dost.

Do roku 2010 bychom měli (podle požadavků Evropské komise) pokrýt 8 % své potřeby z obnovitelných zdrojů a zdá se, že je to neprekonatelný problém (přitom asi 5 % už je pokryto existujícimi vodními elektrárnami).

Vyspělé země, třeba skandinávské, kde klimatické podmínky jsou drsnější, už dnes pokrývají z obnovitelných zdrojů patnáct a více percent energie. Navíc stále platí, že naše energetická spotřeba na jednotku HDP je zhruba dvakrát vyšší než v západoevropských zemích.

» Na str. 27 Klaus kritizuje předsedu Strany zelených Martina Bursíka. Nemám zapotřebí Bursíka obhajovat, protože by to zvládl sám, kdyby mu to stálo za to. Nicméně na konci strany přichází nikoliv ony, ale lež Václava Krause. „*V postojích téhoto lidí (myšlen nejspíše Martin Bursík a environmentalisté obecně – pozn. P.N.) je mimo jiné zcela ignorováno téměř neuveritelné zlepšení životního prostředí, ke kterému u nás došlo po roce 1989.*“

Byla by třeba poukázat na alespoň jednoho ekologa či environmentalistu, který zlepšení popírá, jinak je to prostě lež. Naopak Klaus nechce rozlišovat velmi podstatnou věc. V životním prostředí se odehrávají jednak primární jevy, které jsou zřejmé, měřitelné a působí ihned, bez zpoždění. To jsou třeba emise oxidů síry, které u nás poklesly během 90. let o zhruba 90 %. Nebo je to kvalita vody v našich tocích, která se také výrazně zlepšila. Ale existují také sekundární jevy, které působí skrytě, jsou těžko měřitelné a působí se zpožděním. Je to např. narušení hydrologického cyklu krajiny v důsledku špatného zemědělského hospodaření a poškození lesních porostů v minulosti. Pak třeba během výdatných srážek půda nezadrží zdaleka tolik vody, kolik by mohla a měla. Jedním z důsledků jsou povodně.

Nebo narušení ozónové vrstvy. Freony se už nepoužívají, ale protože do stratosféry, kde reagují s ozónem a ničí jej, stoupají desítky let, je narušení ozónové vrstvy stále problém.

Dalsím příkladem by mohla být třeba kumulace cizorodých látek v lidském organismu, klimatické změny atd. Zde často situace stagnuje nebo se dokonce zhoršuje, a proto environmentalisté zatím „nezavřeli krám“.

Klausovi sebevědomí opravdu nechybí, když na str. 29 píše: „*Nechci se pokoušet recenzovat Goreovi nesmírně zauádějící „dokumentární“ film, protože je urážkou filmového dokumentarismu.*“

Film „*Nepřijemná pranda*“, který letos dostal Oscara, jsem viděl a mám jedno doporučení. Podíváte se na ten film a přečtete si knihu Václava Klause „*Modrá, nikoli zelená planeta*“. Obojí porovněte.

» Na str. 33 Klaus kritizuje nechut environmentalistů vymezit se na pravo-levém schématu politického dění. Cituje Annu Bramwellovou: „*Ti, kdo chtějí reformu společnosti v souladu s potřebami přírody, nejsou praví, ani leví, ale ekologicky uvědomělí lidé.*“ Zmiňuje také heslo mnoha současných zelených „*Nejsme napravo, ani nalevo, jsme vpředu.*“ K tomu Klaus říká (str. 32): „*Dlouhodobě protestuji proti odmítnání (či vyhýbání se) pravo-levému schématu politiky ve jménu inženýrského vlivání světa a třetích cest.*“

Dalo by se reagovat citací José Ortegy y Gasset (1993): „*Být levicový, stejně jako pravicový, je jeden z nesčetných způsobů, jež si člověk může vybrat, chce-li se stát imbecilem – oba tyto způsoby jsou ve skutečnosti formami mravního ochrnutí.*“

Byla by však nefér zcela odmítat tradiční pravo-levé dělení politické scény, stejně jako je nefér nepřipustit nic, žádný vývoj, který by na toto tradiční dělení 19. a 20. století navázel. Pravice zdůrazňuje, zjednodušeně řečeno, individuální výkon a vytváření bohatství, odpovědnost jedince za svůj osud, soutěživost. Levice zdůrazňuje solidaritu s meně výkonnými a úspěšnými, přerozdělování bohatství. Toto tradiční dělení bude dosud možná jednou dophněno třetím bodem a pravo-levá přímka se změní v trojúhelník. Tím třetím bodem může být směr, který zdůrazní ne tolik ekonomickou výkonnost (jako pravice), nebo sociální spravedlnost a přerozdělování (jako levice), ale odpovědnost vůči přírodě (resp. životnímu prostředí) a všem lidem, včetně těch geograficky a kulturně vzdálených (což se stává v éře globalizace stále aktuálnějším) a včetně budoucích generací. Můžeme to nazvat budováním dlouhodobě udržitelné společnosti, otevřené společnosti, nebo možná nějak jinak. Stejně jako stolička o třech nohách je stabilnější než stolička o dvou nohách, bylo by pravděpodobně doplnění pravo-levé orientace o třetí směr vhodné pro politicky stabilnější prostředí.

» Na str. 33 Klaus obviňuje environmentalisty z levicového. „*Environmentálismus není nic jiného, než novodobá inkarnace tradičního levicářství.*“

Vé vlastní straně, ODS, má Klaus příklad, že to neplatí a zařazovat environmentalismus na pravici či levici je zavádějící. Senátor Bedřich Moldan je jedním z našich nejuznavanějších environmentalistů a co jej zhruba patnáct let znám, cítil se být vždy pravicově orientovaným environmentalistou.

Osobně si věk myslím, že environmentalismus a udržitelný rozvoj nemá smysl násilně na pravo-levé politické spektrum umisťovat, a pokud ano, tak do středu, mezi pravici a levici.

» Na str. 34 je citován R. F. Noriega: „*V Latinské Americe ... se dnes nejdříve i klasický boj mezi levicovými a pravicovými ideologiemi, ale jde o demokracii samornou ve jménu těch či oněch „přímo prosazovaných“ názorů populistic-kých vůdců.*“

Noriega odkazuje na demokracii ohrožující populismus,“ říká Klaus.

Souhlasím, ale proč je populismus v Latinské Americe tak úspěšný a populističtí, levicově orientovaní vůdci (např. Chavez ve Venezuele, Morales v Bolívii) na vzestupu? Byl jsem v Latinské Americe několikrát, zejména v nejchudší zemi západní polokoule, Haiti. Sociální rozdíly jsou zde pro pasné, asi největší na světě. Na jedné straně přibližně 5% boháčů, kteří bezskrupulózně hromadí majetek, téměř neexistující střední třída, a pak obrovská skupina chudých, z nichž ti nejchudší žijí ve slumech. Z vlastní zkušenosti vím, jak vysoký kredit má na Haiti Fidel Castro. My, kteří jsme část života prožili v realním socialismu, víme, že je to bezohledný diktátor, ale pro chudé obyvatele je čověkem, který dává svým lidem bezplatné zdravotnictví, školství a nikdo neumírá na ulici hladem. Takže za nástup a úspěch levicových populistů může v Latinské Americe z podstatné části hrabivost místních elit.

» Na str. 35 se Klaus opakuje, jen přítvruje. Environmentalismus už není jen „inkarnaci levicátrů či marxismu“, ale dokonce „řída autorů poukazuje i na historické spojení environmentalismu s dalšími nebezpečnými či přímo totalitními ideologiemi, zejména s fašismem (či nacismem).“

Klaus sám z tohoto obvinění environmentalismus nenařkne, jen neurčitě poukáže na „řídu autorů“ a „historické souvislosti“, aby u čtenáře podpráhové vznikl dojem, že environmentalisté mají cosi společného s největším zlem 20. století.

» Na str. 37 si Klaus protiřečí (pokud jej dobré chápou) s tím, co napsal na str. 33. Na str. 37 cituje J. Biehlovou, podle níž „nová“ pravice hledá ekologickou alternativu k moderní společnosti. Na str. 33 ovšem Klaus tvrdí, že environmentalismus není nic jiného než novodobá inkarnace tradičního levicátrví. Že by tedy environmentalismus útočil zprava i zleva?

» Na str. 37 dále V. Klaus píše: „*Environmentalismus považují za nejvýznamnější liberální, populistickou ideologii současnosti.*“ Možná že významnější, bohužel, populistickou ideologii v postkomunistických zemích je „náboženství konzumu“, které se tváří liberálně, ale

veden nás do otroctví.

Environmentalistům nejde jen o ochranu životního prostředí, ale obecněji, o dlouhodobě udržitelný rozvoj, resp. způsob života. Klasik environmentalismu, bývalý federální ministr životního prostředí Josef Vavroušek, definoval udržitelný rozvoj takto: „*Udržitelný rozvoj, resp. udržitelný způsob života usiluje o ideálny humanismus a harmonie vztahů mezi člověkem a přírodou. Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a právy každého jedince a jeho odpovědností vůči jiným lidem a přírodě jako celku, a to včetně odpovědnosti vůči budoucím generacím.*“ (Vavroušek, 1993). To nezní moc populisticky a neliberálně.

» Na str. 40 dle Klaus tvrdí: „*Ekonomové – na rozdíl od environmentalistů – nevytvářejí žádné politické hnutí.*“

Environmentalisté politické hnutí nevytvářejí, ale do politických hnutí a stran mohou vstupovat. Najdeme je v ODS, ČSSD, KDU-ČSL, Straně zelených i v některých menších stranách, např. ve Straně pro otevřenou, společnost (SOS). Stejně tak ekonomové vstupují do politických stran a hnutí, aby zde prosazovali dle svého přesvědčení různé formy řízení hospodářství. Ekonomové se starají o „*hospodářství lidské společnosti*“, ekologové o „*hospodářství přírody*“ a environmentalisté zejména o „*vztahy mezi hospodářstvím přírody a fungováním lidské společnosti*“. Je logické a správné, že někteří z nich chtějí své náměty a návrhy realizovat prostřednictvím politické soutěže.

Kapitola 2: Zdroje, jejich výčerpateľnosť a nezastupitelná úloha cen

» Na str. 41 Václav Klaus uvádí: „*Stále znovu a znovu jsme varování, že zdroje končí, že už jsou – nebo v neblížší době budou – výčerpány a že za ně nemá a nebude nahraď.*“

Klaus zde smířuje dvě věci:

1. Některé zdroje dříve či později výčerpány budou. Přírodní zdroje jsou buď nevýčerpateLNé a obnovitelné, což je nejlepší případ (např. voda), nebo nevýčerpateLNé a neobnovitelné (např. sluneční záření), nebo výčerpateLNé a obnovitelné (např. lesní porosty při rozumném hospodaření), nebo výčerpateLNé a neobnovitelné, což je problém (např. fosilní paliva – uhlí, ropa, plyn).
2. ZavýčerpateLNé a neobnovitelné zdroje jenomž náhradu, ale jenomž třeba čas. Proto je dobré mluvit o výčerpání např. ropy už dnes a připravit alternativní způsoby získávání energie. Tím, že problém ignorujeme či bagatelizujeme, jen zkráceme čas.

» Na str. 41 a 42: „V poslední době je módní hlavně zavádění dodatečných (ekologických) daní, aby byla cena zdrojů zvýšena, a tím snížena jejich spotřeba.“

Nejde jenom o ekologickou daň, která by doplnila již šest existujících daní. Jde o rozpracování a postupné prosazování **ekologické** (resp. **environmentální**) daňové reformy (EDR). Ta by spočívala ve zvýšení daní surovin a energií (např. formou spotřební dane) a snížení zdanění surovin, to „rozpuští“ do snížení zdanění lidské práce. EDR musí být rozpočtově neutrální. Co stát vybere na vyšším zdanění surovin, to energií a surovinami, rozvoj a poptávku po dokonalejších a úspornějších technologích a zvýší zaměstnanost (pracovní síla bude levnější, a tedy dosudnější).

» Na str. 42 dole zmíňuje Klaus první zprávu Římskému klubu „*Limity růstu*“. „Římský klub prý nakonec sám veřejně prohlásil, že závěry této knihy sice nejsou správné, ale že to koneckonců nevadí, protože záměrně matou věřejnost, aby probudily zájem. To, že nesprávnost nevadí, je přímo symbolické a nemělo by být zapomenuto. Není to poprvé ani naposledy, kdy k prosazování svých záměrů používají environmentalisté libovolné metody.“

Je to poněkud jinak. „*Limity růstu*“, publikované v roce 1972, na základě počítacového modelu ukázaly, že exponenciální růst (spotřeba surovin, energie, nárušt počtu obyvatel, znečištění životního prostředí atd.) nemí dlouhodobě udržitelný a pokud tyto trendy včas nezměníme, přijde dříve či později kolaps. Jinak řečeno, v prostorově konečném systému, jakým býví se zmiňovali v předpovědi konkrétního data vyčerpání jednotlivých zdrojů, což také přiznal. Např. ropa měla být vyčerpána při zachování trvání dů za 31 let, tedy v roce 2003. Rok po publikování zprávy ale nastala ropná krize, začalo se více šetřit, vyuvinuly se nové, dokonalější technologie (např. v automobilemismu), našla se nová naleziště, jsme schopni těžit z větších houbek a podobně. Ropa tedy zatím vyčerpána není, ale to nic nemění na tom, že jde o vyčerpateľný zdroj a je třeba se s předstihem na konec ropné éry připravit.

» Na str. 44 cituje Klaus P. H. Aranson: „Zásoba zdrojů se zvýšuje spolu s naší zásobou vědomosti. A sám pokračuje: „Potenciální zdroje jsou přeměňovány ve zdroje ekonomické právě a jedině jeho „konečným zdrojem“, kterým není nikdo jiný než člověk, jeho invence a usilí.“

S tím lze souhlasit, ovšem V. Klaus opomíjí čas jako nedostatkový zdroj. Jistě by bylo možné vymyslet něco proti devastaci Aralského nebo Čadského jezera, jen jsme na to nepřišli včas. Na Haiti nebo na Madagaskaru lidé přišli o lesy. Dalo se tomu jistě zabránit a lze nalézt alternativní paliva pro domorodce, jen se to nestalo včas. Vyhubili jsme některé druhy velryb a rybí tuk a další produkty z velryb jde jistě nahradit, jen to nebylo včas.

Celé regiony nemusely být devastovány a dezertifikovány v důsledku nadměrné pastvy, a přesto se to stalo (a stále děje třeba v oblasti Sahelu), protože domorodci (nebo někdo další) nevymysleli a neprosadili alternativní zdroje obživy.

Klaus dále pokračuje: „Tento „lidský zdroj“ však pro svou seberailizaci musí mít svobodu být sám sebou. Svobodu i, nebo přede vším od environmentalistů.“

Není to tak jednoduché. Jedna věc je něco vynalezít, druhá věc prosadit do reálného života. Byly a jsou vyvíjeny slibné alternativní zdroje pro pohon automobilů, ale zájem automobilového a ropného průmyslu, aby vše běželo jako dosud, je příliš silný.

Recyklovaný papír je dobrá věc, ale dlouho se nemohl prosadit (nízký odbyte známenal vyšší ceny, i kvalita oproti klasickému papíru pokulhávala). Až prezident Bill Clinton prosadil, že všechny federální instituce budou používat recyklovaný papír, a tím se rozhýbal. Dnes je jeho cena i kvalita srovnatelná s „klasickým“ papírem.

» Na str. 45 Klaus cituje Simona, který vychází z toho, že klesající ceny zdrojů dokazují, že se vzácnost zdrojů nezvyšuje a že vyčerpanost zdrojů v čase neruší.

Dost možná budeme muset tento názor brzy poopravit. Dnešní svět je životně závislý na ropy. Hodně se diskutuje tzv. ropný zlom (Cílek, Kašák, 2007). Ropný zlom neznamená vyčerpání ropy, ale dosažení bodu, kdy už není možné těžbu zvýšovat a ta naopak postupně začíná klesat. Tím jak klesá nabídka, logicky roste cena. Nikdo dnes asi nepředpokláda, že by cena ropy klesla zpět na nějakých 20 USD za barrel, kde byla celá osmdesátá a devadesátá léta, až do nedávna. A můžeme jen spekulovat, jestli a kam ropa z dnešních 70 – 80 USD za barrel poroste.

Spojené státy dosáhly na svém území (bez Aljašky) ropného zlomu už v roce 1970 (3,39 miliard barelů vytěžené ropy ročně oproti 1,31 miliardy barelů v roce 2005). Z 65 největších producentů ropy je jich za ropným zlomem již přes 50. Kromě Spojených států také Kuvajt, Norsko, Velká Británie, Mexiko, Ruská a další.

Pokud vezmeme energetickou návratnost, tedy poměr mezi energií získanou a energií investovanou do získání zdroje, byl tento poměr v počátcích těžby ropy 100 : 1. Na Blízkém východě je to dnes 30 : 1, v ostatních místech těžby 10 – 35 : 1.

» Na straně 46 uvádí Klaus slavnou sázku Simona a Ehrlicha (autora knihy „*The Population Bomb*“). Simon a Ehrlich se v roce 1980 vsadili, zda budou za deset let přírodní zdroje vzácnější, nebo méně vzácné, přesněji, zda jejich ceny se zvýší, nebo sníží. Vybrali si pět kovů a po deseti letech místech těžby 10 – 35 : 1.

Na straně 46 uvádí Klaus slavnou sázku Simona a Ehrlicha (autora knihy „*The Population Bomb*“). Simon a Ehrlich se v roce 1980 vsadili, zda budou za deset let přírodní zdroje vzácnější, nebo méně vzácné, přesněji, zda jejich ceny se zvýší, nebo sníží. Vybrali si pět kovů a po deseti letech místech těžby 10 – 35 : 1.

povědí a zvláště, co se týče určování konkrétních dat. Nicméně vítězství Simona by nás nemělo vést ke slepé víře, že zdroje nikdy problém nebudou. Řada odborníků předpovídá ropný zlom celosvětově za 8 – 15 let. Největší optimisté pak za 30 – 35 let. Ať už to bude 8 nebo 35 let, je to čas, který máme k dispozici k tomu, aby se transformace společnosti a přechod na nové zdroje odehrály evolučně (řízeně), a ne revolučně (chaoticky).

» Na str. 48 Klaus tvrdí: „*Základ jejich (environmentalistů – pozn. P.N.) neliberálního statistického uvážování tvorí malthusianská teorie v člověka (a v jiném přimášený technický pokrok).*“

To je velmi zavádějící konstatování. Malthus byl anglikánský pastor, který již na počátku 19. století vyslovil následující hypotézu: „*Lidská populace se nelší od populace rostlin a živočichů, jež mají tendenci růst geometrickou řadou, zatímco produkce potravy roste jen aritmetickou řadou. Jestliže tedy člověk dobrovolně nezabrzdí svou schopnost reprodukce, přemnoží se, a uplatní se vnitřní zábrany, epidemie, hlad a války.*“

Od dob Malthuse počet obyvatel planety narostl z 1 miliardy na více než 6 miliard a regionálně už jeho předpověď dochází naplnění – např. ve Rwandě, Egyptě, Číně. Pokud by zůstaly zachovány současné demografické trendy, počet obyvatel by se každých 50 let zdvojnásobil a za několik málo staletí by hmotnost lidí byla větší než hmotnost zemekoule. To se nestane, ale bude to díky tomu, že člověk bude ochoten omezit svůj reprodukční potenciál. Pokud ne, uplatní se vnitřní faktory, jak předpovídá Malthus.

» Na str. 49 Klaus uvádí: „*Nejsou žádné bez člověka existující zdroje a ... není žádná bez cen definovaná „potřeba“ zdroji. Každý zdroj má svou cenu... Díky konkrétní ceně „vzniká“ jistá nabídka zdrojů ... a stejně tak díky ceně vzniká určitá poplatka.*“

Jako akademická rozprava to zní zajímavě, ale tak jednoduché to vždy není. V Latinské Americe nemá 75 milionů lidí přístup k nezávadné pitné vodě a 116 milionů nemá přístup k hygienickým zařízením. V Bolívii byl pokus privatizovat dodávky vody pro obyvatele. Soukromá společnost si načítovala 450 USD poplatek za připojení k vodovodní sítí v zemi, kde průměrný měsíční plat je 55 USD. To způsobilo politickou nestabilitu. Tato výra v „trh bez přivlastků“ je jedním z důvodů, proč se v Latinské Americe dostávají k moci levicoví populisté, jako konkrétně v Bolívii Morales.

Na str. 50 Klaus tvrdí: „*Také asi nevěděl (environmentalisté – pozn. P.N.), že s rostoucí významostí (v jejich terminologii „vyčerpatelnost“) zdrojů poroste cesta natolik, že poplatka poklesne fakticky k nule. Ze jsou tedy zdroje v ekonomickém smyslu paradoxně nevyčerpatelné.*“

V ekonomickém smyslu jsou zdroje možná nevyčerpatelné, v reálném životě samozřejmě vyčerpatelné jsou. Jsou také nahraditelné, ale k vývoji a prosazení alternativ je třeba čas a někdy také hodně úsilí a investic.

Environmentalisté vědí, že s rostoucí cenou poptávka klesá fakticky k nule (s výjimkou pro život nepostradatelných zdrojů, jako je např. pitná voda). Pokud tedy cena ropy stoupne např. na 500 nebo 1000 USD za barel, poptávka jistě dramaticky poklesne, ovšem také dramaticky poklesne naše životní úroveň a civilizace se otřese v základech. Obzvláště nebude li na tento šok připravena.

Kapitola 3: Efekt bohatství a technického pokroku

Na úvod kapitoly Klaus píše: „*O tom, že i v těsnu budoucím bude radikálně narušit bohatství lidí... a že ještě nepravidelně rychleji poroste technický pokrok, je snad zbytečně rozsáhlé hovorit.*“

Tato výra „v lepší zítrky“ se hezky poslouchá a je to jistě žádoucí varianta budoucího vývoje. Není to však možnost jediná, nejak osudově daná. Podle historika A. Toynbeeho (1985) lze v historii lidstva vyčlenit 21 různých kulturně-civilizačních okruhů a většina z nich zkabovala. Zanikla i Rímská říše, která se zdála být ve své době neotřesitelná. Na ruinách zhroucených civilizací se zrodily nové a stalo by se to jistě i po pádu euro-americké civilizace. Je však přece přirozené a správné snažit se dělat, co je v našich silach, aby naše civilizace nezkabovala, období po kolapsu by pro řadu generací nebylo jisté nic příjemného.

Jakob Bronowski (1985) k tomu říká: „*Člověk bude stoupat dál, ale jeho vzestup možná nepovede západní civilizaci, jak ji známe. Teď právě jsme na vrahách dějin. Budeme-li shledání lehkými, vytvoří příští krok někdo jiný. Nemáme žádné záruky, jaký je neměl Asyřané, Egyptané či Římané.*“

» Na str. 55 předvádí Klaus ukázkou egoismu rozpínajícího se napříč generacemi: „*Poměrně jasnou a jednoduchou se mi zdá být debata o pravidelném – nepochybě dnes pro nás teměř nepravidelném – bohatství budoucí společnosti a z ní vyplývající závěr, že bychom my dnes různě zášadní věci za generace budoucí řešit neměli.*“

Ekonomu Klausovi by se předpokládám nelíbilo, kdyby rabující dav chudých vyplenil třeba naši ambasádu někde v Africe s tím, že je to tak správné, ať platí bohatší. Těhož se dopouští ve vztahu mezi generacemi: budoucí generace budou jistě bohatší (i když ani to nemí zcela jisté), a tak nevadí, že jim odkážeme vyhořelé jaderné palivo z našich elektráren, vyčerpané zásoby fosilních paliv, zdevastované regiony apod. Oni si už nějak poradí. Vždyť přece budou bohatí a technika všemochná.

O kousek dál Klaus navazuje otázkou: „*Opředu si někdo myslí, že měli naši předkové např. v Malé Asii zabránit tomu, aby tam kozy spásly všechnu tamní vegetaci?*“

Ano, myslím si to. A také vím, že generace našich předků se od nás až tak moc neliší a dělaly chyby mající občas důsledky na dlouhá staletí. Naše výhoda je v tom, že máme více zkušeností, známe jejich příběh. Jen omezený člověk se nesnaží poučit a je odsouzen chyby opakovat. Bohužel díky rozvoji vědy a techniky se to může odehrát v podstatně větším měřítku a s většimi riziky.

» Na str. 56 odhaduje Klaus budoucí bohatství lidí. Vychází ze Sternovy zprávy a předpokládá roční růst spotřeby na hlavu o 1,3%. Je-li dnes úroveň spotřeby 7600 USD na osobu za rok, vzroste v roce 2200 na 94 tisíc USD na osobu za rok.

Dělat takovou prognózu na 200 let je odvážné, ale buděž. Klaus však opomíjí velmi podstatnou věc – nerovnoměrné rozdělení bohatství. V roce 2006 světový ekonomický produkt dosáhl hodnoty 66 tisíc miliard dolarů (podle parity kupní síly). Kdyby toto bohatství bylo zhruba rovnoměrně rozděleno, bylo by to dost na slušnou životní úroveň pro každého. Jenže to tak není. Dve procenta nejbohatších lidí vlastní více než 50% světového bohatství, zatímco chudá polovina lidstva vlastní jen 1% bohatství. Příjem 225 nejbohatších lidí je roven příjmu 2,7 miliardy chudých lidí, tedy 40% světové populace. 800 milionů lidí trpí na světě hladem. (Glenn, Gordon, 2007)

Chudí s námi byli a budou asi vždy. Ale pokud se tyto obrovské disproporce nezmění, pak nás nezachrání ani 94 tisíc USD na osobu v roce 2200. Známý ekonom Herman Daly zformuloval ekonomický princip ve formě jedenáctého biblického přikázání: „*Nepřipusti bezmezou nerovnost v distribuci soukromého vlastnictví.*“

» Na str. 57 cituje Klaus práci A. S. Manneho (1995), která tvrdí, že se v podstatě nic nestane, když na změny klimatu nebudeme brát zřetel. Klaus píše, že to práce dokazuje, což není pravda. Mezivladní panel o změnách klimatu (IPCC), který je nejprestižnějším odborným tělesem, zabývajícím se změnami klimatu, tvrdí něco jiného. Ve své čtvrté zprávě předpovídá oteplení o 2 – 4,5 stupně Celsia do roku 2050. Přitom oteplení o 3 stupně Celsia by znamenalo změnu hranic mezi zemí a mořem a způsobilo by hladomor 400 milionů lidí. Ale ani IPCC si nedovolí nic prohlásit za dokázанé, jen tvrdí, že toto se s vysokou mírou pravděpodobnosti stane, pokud neomezíme emise skleníkových plynů.

Na téže straně Klaus cituje Mendelsohna a Williamse (2004), kteří odhadují vliv globálního oteplování v roce 2100 na 0,1% HNP. A další citace Mendelsohna (2007): „*Skády z vyšších teplot v průběhu dalších padesáti let nebudu odlišitelné od nuly.*“

Čtvrtá zpráva IPCC k tomu říká: „*Velké pojíždějící společnosti odhadují, že ekonomické ztráty zaviněné změnami klimatu by se mohly v příštím desetiletí vyšplhat až na 150 – 300 miliard dolarů ročně.*“

150 – 300 miliard dolarů ročně by mělo být odlišitelných od nuly. Také v českých podmínkách vidíme první náznaky reakce pojíždějících společností na tento trend – některé domy v záplavových oblastech se stavají ne-pojistitelnými.

» Na str. 60 si V. Klaus vyptájuje myšlenku Williama Nordhause (citace však nemá uvedena). Příše: „*Dnes ve vyspělém světě zemědělství a lesnictví obvykle nevytváří více než 3% celkového národního produktu. Ostatní odvětví ale klimatickými změnami významně ovlivněny nejsou.*“ (W. Nordhaus prosul výrokem, že globální oteplování bude mít na ekonomiku USA zcela zanedbatelný vliv, neboť v podstatě jen zemědělství je cítlivé na klima, přičemž zemědělství představuje pouhá 3% HNP.)

Pomíjme, že jen v nevyspělejších zemích zemědělství představuje 3 – 5 % HNP, v ostatních, méně rozvinutých zemích, je to podstatně jinak. Pomíjme také, že západní země dovážejí část zemědělské produkce z méně rozvinutých zemí, a pomíjme i to, že nejvýznamnější hospodářské odvětví, turistický ruch, bude klimatickými změnami dotčen velmi významně.

Sledujme dálé uvažování V. Krause. Cituje prof. Schellinga: „*Kdyby produktivita práce v zemědělství v následujícím půlstoletí poklesla o třetinu, HDP na hlavu, který by byl dosažitelný bez tohoto poklesu v roce 2050, byl stejně dosažen již v roce 2051!*“

Zde, na odlehčení, mi přicházejí na mysl dva ne odborné citáty. První je z Bible: „*Nechal jsem je tedy být s tím zaputilým srdcem, ať jdou za svými plány.*“ (Ž 81, 13)

Druhý citát je od T. S. Elliota:

„*Kde je moudrost, kterou jsme pozbily znalostí?*“

Na Nordhouse reagoval Herman Daly (bývalý ekonom Světové banky, později profesor ekonomie na Marylandské univerzitě): „*Zkrátka, nažvu, jsme údajně nikoli dle semenám, půdě, slunce a dešti jako takovým, mýbž jen dleky hodnotě, kterou semenám, půdě, slunečnímu svitu a dešti propůjčuje práce a kapitál. Jenže co když příjdu roky katastrofální neúrody a s nimi nedostatek potravin a hlad? Nevyspíhaj se pak v důsledku enormě zvýšené populačky ceny potravin do takové výše, že namísto tří procentních bodů HNP budou zemědělské produkty tvorit třeba i 90% HNP?*“

V. Klaus si zde zkrátka „naběhl“, když příjal hru na žonglování s čísly bez respektování širších souvislostí.

» Na str. 60 cituje Schellinga ještě jednou: „*Kdyby Čína udržela svůj teměř nulový růst obyvatel ještě po několik generací, se zemskou atmosférou to udělá totéž, jako celosvětový program boje se skleníkovými plyny při 2% přírůstku Číny.*“

Jednak Čína ani dnes nemá nulový růst obyvatel, ale hlavně je zde zaměřována příčina za důsledek. Přičinou klimatických změn jsou emise sklení-

kových plynů celosvětově. Samozřejmě v Číně také, ale rozhodně by nebylo dostačující přinutit Čínu (mimo jiné, jak by toho chtěl autor výroku dosáhnout?) aby držela nulový růst obyvatel a zbytek světa by byl v klidu. Jistě, v Číně samotné je třeba zlepšit radikálně technologie na ochranu životního prostředí, vždyť podle OSN z 20 měst na světě s nejvíce znečištěným ovzduším je jich 16 v Číně.

Schelling se Klausovi zjevně zamhouvá, protože na téže straně jej cituje potřetí: „*Rozvojové země dnes nemají dělat žádné oběti. Jejich nejlepší obranou proti klimatickým změnám je jejich vlastní ekonomický rozvoj.*“

Rozvojové země se musí rozvíjet, ale je v zájmu rozvojových i rozvinutých zemí, aby to bylo za použití moderních technologií, aby nemusely provést stejnou industriální epochou (s nedokonalými technologiemi, zatěžujícími životní prostředí), jako tomu bylo v dnešních vyspělých zemích. To, co způsobilo dnešní globální environmentální problémy, je dáno průmyslovým rozvojem ve 20. století v zemích, kde žije asi 20% světové populace. Pokud stejnou cestu rozvoje bude následovat dalších 80% (stále rostoucí) populace, nemusí to biosféra unést. Jen Čína samotná v roce 2007 předstihla Spojené státy v emisích CO₂, a stala se tak největším globálním znečištěvatelem. Čína spotřebovává 2 miliardy tun uhlí ročně a v roce 2016 bude již spalovat 4 miliardy tun uhlí ročně. (Glenn, Gordon, 2007)

» Na str. 61 je další Klausův poněkud demagogický výrok: „*Zastánci environmentalistických postojů chtějí ... radikálně snižovat dnešní spotřebu (a to nejen svou vlastní, ale i dnešní spotřebu daleko chudších lidí, než jsou oni sami).*“

Postoj environmentalistů se dá vyjádřit z jednodušeň slovy: „*Kvalitnější život skromnějšími prostředky.*“ K tomu se máme přiblížovat prostřednicí výměn ekonomických nástrojů životního prostředí, prosazováním moderních technologií a také změnou hodnotových orientací. To je něco podstatnějiného než jen „*radikální snižování spotřeby*“. A už vůbec environmentalisté nevolají po snižování spotřeby chudých lidí. Indira Gándhiová na první konferenci OSN o životním prostředí ve Stockholmu v roce 1972 prohlásila: „*Násim největším znečištěním je chudoba.*“ Logicky je tedy boj s chudobou jedním z prostředků uslování o lepší životní prostředí.

Na téže straně Klaus pokračuje: „*Opravdu si myslí (environmentalisté – pozn. P.N.), že je snížení spotřeby o 15 % v roce 2007 svými důsledky ... stejně jako relativně stejně velké snížení v roce 2000?*“

Tedy „*jezme a přijme, stejně žítra zemřeme!*“ (Iz 22, 12) Problemy, které jsme způsobili, at za nás řeší budoucí generace, vždyť nemohou dnes kríčet, protestovat, stávkovat, protože tu ještě nejsou.

» Na str. 62 uvádí V.Klaus graf převzatý od McKittricka a kol. (2007), podle kterého emise CO₂ na hlavu ve světě narůstaly jen do roku 1979 (kdy dosáhly hodnoty 1,23 tuny) a od té doby klesaly (hodnota z roku 2003 je 1,14 tuny).

Nechci o těch hodnotách polemizovat, protože práci McKittricka a kolektivu neznám, ale Mezivládní panel o změnách klimatu naopak uvádí výrazný náruště emisí CO₂ v letech 2000 – 2004. Mám k dispozici graf T. Gordona (Glenn, Gordon, 2006), kde uvádí průměrné měsíční atmosférické koncentrace oxida uhličitého v částicích na milión (ppm) a ty od roku 1980 až do roku 2005 narůstají.

Pozitivní však je, že v roce 2006 poklesly emise CO₂ ve Spojených státech o 1,4%, snižují se také emise v zemích Evropské unie. To je nesporně z valné části zásluhou Kjótského protokolu, díky kterému je vyřízen značný tlak i na země, které jej neratifikovaly (například Spojené státy).

Nicméně Mezivládní panel o změnách klimatu (IPCC) očekává spíše nárůst CO₂ (hlavně kvůli industrializujícím se zemím). Podle IPCC rostly emise CO₂ mezi lety 2000 – 2004 více, než očekávaly nejpesimističtější scénáře a při takovém vývoji by do roku 2030 emise narostly o dalších 25 – 90% oproti roku 2000.

Na světě se dnes staví nebo plánuje postavit 800 – 1000 uhlíových elektráren, jejichž životnost je 40 let. Pokud se opravdu vybudují, pak je globální redukce skleníkových plynů doslova nepravděpodobná.

» Na str. 63 a 64 diskutuje Klaus tzv. environmentální U-křivku, která vyházá z Kuznetsovovy křivky. „*V roce 1991 si G. M. Grossman a A. B. Krueger všimli, že mezi kvalitou životního prostředí a výši důchodů (čili bohatství) také existuje vztah obráceného U. Dokonce spočítali (na základě analýzy dat ze 42 zemí), že ke zlomu dochází v situaci, kdy se roční HDP na hlavu nachází někde mezi 6700 – 8400 USD. Znamená to výraznou a silnou hypotézu, že ekonomický růst je ve svém konečném důsledku pro životní prostředí příznivý.*“

Tento „*environmentální průhled*“ je opravdu nadějí pro rozvinuté země. Jak lidé bohatnou, začínají považovat za významný faktor své životní úroveň a kvality života také stav a vývoj životního prostředí.

Bude moc dobré, když se tato hypotéza potvrď. Má to však jedno významné ale. Zmíněně výše HDP na osobu dosahuje jen několik desítek zemí (Klaus neuvedl, jde-li o HDP podle parity kupní síly, proto je ten údaj mírně matouc), většina zemí je výrazně pod touto hodnotou. Nejhudší země dosahují hodnoty HDP jen ve stovekách dolarů na osobu za rok. Otázka je, jak dosáhnout ekonomického růstu (v rozvojových zemích navíc se zastaralými technologiemi), který by umožnil dosáhnout environmentálního prahu. Zatím se to podařilo přítmě lidstvu, co zbytek? A pokud se to podaří, jakou to přinese zátěž prostředí, než environmentálního zlomu dosáhneme?

M. Wackernagel (2004) rozpracovává řadu let koncept tzv. **ekologické stopy**. Množství většiny zdrojů, které spotřebováváme, a odpadů, které produkujeme, lze přepočítat na plochu. Všechny plochy drahromady, které vzniknou spotřebou zdrojů a produkcí odpadů člověka, vytvářejí tzv. ekologickou stopu. Pokud plocha, odpovídající ekologické stopě dané společ-

nosti, překračuje ekologickou kapacitu daného státu, dochází k faktickému využívání produktivní plochy lidí z jiných zemí, nebo budoucích generací.

A teď to podstatně – celková ekologická stopa světové populace přesahuje globální ekologickou kapacitu o 0,4 hektaru na člověka. Např. na obyvatele České republiky připadá 4,8 ha ekologické stopy, ale ekologická kapacita našeho území je jen 2,3 ha na obyvatele (ekologický deficit tedy činí 2,5 ha na obyvatele). Z evropských zemí jediné Finsko nepřekračuje svoji ekologickou kapacitu.

Nerozřešenou tedy zůstává otázka, jak to udělat, aby 80% obyvatel planety mohlo zbohatnout na naši úroveň a životodárné ekosystémy planety se nezhroutily.

Za vysvětlením environmentální U-křívky Klaus sarkasticky poznámaná (str. 64 a 65), že „*environmentalisté ... se takovými detaily, jakými je pečlivá analýza dat, příliš často nezabývají. Ekonomové ano.*“

Třetí kapitolu Klaus uzavírá: „*Závěr je jasný – bohatství a technický pokrok ekologické problémů* řeší, nikoli vytvářejí.“

Vidíme to odlišně. Bohatství a technický pokrok ekologické problémů nejprve vytvářejí, později je pomáhají řešit. Jen je třeba pamatovat na 5 miliard lidí, kteří na své zbohatnutí čekají, a na čas, který máme při řešení globálních (nejen environmentálních) výzev k dispozici.

Kapitola 4: Diskontování a časové preference

» Na str. 68 Klaus tvrdí: „*Někteří – a to je přístup environmentalistů – se tváří, že je libovolně vzdálená budoucnost stejně důležitá jako dnešek.*“

Je pravda, že diskontování a časové preference nejsou obvykle námětem environmentálních diskusí, přítom si tota téma určitě pozornost zaslouží. Není ale pravda, že libovolně vzdálená budoucnost je považována za stejně důležitou jako dnešek. Za nejazší horizont, kam má smysl se dívat, je povážováno zhruba jedno století (to samozřejmě neznamená, že máme ambice předpovídат, co se stane, jde o hledání a formulování určitých mantinelů pro rozvojové příležitosti a ohrožení). Environmentálně orientovaný časopis „*Sedmá generace*“ je nazván podle indiánského příslušníka, že bychom měli využít všechny zdroje a prostředky, které po nás přijdou. Reálně je ale brat ohled na sedm budoucích generací, které po nás přijdou. Reálně je ale zájem environmentalistů upřen na 40 – 50 let dopředu (např. prognózy počtu obyvatel na Zemi k roku 2050 a jaké to může mit ekologické důsledky), nebo spíše 20 – 30 let (např. ropný zlom a jeho možné důsledky).

Klaus na str. 68 pokračuje: „*Jak hodnotit milión korun dnes a za zítra? Jak hodnotit jeden stupeň Celsia dnes a za 100 let? Jak hodnotit zvýšení mořské hladiny za 50 let? Jak hodnotit zásoby ropy? ... Ekonom ví, že milión korun*

dnes a za sto let jsou dvě úplně odlišné věci. Snaží se proto vysvětlit, o kolik se liší. Tato velmi subtilní otázka je v ekonomii diskutována pod pojmem diskontování.“

Diskontovat peníze je užitečné. Ale jsou věci, které diskontovat nemá smysl, nebo je to přinejmenším velmi problematické. Pitná voda bude mít pro člověka stejný existenční význam za 20, 50 i 100 let. Zvýšení mořské hladiny bude asi větším problémem v budoucnu než dnes, protože nás tu bude ne 6,5 miliardy, ale kolem 9 miliard obyvatel. Životodárné ekosystémy budou pro život za 50 let stejně nezbytné jako dnes, to žádný ekonom svým diskontováním nezmění. Zásoby ropy mohou teoreticky ztratit na významu (a ceně), dokážeme-li za ropu najít plně hodnotnou náhradu. Ale byly bych i zde velmi opatrný, protože ropa, to jsou vlastně komplikované uhlovodíkové sloučeniny, které mají a budou mít řadu možných využití v mnoha průmyslových odvětvích. My zatím většinu ropy spotřebováváme tím nejprimitivnějším způsobem – pálime ji.

» Na str. 69 Klaus tvrdí: „*Pro každého racionalně uvažujícího člověka (ale asi ne pro environmentalisty) je lepší, hodnotnější, větší efekt přinášející stokrát mnohem vzdálenější budoucnost,*“

Mrzí mě, že pro Klause jsou debaty o životním prostředí „*nedohlednutelnou budoucností*“, ale asi se s tím nedá nic dělat. Obávan se však, že tento přístup u lidí podnecuje chování podle hesla „*Užívejte dnes, platíte zítra.*“

Kdyby se tímto řídily generace našich předků (včetně šlechtických rodů při správě svých panství) a místo střádání a investic jen spotřebovaly, netěšili bychom se dnes z poměrně slušné fungujícího a prosperujícího hospodářství.

S následujícím Klausovým výrokem: „*veskere budoucí příjmy a výdaje mají u každého hodnotitele menší význam než příjmy a výdaje současné*“ lze souhlasit, ale netřeba jej považovat za jednoznačně pozitivní. Příkladem rozporuplnosti tohoto přístupu mohou být úsporné žárovky. Většina z nás má tendenci koupit si obyčejnou žárovku za 12 Kč, namísto úsporné za 150 Kč, i když víme, že do tří let se úsporná žárovka finančně vyplatí. Tato naše tendence je přirozená, ale ne nezbytně správná. Osvětu, výchovou a třeba i ekonomickým stimulem (dotováním úsporné žárovky) bychom měli spotřebitele povzbuzovat, aby uvažoval v dlouhodobějším horizontu. Vyhroceně řečeno – hlupák doma „*vyluxuje*“ ledničku, dokud v ní něco je, a více jej nezajímá. Rozumný člověk je schopen plánovat své výdaje nejen od výplaty k výplatě, ale pamatuje třeba i na opravu střechy nad hlavou, kterou bude třeba za čas udělat. Nejdříve může střechu opravit výměnou tašek za pár korun, když to ale zanedbá, za čas se finančně pekně prohne, nebo mu na hlavu spadne střecha a pak celý dům.

» Na str. 70 Klaus tvrdí: „Ekonomie vytvořila instrumentárium pro leccos, ale pro mezičeské a mezigenerační porovnávání užitčnosti a preferenci žádny bezprostřední nástroj nemá... Užitčnost, jak již cítí různé subjekty, porovnávat nejde.“

Možná jednou ekonomie vytvoří nástroje pro toto porovnávání mezičeské a mezigenerační užitčnosti a preferencí. U životodárných systémů však klidně může použít dnešní kritéria, protože jejich význam bude v budoucnosti, stejně jako dnes, životodárný.

» Na str. 71 kritizuje Klaus systém obchodovatelných emisních povolení, které zavádí Evropská unie. Prodej emisních povolenek, týkajících se CO₂, je zatím v počátcích a těžko předvídat, jak bude úspěšný. Nicméně v 70. a 80. letech se v USA velmi osvědčila obchodovatelná emisní povolení, týkající se oxida sířičitého (SO₂), a díky tomu je např. východní pobřeží Spojených států a Kanady dnes zbaveno kyselých dešťů, na rozdíl od minulých dob.

Problém s povolenkami pro emise oxidu uhličitého vidím jinde a Česká republika je bohužel modelovým příkladem. Emise CO₂ nám oproti hladině z roku 1990 (referenční rok pro Kjótský protokol) klesly zhruba o 17% a bohatě tak splňujeme požadavky Kjótského protokolu (snížení emisí o 7%, stejně jako ostatní země EU). Můžeme tedy na emisních povolenkách slušně vydělat. Přitom jsme ale největším producentem emisí CO₂ na osobu v Evropě (společně s Belgíí a Estonskem překračujeme 12 000 kg/obyv./rok, průměr EU je něco málo přes 8 000 kg/obyv./rok).

Vyděláváme zkrátka na tom, že se hodnocení vztahuje k roku 1990, kdy se ještě naplno projevovalo, že jsme byli „kováři socialismu“, ovšem se zastaralými technologiemi a tomu odpovídajícími emisemi.

» Na str. 72 Klaus sebevědomě tvrdí: „Autoritativně se dá říci, že ekonomové (a jistě nejen ekonomové) jsou přesvědčeni, že nesporný fakt, že je koruna (a cokoli jiného) v budoucnu „menší“ než koruna dnešní, je nevyhnutelným vychodiskem jakéhokoliv racionalního lidského uvažování a chování.“ Zásludnost výroku V. Klause spočívá v tom, že do závorky přihodí „a cokoli jiného“. Jak jsme ukázali výše, nelze říci, že „cokoli“ má budoucí hodnotu menší než dnes.

» Na str. 74 dává Klaus jednoduchý příklad diskontování: „Půjčí-li si někdo 1000 Kč, a je-li úrok 6%, už na konci prvního období má člověk z přírodního jenom 940 Kč.“ A pokračuje citátem D. Trísky: „Pro salónního intelektuálního (nemyslím, že by environmentalisté byli typičtí salónní intelektuálů) ale nevadí – pozn. P.N.) jsou tyto úvahy příliš „monetární“... Kdyby náhodou svůj odpor překonal, pak by stačilo, aby dosadili za stokoru mu své různé ekologické téma, a aby roční časový horizont nahradili několika desítkami mezičeských let. Možná by si pak o něco lépe uvědomili, že my dnes

možeme některé věci hodnotit jinak než my za třicet let, už ani nemluvě o tom, že fakticky hodnotitelji již nemusíme být my, ale ti, kdo přijdu po nás.“

To je hezký příklad a dá se říci i trochu jinak. Když si půjčím 1000 Kč na 6 % úrok, jejasné, že budu muset 1000 Kč jednou vrátit a k tomu navíc ještě 60 Kč za první rok (resp. 6 % z celkové částky za každý rok). Pokud bych si vzal třeba 2 miliony Kč jako hypotéku na dům, musím počít s tím, že celkem bance splatím ne dva, ale řekněme tři miliony. Pokud deset nebo dvacet let nebudu splácat, úroky mi narostou dle netušených výšek. A přesně toto mi při osobním setkání dával za příklad Matthias Wackernagel při debatě o ekologické stopě: „Ze jsme překročili ekologickou kapacitu téžem, ještě nemusí být tragické. Je to jako příčka na dřum, ve kterém chceme bydlet a vybavit si jej. Jen si musíme být vědomi, že dřívě nebo později budeme ruto příjku splácat. A tím později, tím to bude pro nás nebo pro naše děti dražší a bolestivější.“

Jestě jednou se vrátnu ke svému oblíbenému Haiti. Zkuste místním obyvatelům vyprávěl něco o diskontování, když 99 % lesů je vykáceno, vodní eroze splachuje půdu nezbytnou pro hospodaření a obživu, 60 – 70 % obyvatel je nezaměstnaných a přes 50 % dospělých je negramotných.

S diskontováním je ještě dálší potíž – kdo a jak stanoví její míru. Klaus zmiňuje W. Nordhause (str. 77), který po pečlivém studiu Sternovy zprávy (o klimatických změnách – pozn. P.N.) dochází k závěru, že důvodem odlišných výsledků jsou Sternovy „extrémní předpoklady o diskontování... Sternova práce v podstatě povážuje společenskou diskontní míru za blízkou nulu. To enormně zvětšuje důsledky dnešních rozhodnutí na velmi vzdálenou budoucnost.“

Vida, ono je to tak trochu hádání z křišťálové koule. Pokud se nám výsledky něči zprávy nehodí, označíme prostě předpoklady o diskontování za „extrémní“. Jenže kdo stanoví správnou diskontní míru?

O něco dálé (str. 78 dole) cituje Klaus prof. Singera: „Volba diskontní míry bývá obvykle prezentována v etických termínech – blahožert dětí a vnuků – což má velmi silný emocní apel. Výsledkem je to, že vzniká nerealisticky nízká diskontní míra, která nadhodnocuje budoucí efekty dnes provedených změn.“

To je jen variace na přístup W. Nordhause – pokud se něco nehodí, označíme to za „emočně zábarvené“ a diskontní míra je „nerealisticky nízká“.

» Na str. 79 Klaus shrnuje, že diskontní míra je tím klíčovým parametrem, který porovnává význam blahobytu budoucích generací oproti generaci současným. A pokračuje: „Když je mluvá, znamená to, že se na budoucí generace díváme stejně jako na dnešní, což je naprostě absurdní.“

Nevím, proč by to mělo být absurdní. Na míru diskontování mohou být různé názory, ale označit požadavek mezičeské solidarity za „naprostě absurdní“ je poněkud laciné.

Environmentalisté se s Klausem nejspíše nebudou moci rozumně domluvit na ničem (nebo téměř na ničem), protože jeho vidění světa je dialekticky odlišné a je třeba to vzít na vědomí. Viz následující výrok (str. 79): „Environmentalisté (a N. Stern) se asi budou obhajovat tím, že nemulová společenská diskontní míra ignoruje velké náklady (závěze), které v budoucnosti vzniknou, a proto žádají „mezigenerační neutralitu“. Snažil jsem se ukázat, že je to mylný přístup.“

Doufám, že se V. Klaus snažil marně, více to rozebírat nemá smysl.

» Na str. 79 je dále uvedeno: „Když Nordhaus na svém modelu přepočítá Sternovy výsledky a použije vyšší diskontní míru, dosáhe úplně jiné výsledky.“

To jen dokazuje, nakolik bychom měli být obezřetní při čtení a interpretaci výstupů různých počítacových modelů. Protože věšina z nás matematickému modelování nerozumí, máme tendenci přesným a hezký grafickým znázorněním výsledků vérit. Jenže přesné výsledky mohou vycházet z velmi nepřesných předpokladů (odhadů). To nebezpečí samozřejmě hrozí Nordhausovým, Sternovým, stejně jako třeba Meadowsovým modelům a vypočtům. Nezbýva, než se je snažit čistí obezřetně a kriticky.

» Na str. 80 cituje Klaus Mendelsohna, který říká: „Sternova zpráva předpokládá, že je diskontní míra 0,1% nad tempem růstu spotřeby. Protože je předpokládáno, že spotřeba bude růst o 1,3%, pak je diskontní míra 1,4 %.“ „Percoco a Nijkamp (2007) citují 13 různých odhadů společenské diskontní

„... „Percoco a Nijkamp (2007) citují 13 různých odhadů společenské diskontní míry za různé země a dochází k průměrné hodnotě 4,6%. To je o hodně více, než Stern.“

Vzpomínám si na jeden článek Ludvíka Vaculíka v Lidových novinách. Reagoval na to, jak nás astronomové vystrašili zprávou, že naši Zemi těsně miní velký asteroid. O několik dní později své odhady opravili a tvrdili, že žádné nebezpečí nehrozí. „Tím hůr“, reagoval tehdy L. Vaculík, „protože to jen ukazuje, že vlastně nedokážeme spolehlivě spočítat, jak velké nebezpečí nám hrozí.“ Zde je to obdobně. K žadoucím či nežadoucím výsledkům můžeme dle přání autora dojít tím, že upravíme míru diskontní sazby. Problém je, že ji nikdo neumí objektivně určit.

Stejně jako Mendelsohn upravuje diskontní míru, „upravuje“ i náklady na boj s globálním oteplováním. Na str. 80 je citován: „Mendelsohn ... kritizuje i to, že Stern vůbec nepoužívá žádnou diskontní míru pro odhad nákladů boje s globálním oteplováním. Tyto náklady je oproti Sternově zpravidla nutné vymásobit číslem tří, aby to bylo konzistentní s odhady nákladů.“

Proč právě třem? Cím je to podloženo? Pokud vyšším odhadem diskontní míry, jak správně stanovit ji?

» Na str. 81 Klaus toto téma uzavírá: „Nuloná (nebo skoro nulová) společenská diskontní míra vede k tomu, že budoucnost vypadá stejně velká jako dnešek. Troufám si říci, že všechno závisí na tom, zda nesmyslost tohoto výro-

ku pochopíme, nebo nepochopíme. Když ne, pak žádná seriózní diskuse nemá smysl a k ničemu nevede.“

I my tedy můžeme uzavřít, že jde o odlišné vnímání světa. V Klausově výdění není problém přesouvat dnešní, vyhrocující se problémy na budoucí generace. Je to svoboda na úkor druhých, je to vlastně karikatura chapaní svobody: „Užívej dnes, vždy platit budou jiní“.

Kapitola 5: Analýza nákladů a výnosů, nebo absolutismus principu opatrnosti?

» Na str. 83 začíná Klaus kritikou tzv. principu předběžné opatrnosti. Tvrdí, že environmentalisté jej používají aprioristicky, a to je vede k obhajobě jinak neodvodenitelné maximálizace averze k riziku.

Jde o to rozlišovat, co je v sázce. Princip předběžné opatrnosti říká, že bychom měli jednat vždy tak, jako by mohla nastat horší varianta. Když ve městě vjedou s autem do ulice, která se ukáže jako slepá, vcelku o nic nejde, vrátíme se. Jestliže však vpálíme do rušné křižovatky na červenou, mohou být důsledky drastické. A bohužel nejenom pro mě, ale také pro nevinné lidi kolem.

Pokud si tedy zahráváme s globálními klimatickými změnami, provádíme velký experiment globálního rozsahu, jehož výsledky neznáme a jehož důsledky už také nebude v naší moci významně ovlivnit. Je možné a dokonce pravděpodobné, že na globálním oteplování se podílí jak antropogenní faktory (emise skleníkových plynů), tak přírodní faktory (přirozené klimatické fluktuace v rámci současné doby meziledrové). Tím spíše bychom se měli snažit antropogenní faktory eliminovat.

» Na str. 84 Klaus cituje F. Singera: „Nekupuj si pojistku, je-li riziko malé a pojistné vysoké. Je po nás žádáno, abychom dělali „pojistovací“ politiku, i když je riziko velmi malé (je-li vůbec nějaké), a abychom platili velmi vysoké pojistné.“

Člověk musí mít o sobě hodně vysoké mínění, troufnout si autoritativně tvrdit, že „riziko je velmi malé, je-li vůbec nějaké“. Koncentrace CO₂ (skleníkového plynu) nám posledních 60 let narůstá, globální teplota také stoupá, ledovce prokazatelně tají a ustupují (stačí porovnat staré snímky ledovců kdekoli na světě s dnešními) a „riziko je velmi malé“?

Klaus dále cituje Singera: „Fakticky jde o to, abychom – podle Kjótského protokolu – omezit použití energie o jednu třetinu, a důsledkem bude – do roku 2050 – snížení teploty o 0,05 stupně Celsia!“

Kjótský protokol zavazuje signatáře k omezení emisí CO₂ v průměru o 5% oproti hladině emisí z roku 1990. Toho lze dosáhnout úsporami, rozvojem obnovitelných zdrojů, nebo třeba využitím kontroverzní jaderné ener-

» O omezení použití energie o třetinu, pokud vím, nikde není řeč. A pokud dokážeme energii uspořit díky lepším technologiím a rozumnějšímu hospodaření, bude to jen dobré.

A že by snížení spotřeby energie o třetinu mělo vést ke snížení teploty o 0,05 stupně Celsia, je rovněž více než podivné. Žádný klimatický model nemůže věrohodně pracovat s takovou přesností. Bude to nejspíše podobné jakém s diskontní mírou – podle vstupních předpokladů, které si zvolíme, se můžeme dobrat k velmi přesně vypadajícím výsledkům, které ovšem jsou výsoko zavádějící.

» Na str. 84 kritizuje Klaus Martina Bursíka: „*Nemáme sice důkazy, ale vycházíme z principu předbežné opatrnosti.*“ (říká Bursík – pozn. P.N.) „*Tato věta by mohla být na samostatnou analýzu.*“

Bursík jen není arogantní v přečeňování našich vědomostí a schopnosti. Ani Mezivládní panel o změnách klimatu (IPCC) netvrdí, že „má důkazy“. Klimatické změny jsou natolik komplikované a dlouhodobě působící, že zkrátka pracujeme s velkou mírou nejistoty. Velká míra nejistoty by však neměla vést k sebevědomé jistotě, že se vlastně nic neděje. Naopak – jen nejme tak, jako by mohla nastat horší varianta.

» Na str. 85 Klaus říká: „*Absolutistický pojatý princip opatrnosti (či preventce) je environmentalisty používan na „ospravedlnění v podstatě jakéhokoliv regulačního zásahu a jakéhokoliv zákazu.*“

To by chtělo doložit alespoň jedním příkladem, což chybí. Např. Kjótský protokol není příkladem „absolutistický pojatý princip opatrnosti“ a „jakéhokoliv zákazu“, když počítá se snížením emisí CO₂ o 5 % do roku 2010 oproti roku 1990. (Kjótský protokol byl podepsán v roce 1997, ratifikován jednotlivými státy později.)

» Str. 86: „*Protože všichno lidské jednání má své doprovodné efekty (a tím i náklady), pak už je jen krok k tomu říci, zakážeme raději témař všechno.*“

Sdílejte by bylo vhodnější naučit se rozlišovat mezi podstatným a nepodstatným a mezi tím, co ohrožuje jedince samotného (který se může rozhodnout vzít na sebe vysoké riziko), a tím, co ohrožuje mnohé, včetně budoucích generací.

Dále se pouští Klaus do diskuse o energiích. Na str. 86 tvrdí: „*Hlavním současným bojištěm environmentalistů (výšněme si slovníku – „bojiště“ environmentalistů – jsme snad ve válce? – pozn. P.N.) jsou jejich pohledy na výrobu elektrické energie, kterou – přes všechnu svou siláckou retoriku – i oni sami dnes a denne intenzivně používají. ... Určitě se environmentalisté nechcí vrátit k rousseaouovskému divochovi a jeho idylickému životu. Alespoň ne v re-*

» Dále na str. 86: „*Na rozdíl od užívání uhlí, plynu a ropy je podle environmentalistů vždy (a vlastně automaticky) daleko lepší např. geotermální energie, protože je podle nich nevyčerpatelná. ... Je víc než zřejmé, že získat ji je extrémně nákladné. Samozřejmě při dnešní technologii, ale oni i chtěj už dnes, bez ohledu na náklady a ceny.*“

Nechci se dopouštět osobních inverativ, ale musím tento výrok označit buď za zlý, nebo hloupý. Není pravda, že používání geotermální energie (či jiných alternativních zdrojů) je „vždy a vlastně automaticky“ lepší než užívání uhlí, plynu a ropy.

Herman Daly (1989) výstižně formuloval tři základní principy pro dlouhodobě udržitelné užívání přírodních zdrojů:

1. *Míra užívání neobnovitelných přírodních zdrojů nepřekročí míru, jatkou budou rozvíjeny substituující obnovitelné zdroje.*
2. *Míra užívání obnovitelných přírodních zdrojů nepřekročí míru jejich regenerace.*
3. *Míra emisí škodlivin do životního prostředí nedosáhne hranice asymptotických schopností prostředí.*

Klaus také není ochoten rozlišovat vhodnost využití jednotlivých alternativních zdrojů podle místních podmínek. Žádný environmentalista samozřejmě netvrdí, že geotermální energie je „vždy“ lepší. Je velmi perspektivní na Islandu, nikoliv u nás. Využití biomasy je zase perspektivnější u nás, nikoliv na Islandu. A nechceme samozřejmě alternativní zdroje energie „*bez ohledu na náklady a ceny*“. Chceme, aby se tyto zdroje postupně rozvíjely a nahrazovaly konvenční, neobnovitelné a vyčerpateLNÉ zdroje. Chceme, aby se i u nás více investovalo do technologií, které budou účinnější, konkurenčeschopnější, a tím i do budoucna levnější.

Lidstvo spotřebovalo po 2. světové válce více přírodních zdrojů než za celou předcházející historii. Povzbudivé je, že nejrychleji rostoucím energetickým zdrojem v současnosti je ve světě větrná energie, její produkce se mezi lety 1998 – 2002 ztrojnásobila. Očekává se, že produkce obnovitelných zdrojů energie poroste v průběhu příštích dvaceti let o 12 % ročně. (Glenn, Gordon, 2003)

» Na str. 87 vidíme ukázkou Klausova jednorozměrného vnímání světa: „*Stejně tak nechtějí (environmentalisté – pozn. P.N.) přiznat, že přírodu ničí nejen uhlí a elektřinu, ale i elektrárny vodní. O tom, jak ničí ekosystémy, by v Asuánu na Nilu, v Číně na Zlaté řece nebo v brazilijské Iguacu mohli leccos vyprávat.*“

Vypravět by mohli především v Rusku, kde si v dobách Sovětského svazu budováním velkých přehrada zaplili 190 měst, 5 000 vesnic a tisíce historických a kulturních památek. Jde o to rozlišovat (stejně jako třeba u geotermálních zdrojů), kde jsou vhodné podmínky pro stavbu a využití vodního zdroje, a kde ne. A pak jde také o měřítko, které musí být přímě-

řené místním podmínkám. Vodní přehrady v Norsku nebo v kanadském Quebecu nejsou obvykle problém, nebo jde o přijatelný kompromis mezi zájmy lidské společnosti a zájmy ochrany přírody. Přehrada „Tři soutěsky“ (Three Gorges Water Dam) v Číně je něco jiného.

» Dále na str. 87: „Máli (autentický) ochranci životního prostředí to vědě dobrě, environmentalisté nikoliv.“

Co tím chtěl básník říci? že se máme starat jen o sbírání odpadků a využování růží před domem, ostatní nechat „povolenějším“?

» Na str. 87 dole: „Pálit biomasu (jako nedávny rostlinný produkt) je podle logiky environmentalistů považováno za dobré, ale pálit uhlí (jako „dávny“ rostlinný produkt) za špatné. Proč? To také nedává žádný smysl. Pálení biomasy navíc iště také produkuje CO₂.“

Proč se o tom vůbec nemluví?“

Rád vysvětlím, i když jde o elementární věc. Biomasa vyroste (obnovuje se) v našich podmírkách každý rok. Naproti tomu fossilní paliva vznikala postupně. Pálením fossilních paliv vlastně spotřebováváme „energetickou konzervu“, která umožnila nástup industrialní éry před zhruba 250 lety.

Tím, jak pálíme fossilní paliva, uvolňujeme do ovzduší uhlík (resp. oxid uhličitý), který se v této palivové postupně kumuloval po desítky a stovky milionů let. My jej do atmosféry uvolníme během několika desetiletí. Naproti tomu biomasa, která roste dnes, při procesu fotosyntézy spotřebuje CO₂ a „vydechuje“ kyslík. Při spálení biomasy naopak kyslík spotřebuje a uvolníme uhlík (resp. CO₂), ale „nula od nuly pojde“, bilance uhlíku je vyrovnaná.

» Na str. 88 zpochybňuje V. Klaus solární a větrnou energii: „Energetici (ale i ekonomové a běžní lidé) vědě, že solární a větrná energie jsou strašně drahé, a to z řady důvodů. Např. proto, že půda, která je pro elektrárny tohoto typu ve velkém rozsahu nevhodnější třeba, ani zdaleka nevyčerpatelná není.“

Cena těchto druhů energie se bude snižovat s pokročilejšími technologiemi a jejich prosazováním se na trhu. A půda může být i v tomto případě využívána citlivě. Např. solární panely mohou pokrývat střechy a zdi domů a další nevyužívané plochy. Podmínky pro využití větrné energie nejsou v České republice příliš příznivé, ale v některých lokalitách je tento zdroj perspektivní, např. v Krušných horách. Větrná farma v Krušných horách (či jinde) může vadit z estetického hlediska. Nicméně při pohledu z Krušných hor na krajinu bývalého Severočeského hnědouhelného revíru se mi zdají větrníky na horách jako přijatelný kompromis. Když už jsme u využití půdy, zdá se mi mnohem větším prohneškem stavba jednopodlažních hal (skladů) především kolem dálnic či stavba různých dočasných montoven.

» Na str. 88 cituje Klaus Heberlinga: „Abyste v USA vyrobili environmentalisty požadovaných 5% elektrické energie z větrných elektráren, bylo by za-

potřebí na území USA postavit dalších 132 000 větrných turbín. To je téměř neuveditelné a hlavně nepředstavitelné množství.“

Proč „neuvěřitelné a nepředstavitelné“? Stát Kalifornie (kdyby se od USA oddělil, šlo by o sedmnou nebo osmu ekonomicky nejsilnější zemi světa) pět procent výroby elektriny z větrných elektráren dříve překračuje. A využívá k tomu především jinak nevyužitelné území – pouště.

Klaus pokračuje: „Stojí za to lopatkami těchto turbín „ekologicky“ usmrtit 12 – 15 milionů ptáků ročně?“

Zde by bylo třeba uvést zdroj, případně metodiku, jak se k tomuto číslu dospělo. Myslím, že jde o nesmyslné číslo, ale těžko k tomu bez podkladů říct více.

» A dále na str. 88: „A co s estetikou krajiny (jak vidíme na sever od Vídni nebo pod Berlínem)?“

Do Vídni občas jezdím a větrníky v tamní krajině mi nijak zvlášť rušivé nepřipadají. Je to jistě věc subjektivního vnímání, ale porovnejme krajinu mezi Mikulovem a Vídni s již zmíněným Severočeským hnědouhelným reviem nebo s ropnými poli v Azerbajdzánu.

» Na str. 89 V. Klaus cituje R. Mendelsohna: „Abyste možné dosáhnout cílů Sternovy zprávy, je třeba instalovat 5 – 10 milionů hektarů solárních panelů, 2 miliony větrných turbín na 33 milionech hektarů. Pěstování biomasy by si vyžádalo 500 milionů hektarů zemědělské půdy.“

To se mi nezdá nijak nepřijatelné. Mendelsohnem požadovaných zhruba 540 milionů hektarů představuje 3,2% povrchu pevniny.

Instalovaná kapacita větrních elektráren rostla na počátku 21. století o 32% ročně. Solární tepelné panely rostou v Evropě o 12% ročně, fotovoltaické článnky dokonce o 38% ročně. Cena větrních elektráren na jednotku instalovaného výkonu se za posledních 20 let snížila o 80%, fotovoltaické článnky o 75%. (Worldwatch Institute, 2003) V případních patnácti zemích Evropské unie se předpokládá, že zdvojnásobení podílu obnovitelných zdrojů přinese 900 000 nových pracovních míst, z toho u biomasy 500 000 míst. (Hnuti Duha, 2003)

» Na str. 89 je také citován Martin Říman: „Abychom nahradili elektriku vyrobenu v našich Jaderných elektrárnách, museli bychom bud postavit asi 20 000 větrných elektráren, nebo osadit milión hektarů půdy jinak neužívanými plodinami, tzv. biomazou.“

To není nijak nedosažitelné, protože v České republice nyní odhadem přebyvá asi jeden milion hektarů zemědělské půdy (z důvodů zemědělské nadprodukce). Část této půdy může být převedena do lesního půdního fondu, ale část by bylo možné využít pro pěstování energetických plodin, jako je technické konopí, rychle rostoucí vrby apod. Např. u konopí činí výnos asi 20 tun z hektaru, výhěvnost je srovnatelná s hnědým uhlím, na rozdíl od uhlí konopí neobsahuje síru (která by spálením vytvářela oxidy síry)

a bilance uhlíku (resp. CO₂) je vyrovnaná (nulová – co se spálením uvolní, to se v dalším vegetačním cyklu v procesu fotosyntézy vstřebá).

Myslím, že v rámečku na str. 89 a v „Klausově“ rámečku na str. 88 je nesoulad. Podle Klausse je k nahrazení Temelína třeba 5 000 větrných elektráren. Říman tvrdí, že k nahrazení našich jaderných elektráren (Dukovany a Temelín) by bylo zapotřebí 20 000 elektráren. Pokud vám, Dukovany mají výkon 2 000 MW, Temelín také. Je-li Klausův údaj správný, je Římanův údaj dvakrát nadhodnocený. Je proto potřebné uvádět také předpokládaný výkon větrných elektráren, aby bylo možné údaje ověřit.

» Na str. 90 Klaus uvádí: „Špatně pojatý princip opatrnosti vůči nebezpečí plynoucím z používání uhlí či jaderného paliva ... přináší zcela neefektivní řešení... Vždy je totiž v lidském životě „něco za něco“. I opatrnost. Ta bývá nejdražší.“

Právě proto je třeba rizika rozložit a nespolehat jen na uhlí nebo jaderné palivo. V našich podmírkách by bylo možné asi třetinu energie uspořit (protože energetická náročnost našeho hospodářství je přibližně dvojnásobná oproti západoevropským zemím). Odhady na možné pokrytí našich energetických potřeb z obnovitelných zdrojů se pohybují mezi 13 – 25% při dnešních technologiích.

Zbytek energetických potřeb je vhodné pokrýt z neobnovitelných zdrojů (plyn, uhlí, ropa, jaderná energie). Ale je dobré mít na paměti Dalyho první princip dlouhodobě udržitelného užívání přírodních zdrojů: „Míra užívání neobnovitelných přírodních zdrojů nepřekročí míru, jakou budou rozbíjeny substituující obnovitelné zdroje.“

A ještě jedna poznámka. ČEZ využívá čtvrtinu až třetinu produkce elektřiny do zahraničí. Nemáme k dispozici nová čísla, ale v roce 2002 vyzval ČEZ 16 TWh elektrické energie, což předsavovalo 32% jeho celkové produkce. 16 TWh energie představuje ekvivalent 11 milionů tun hnědého uhlí, jehož spálením se uvolní 23 tisíc tun oxidu sířičitého. Abychom SO₂ zachytily v odsírovacích, musíme vytěžit a použít 430 tisíc tun vápence. (Hnutí Duha, 2003)

Příklad „hraní si se statistickými čísly“ můžeme vidět, když V. Klaus, cituje Lomborga: „I přes regulaci pesticidů dochází v USA ročně zhruba k dvacetí úmrtní na rakovinu z důvodu jejich reziduí v potravinách. Pře zakázat pesticidy tedy zachrání 20 lidských životů ročně. Zvýšení nákladů na přestopání ovoce a zeleniny (bez pesticidů) zvýší jejich ceny a sníží jejich spotřebu minimálně o 10 – 15% s odhadem, že to zvýší počet úmrťí na rakovinu o 26 000 ročně.“

Jak dospěl Lomborg k poklesu ovoce a zeleniny o 10 – 15% při zákazu pesticidů? A hlavně, jak přišel na to, že při tomto poklesu zahyne 26 000 lidí ročně? Navíc, pokud vím, ani u nás, ani v USA není žádný velký tlak na zakázání pesticidů (možná s výjmkou některých konkrétních druhů). Kdo

chce dnes produkty úplně čisté od chemických prostředků, jede k biozemě, děci nebo do bioobchodu, kde zaplatí více. Ale většina zemědělství je a bude konvenční, které připouští rozumnou míru používání průmyslových hnojiv i chemických ochranných prostředků – pesticidů.

Další ukázka žonglování s čísly je v následujícím odstavci: „Odhady říkají, že ve Velké Británii může být kolem roku 2050 o 2000 úmrť ročně z nedra vice. Současně je odhadováno, že bude o 20 000 úmrť z chladu méně.“

Jak se k témito odhadům došlo? Navíc změny klímatu nejsou rozhodně jen o úmrť z veder. Pracujeme s velkou mírou nejistoty a v důsledku globálního oteplení může dojít, paradoxně, ve Velké Británii k velkému ochlazení. Pokud roztaže arktický ledovec a bude dále táhnout grónský ledovec, salinita (obsah soli) Severního ledového oceánu se sníží. To může způsobit odklon teplého Golfského proudu od Evropy. Pak by se klimaticky Velká Británie dostala zhruba na úroveň Skandinávie. Nikdo neví, jestli se to stane, ale jde o reálnou možnost. Podle zprávy „Stav budoucnosti“ (Glenn, Gordon, 2007) již byly zaznamenány změny termohalinní cirkulace v Atlantském oceánu.

V závěru kapitoly Klaus cituje I. M. Goklanyho: „Za období 1979 – 2002 zemřelo v USA v součtu 8589 lidí kvůli horu, zatímco 16 313 kvůli chladu.“

„Experti“ chtějí na laiky udělat dojem uváděním přesných čísel z velmi nepřesných odhadů. Když byla v 50. letech v Londýně katastrofální smogová situace (odtud nazev jednoho typu smogu – tzv. londýnského smogu), odhadovaný počet obětí byl kolem 4 000. Vzal se průměrný počet úmrťí v Londýně na respirační poruchy za posledních několik let v daném období a průměr se porovnal s počtem úmrťí během smogové situace. Číslo bylo o 4 000 vyšší, takto se tedy získal odhad vlivu smogu na počet obětí. To je mnohem serióznější přístup, než vystřelit číslo 8 589 či 16 313 bez bližšího vysvětlení.

Kapitola 6: Jak je to s globálním oteplováním V realitě?

Už sám název kapitoly navozuje dojem „já vám řeknu, jak to doopravdy je“, ale to je detail.

» Na str. 97 cituje Klaus výrok P. J. Michaelse: „Existuje obrovský rozdíl mezi původními vědeckými zprávami a veřejnou prezentací jejich výsledků v běžně dostupných médiích. Důsledkem jsou masově šířené polopravdy, ne-li přímo dezinformace, což – zdá se – jejich autoři dělají záměrně a často hlavně proto, aby mohly být maximalizovány jím samým šířdě poskytované veřejné fondy na zkoumání událostí předvídatících nedozírně katastrofy. Čím vypadá katasrofa „nedozírněj“, tím je peněz k dispozici více.“

Klaus (resp. Michaels) dělá tímto výroku hlupáky z členů vyběrových komisí na přidělování veřejných fondů, což si zcela jistě naprostá věšina z nich nezaslouží. A co se autorů týče – ve společnosti a ve všech odvětvích lidské činnosti lze najít poctivé lidi (a těch je většina), podvodníky a také lidí nekompetentní. Snažím se tímto rozborom ukázat, že výše uvedený výrok o polopravdách a dezinformacích se dobrě hodí na knihu „Modrá, nikoli zelená planeta“.

» Na str. 98 cituje Klaus V. Motla: „*Vědcům, jejichž bádání může vést k odlišným předpovědím ... je běžně vyhrožováno ... a není jim umožněno využívat grantových zdrojů a postupovat v kariéře. Pokud někdo přece jen k nepohodlným závěrům dospěje, jeho články nejsou otiskeny. Mezi články, které otiskeny jsou, se znovu vydávají podle ideologického klíče.*“

Klaus uvádí, že L. Motl je český fyzik pracující na Harvardově univerzitě. Takové prostředí určité na Harvardu a jiných univerzitách v USA, ani v Evropě, ani v České republice není. Dílčí křivda se samozřejmě může stát, ale kdo takto vykresluje situaci na akademických pracovištích v demokratických a svobodných zemích jako trvalou, prostě nemluví pravdu.

» Na str. 99 cituje Klaus J. Morris v souvislosti s problémem tzv. „monopsonu“ – situace, kdy existuje jen jeden „kupující“. V případě environmentálních doktrín je tímto monopolem kupujícím stát. Díky tomuto mechanismu „jdou peníze k těm vědcům, o nichž se dá předpokládat, že potvrší prognózy o hrozivých klimatických změnách a o tom, jaké budou mít neprávné následky pro člověka.“

Jaké země či společenství mají Morris, resp. Klaus, na mysli? Rozvinuté a demokratické země Evropy a Severní Ameriky? Mají snad někde „zelení“ tak významné politické postavení, aby toto mohli učinit, kdyby náhodou chtěli? Možná by se charakteristika podobného ražení dala vztáhnout na současné Zimbabwe pod vedením R. Mugabeho, jinak je to jen zbytečné osočování.

» Na str. 100 se vrací Klaus již poněkolikáte ke zlehčování možných důsledků klimatických změn: „*Dává vůbec smysl mluvit o oteplování země, viděme-li to v časovém kontextu stovek milionů let vývoje naší planety?*“

Vývoj mnohobuněčných organismů probíhá stovky milionů let, naproti tomu Homo sapiens sapiens je na scéně pouhých 40 000 let a vytvářet trvalá obydli začíná až po poslední době ledové, před zhruba 10 000 lety. Proto má smysl soustředit pozornost právě na současnou dobu mezilesovou (interglaciál), ve které se rodily a také zanikaly lidské civilizace.

Citujeme dále: „*Každé malé dítě se ve škole učí o kolísání teplot, o době ledové... Měsíc leden 2007 u nás zaznamenal překonání teplotního rekordu za posledních 46 let. Bylo před 46 lety také globální oteplování, nebo byl právě tehdy, před 46 lety, nějaký náhodný výkyp?*“

Jeden náhodný výkyp by nebyl důležitý. Mnohem vážnější je, že 11 z posledních 12 let patří mezi nejteplejší 16 leta za celé sledované období (Glenn, Gordon, 2007). Každý rok se lidskou činností do ovzduší uvolní 7 miliard tun oxidu uhličitého, lesní a oceánské ekosystémy dokáží vstřebat jen 3 – 3,5 miliard tun. (Glenn, Gordon, 2007)

Vzrůst teploty může být zpísoben jen činností člověka, nebo synergickým (kumulativním) působením antropogenních i přírodních faktorů (kohlášení teploty v rámci interglaciálu). At tak či tak, vliv člověka na klima je jasný, nejasná je míra jeho vlivu a důsledky, které to přinese.

» Na str. 106 cituje Klaus Singera a Averyho. V souvislosti s hypotézou o 1500letých klimatických cyklech tito autoři tvrdí: „*Nějsem žádne důkazy, že arktické ledovce ubývají rychleji ve 20. století. Naopak, ubytkek ledovců se rok od roku snižuje.*“

Není to pravda. Zpráva o stavu budoucnosti (Glenn, Gordon, 2007) na str. 12 tvrdí, že arktický a grónský ledovec tají rychleji, než kdo očekával. Nakonec stačí porovnat obrázky ledovců kdekoli na světě před 30 či 60 lety a dnes (čtenáři jsou dostupné např. v knize Alberta Gorea „Nepříjemná pravda“).

» Na str. 107 Klaus mylně tvrdí, že environmentální hnutí vzniklo teprve po roce 1980. To vzniklo v šedesátych letech, a pokud bychom mluvili o hnutí za ochranu přírody, posouváme se do druhé poloviny 19. století.

Na str. 107 má Klaus (resp. Singer, kterého cituje) další chybu: „*Od poslední doby ledové před 18 000 lety došlo ke zvýšení hladiny moří o 120 metrů!*“

Poslední doba ledová skončila před zhruba 10 000 lety, přibližně v té době proběhla poslední migrační vlna z Asie do Ameriky přes zamrzlou Beiringovu úžinu. Potomky těchto migrantů jsou dnešní Eskymaci (resp. Inuité). Zvýšení hladiny o 120 metru je přinejmenším diskutabilní.

» Na str. 111 cituje Klaus L. Motla: „*Theorie o antropogenním globálním oteplování nebyly otestovány tak, jak věda žádá.*“

Jistě, také Mezivládní panel o změnách klimatu a další odborníci nemluví o „vědecké jistotě“, ale o „*vysoké pravděpodobnosti*“ vlivu člověka na změny klimatu. Nazvěme to tedy prozatím klidně hypotézou, ale to neznamená, že bychom neměli jednat. Výrok L. Motla navozuje dojem, že není třeba dělat nic až do doby, kdy věda bude mít všechny otázky o vlivu člověka na změny klimatu zodpovězeny.

» Na str. 114 – 118 uvádí Klaus závěry tzv. „*Nezávislé shrnutí pro politiky*“, alternativního dokumentu deseti vědců k závěrům Mezivládního panelu o změnách klimatu (IPCC). Následující, Klausem uváděné závěry považuji za problematické:

- „*Skleníkový efekt je nevhodná metafora.*“

Myslím, že je to naopak vhodná metafora. CO₂ a další skleníkové

plynů (metan, oxidy dusíku,...) dělají to, co sklo ve skleníku. Pro pouštějí dovnitř viditelnou část spektra, ale když světlo po dopadu na zemi změní vlnovou délku na infračervenou (dlouhovlnné tepelné záření), zadržujejí je v atmosféře.

- „Tempo růstu emisí CO_2 je stejně rychlé nebo mírně pomalejší než tempo růstu světové populace, což znamená, že za posledních 30 let emise CO_2 na hlavu nerosty.“ Jde o zavádějící údaj, protože nejvyšší populaciální přírůstky jsou v chudých zemích, kdežto hlavní spotřeba fosilních paliv a produkce emisí se odehrává v bohatších, industrializovaných nebo industrializujících se zemích.
- „Vzhledem k existujícím nejistotám je přisuzování klimatických změn lidskému faktoru věci názoru.“ Tím spíše by rozumný člověk měl být prozírává a chovat se podle principu předběžné opatrnosti – pokud si nejsou jistý, měl bych se chovat tak, jako by mohla nastat horší varianta.

- „Nejsou přímo důkazy, že jsou nastartovány nebezpečné nebo bezpre- cedenční změny.“ Existuje však celá řada nepřímých důkazu, že změny jsou velmi pravděpodobné – nejvyšší koncentrace CO_2 v atmosféře za více než půl milionů let, nárůst globální teploty, zvýšený výskyt hurikánů v karibské oblasti, taifunů v Asii, tornád, záplav,... Proto by měl platit princip předběžné opatrnosti.

- „Existuje nevylučitelný prvek nejistoty, v jakém rozsahu lidé budou přispívat k budoucím klimatickým změnám.“ Aho, s nejistotou se musíme naučit žít. Tím spíše je třeba hledet do budoucnosti a připravit se na možná budoucí rizika a ohrožení.

- » Na str. 118 cituje Klaus spisovatele M. Crichtona, který také upozorňuje na výraznou míru nejistoty, co se týče klimatických změn. Ve 3. zprávě Mezivládního panelu o klimatických změnách (IPCC) se vyskytuje věta: „*klima je částečně predikovatelné*“, „*stav vědy je dnes takový, že je možné pouze předkládat ilustrativní příklady možných výsledků*“, „*dlouhodobé predikce bu- doucího klímatu jsou nemožné*“.

Právě tyto věty svědčí o odborné poctivosti vědců z IPCC. Přiznat nejistotu není příznakem slabosti. I ve 21. století budeme žít v mnoha oblastech v nejistotě a věda nám nedá na vše precizní a jednoznačnou odpověď, alespoň ne hned.

» Na str. 120 Klaus asi koketuje se žánrem sci-fi, když cituje L. Motla: „*K oteplování dochází nejen na Zemi, ale také na Marsu, Jupiteru, Saturnu, dokonce i na Plutu!*“ Domysleli pánové Motl nebo Klaus, jak daleko je Pluto, které už není ani označováno za planetu, od Slunce? Chtělo by to doložit informací, kdo a jak k takovému poznání dospěl. A i kdyby to byla pravda, navrhoval bych

„zůstat noham na Zemi“ a řešit klimatické změny zde, ne změny teplot na Marsu, Saturnu či Plutu.

» Na str. 120 Klaus tuto kapitolu uzavírá: „Teorie globálního oteplování a hypotéza o jeho příčinách ... je možná špatná, možná i bezcenná, ale v každém případě je velmi nebezpečná.“

Václav Klaus navrhuje nedělat nic a čekat, co příjde, jak uvidíme v následující kapitole. Na tento přístup se dá vztáhnout výrok Winstona Churchilla z roku 1936, který kritizoval vládu za neschopnost připravovat se na možný Hitlerův útok: „*Pokračují v tomto podivném paradoxu, rozhodnutí k nezrozhodnosti, odhadláni k ničemu se neodhodlat, tvrdosíjni ve své váhlosti, penui v rozbředlosti, sjími v bezmoci. ... Blíží se konec éry odkladů, polovičitých lidskému faktoru věci názoru.*“ Tím spíše by rozumný člověk měl být prozírává a chovat se podle principu předběžné opatrnosti – pokud si nejsou jistý, měl bych se chovat tak, jako by mohla nastat horší varianta.

Kapitola 7: Co dělat?

Klaus začíná slovy: „*První a vlastně jedinou rozumnou odpovědi na otázku, která je v názvu této závěrečné kapitoly, je: nic, respektive nic zvláštního.*“

Klaus navrhuje bagatelizaci a ignorování problému, což je nakonec patrně z celé knížky. Absence aktivity ovšem neznamená, že nepříznivé trendy zmizí.

V poslední kapitole už Klaus víceméně opakuje to, co řekl v předchozích kapitolách, proto nemá smysl na vše znovu reagovat.

» Na str. 121 píše: „... *velikášské lidské ambice, neskoromost a nepokora mají vždy špatné konce*.“

Je to jistě věc subjektivního názoru, ale nebudu asi sám, kdo na základě zkušenosti s osmnáctiletou veřejnou činností Václava Klause, a nakonec i na základě jeho knížky „*Modrá, nikoli zelená planeta*“ má dojem, že vlastnosti jako „*velikášské lidské ambice, neskoromost a nepokora*“ na něj docela sedí.

» Str. 122: „*Složitý systém nemá a nemůže být účinně organizován lidským plánem, projektem ... ale může být ... vytráven jen a jedině skutečně svobodnou lidskou činností.*“

Když lékař vidí, že jeho pacient zjevně není v pořádku, první, co udělá, je, že změní teplotu. Pak dělá různá vyšetření a poté se, třeba i se značnou mírou nejistoty, musí rozhodnout a začít lečit. Nespoléhá jen na spontánní obranné mechanismy lidského těla, i když ty samozřejmě významné jsou. Jak by řekl James Lovelock, autor hypotézy Gaia, Země nám dává zvýšenou globální teplotou signál, že je v ohrožení. A my bychom měli možné příčiny a důsledky tohoto ohrožení nejen studovat, ale také začít jednat.

» Str. 123: „Opakováně říkám, že jde o svobodu, nikoli o přírodu, i když je to cíleně zaměřováno. Stále je nám „environmentalisty“ vnucovaný termín „životní prostředí“.

O svobodě člověka se nemluví.“

Svoboda je krásná věc, je-li vyvážena odpovědností vůči blížním, vůči budoucím generacím i vůči přírodě. Jinak jde o svobodu „otroků“, kteří užívají tohoto daru k prosazování svévolu.

» Str. 124: „Nejlepším prostředím pro člověka je prostředí svobody. ... Environmentalisté nás chtějí řídit ve všem možném i nemožném.“ Klaus to opakuje stále dokola, jak na kolovrátku.

A další „kolovrátek“ na téze straně: „Vůbec není třeba brzdit ekonomický růst, protože jedině ten může přiblíženě různikající ekologické problémy řešit.“ Kromě „ohrožení svobody“ je neomezený ekonomický růst další klíčovou mantrou

V. Krause. Proto jsem jako motto svého textu na začátku zvolil výrok ekonoma Kennetha Bouldinga: „Pokud někdo zastává názor, že na prokazatelně omezené planete lze prosazovat neomezený ekonomický růst, je to dozajista šílenec, nebo ekonom.“

» Str. 127: „Je proto více než iracionální, když environmentalisté kritizují trh, ceny, soukromé vlastnictví a ziskový motiv a označují je za viníky ekologických problémů současného světa.“ Klaus nepostřehl, že environmentalisté nemají nic proti tržnímu hospodářství, soukromému vlastnictví či vytváření zisku. Jsou ale proti „zbožství trhu“, proti „trhu bez přivlastků“, jehož některé negativní důsledky můžeme dnes videt např. v Latinské Americe.

» Str. 128: „Bez trhu, cen, soukromého vlastnictví a zisku nejdé slušně zácházet ani s člověkem, ale ani s přírodou.“ Klaus se zde vlamuje do otevřených dveří a bojuje proti nepříteli, který neexistuje. Obhajuje to, co nikdo nepopírá.

» Str. 129: Zde se opět Václav Klaus vymezuje vůči neexistujícímu protivníkovi, když zmiňuje „povinné budoucí větrních elektáren“. Stalo se ale spojen jednou, kdekoliv na světě, že by byla povinně postavena větrná elektrárna? Kdo, komu a kdy to nařídil?

» Str. 129: „Dohoda z Kjóó o globálním oteplovláni, která je evidentně fatalním omylem ... podrazuje ekonomický růst, který je jedinou zárukou zvládání všech budoucích, i ekologických násťrah.“

O obhájcích nekonečného ekonomického růstu na prokazatelně omezené planetě už byla řec. Význam dohody z Kjóó nepopírá ani George Bush, který rozhodně nemusí být podezírván z přehnaných sympatií k ochraně životního prostředí. Jeho administrativa jen upřednostňuje místo omezování emisí vysazování lesních porostů. Za omyl považují dohodu z Kjóó soudruzi v Číně, protože by podvázala jejich ekonomický růst. Ovzduší

v Pekingu a dalsích čínských městech a regionech podle toho vypadá (Čína v emisích CO₂ již předstihla Spojené státy o osm procent).

» Str. 129: „I když bude (Dohoda z Kjóó – pozn. P.N.) dodržována, nebude mít významný efekt.“

To je pravda. Ide však o první krok. Na Kjótó mají navázat další dohody o snižování emisí skleníkových plynů. Evropská unie bude prosazovat snížení emisí o 20% do roku 2020 a snížení o 50% do roku 2050. Co se podaří vyjednat a co se podaří následně prosadit (ratifikovat dostačeným počtem států) je nyní velmi těžké odhadovat.

» Str. 129: (Kjótský protokol – pozn. P.N.) „vytlacuje z naší pozornosti další, daleko větší, aktuálnější a řešitelnější priority současného světa.“ Ono ide spíše o politickou vůlikonat, než o příliš mnoho priorit nebo jejich špatné seřazení. V 70. letech byly úspěšně eradikovány pravé neštovice, kterým tehdy Světová zdravotnická organizace „vyhlásila válku“. Bylo by možné takto eradikovat několik dalsích zákeřných nemocí (např. dětskou obrnu či malomocenství), ale od té doby se to již nepodařilo, není k tomu dostatek vůle a rozhodnosti.

Podobně v první polovině 90. let byla výborná příležitost získat velké finanční prostředky na boj s chudobou z tzv. „mírové dividendy“ (Peace Dividend). Po pádu komunistických režimů poklesly ve světě náklady na zbrojení z 1 000 miliard USD za rok až na 550 miliard USD/rok. Část těchto prostředků mohla být uvolněna na „mírovou dividendu“, ale nebyla k tomu ochota a vůle. Tuto příležitost jsme propašli, dnes výdaje na zbrojení celosvětově převyšují 1 200 miliard USD/rok.

» Na str. 130 cituje Klaus S. F. Singera, který se shoduje s názorem Mezinárodního panelu o změnách klimatu: „Aby byla stabilizována hladina CO₂ v atmosféře, musely by se emise celosvětově snížit o 60 – 80%. Nic takového nenavrhuje ani Kjóský protokol.“ Požadované snížení o 60 – 80% uvádí také Evropská komise. Jak je zmíněno výše, Kjóský protokol je první krok. Ne dostatečný, ale určitě lepší, než nedělat nic.

» Na str. 131 Klaus cituje Lomborga (2007): „Kdyby byla dohoda z Kjóó plně implementována po celé následující století, mohla bychom odsunout globální oteplovláni o 5 let. Teplota, která by ve světě nastala bez Kjóó v roce 2100, by tedy nastala až v roce 2105.“ Jde o nesmysl, protože zde Lomborg opět vypočítává velmi přesné závěry z velmi diskutabilních předpokladů. Jaký vliv bude mít naplnění dohody z Kjóó na světové klima dnes stanovit nelze a je otázka, jestli to bude vysledovatelné a prokazatelné řekněme za půl století. Význam dohody z Kjóó není v těch přibližně pěti procentech úspor u zhruba sedesáti států, které ji ratifikovaly, ale v nastolení určité cesty, ve vůli postupně problém klimatických změn řešit, nebo se o to alespoň pokusit.

Pokud by mělo zjistit jen u dohody z Kjótó a nenašlovaly další kroky, pak by nejspíše platil výrok P. J. Michaelse: „*Klimatický Kjótó nedochází vůbec nic.*“ (str. 131)

» Str. 133 a 134: Na závěr kapitolky i celé knížky V. Klaus cituje sám sebe (knihu „*Nemám rád katastrofické scénáře*“): „*V naší poněkud nepřehledné době chceme šířit optimismus, sebedůvru, víru ve vlastní sly jednotlivce i v naší „kolektivní schopnosti nalézt východisko, nalézt pozitivní řečení.*“

Vůli k hledání pozitivních alternativ mohou podlomit katastrofické scénáře (pokud se ale spoň nepokusí nějaké východisko nalézt), stejně jako lacný optimismus, zbytnělá sebedůvra a pýcha rozumu.

Americký futurolog Alvin Toffler napsal, že naše civilizace postavila své chápání pokroku na třech idejích, které nás dovedly ke krizi:

1. *využití výkrovu přírody a vláda nad ní jsou správné;*
2. *lidé jsou vrcholným výtvorem evoluce, princip přirozeného výběru* (*Darwin*) *se přenáší i do společenského chápání („nejbohatší a nejmocnější jsou i nejchopnější a nejzásobující“);*
3. *dějiny nezvratně směřují k lepšímu životu lidstva.*

„Modrá, nikoli zelená planeta“ je ukázkou takového myšlení.

Závěr

Knížka Václava Klause vyšla před půl rokem v květnu. Mohlo by se zdát, že dělat její podrobný rozbor z environmentálního pohledu je již zbytečné, ale bohužel tomu tak není. Klaus nevynechá jedinou příležitost, aby poučoval o svých názorech nás i svět. Kdyby byl řádovým občanem, bylo by mi to celkem jedno. Klaus není první ani poslední, kdo si myslí, že rozumí všemu, a přitom je ekologicky nevzdělaný.

Problém je, že Václav Klaus je prezident České republiky a svým „*vyvarováním myší a rozbitím kyserie o globálním oteplování*“ nám nedělá dobré jméno. „*Myslím, že je potřeba používat všechn cest a cesticek, jak tuto hysterii rozbitjet. A jedna z této cest je nepochybne napsání této knihy, cestování po světě, promášení projevů, přednášek, dánání rozhororu,*“ říká Klaus.

24. září 2007 vystoupil Václav Klaus s projevem v Organizaci spojených národů, kde „*postavil do správného světla myštu o globálním oteplování*“, jak sám tvrdí. Americký Heartland Institut (sponzorovaný firmami jako Exxon Mobil, General Motors či Philip Morris) si zvolil Klause za tvář své mediální kampaně zaměřené proti stoupencům boje s globálním oteplováním. Pan prezident si snad užil svých pět minut slávy (tolik jeho projev v předečer 62. zasedání Valného shromáždění OSN trval) a přiležitost zviditelnit se za oceánem si nenechal ujít: „*Tam se sejdou sami ti Goreové, také budou šokováni, že tam onyylem pozvali i mě. A já tam vystoupím s velmi razantním projevem..*“

Říká se, že politikové jsou zrcadlem stavu společnosti. Díky Václavu Havlovi měla v 90. letech Česká republika v zahraničí pravděpodobně lepší renomé než odpovídalo realitě. Teď naopak hrozí, že získáváme pověst, jakou si snad opravdu nezaslužíme.

Místopředseda vlády a ministr životního prostředí Martin Bursík se obrátil na V. Klause v otevřeném dopise, kde mu doporučil respektovat stanoviska vlády České republiky i Evropské unie o změnách klimatu. Upozornil jej také, že jeho projev nás může připravit o hlasy ostrovních států (ohrožených bytosně klimatickými změnami) při naší kandidatuře na místo nestálého člena Rady bezpečnosti OSN na léta 2008 – 2009.⁵¹ Klaus odpověděl, že „*představy o možnosti centrálně řídit vývoj klimatu na zemi nepovažuju za realistické a cíle v oblasti snižování emisí skleníkových plynů, které jsou navrhovány, přijímány a prosazovány, nepovažuju za realizovatelné a už vůbec ne za potřebné.*“

Cokoliv říci? Klaus na půdě OSN popíral, resp. bagatelizoval existenci problému klimatických změn, a byl tak v rozporu se stanoviskem české vlády a Evropské unie. Protože není soukromá osoba, ale prezident, udělal nám ostrudu a dost možná poškodil zájmy České republiky.

Zdá se to být prilší tvrdé konstatování? Bohužel to tak není, protože vystoupení Klause v OSN nebyl ojedinělý „úlet“. Dne 7. září 2007 vyšel jeho anglicky psaný příspěvek z Abrossetti Fora v Itálii. Zde, kromě jiného, tvrdí:

„*Debata týkající se klimatických změn není o vědě, ale o ideologii. Není o globální teplotě, ale o konceptu lidské společnosti. Nemí o přírodě nebo vědecké ekologii, je o environmentalismu, o v současnosti zrozené dirigisticke a kolektivistické ideologii, která jde proti svobodě a volnemu trhu... Jako odpovědný politik, jako akademický ekonom, jako autor knity o ekonomice klimatických změn, se ctím zavázán říci, že – na základě našich současných znalostí – riziko je příliš malé a náklady příliš velké... Opravdu vidím environmentalismus jako hrozbu naší svobody a prosperitě. Toto vidím v současnosti jako klíčový světový problém.*“

Klaus nepotěší rozvinuté země, které usilují o nápravu, stejně jako nepotěší rozvojové země, které jsou klimatickými změnami ohroženy. Potěší však Čínu (dnes už největšího producenta oxidu uhličitého), Venezuelu, Nigérii, nebo arabské státy vyvážející ropu a další (např. nadnárodní ropné společnosti), kteří mají zájem na zachování současného stavu, bez ohledu na následky.

Jestě jednou se vrátím k článku Jiřího Zlatušky, senátora a emeritního rektora Masarykovy univerzity, který reagoval na odpovědi V. Klause težaskému republikánovi Joe Bartonovi, týkající se klimatických změn. Jiří Zlatuška tehdyn v březnu 2007 (dva měsíce před vydáním knížky „*Modrá, nečekaného neúspěchu* bylo asi několik.

nikoli zelená planeta“), napsal: „*Summa summarum znamenalo Klausovo výjádření americkému Kongresu jen ostudu z toho, co v Česku považujeme za kvalifikované a kompetentní stánovisko. ... Vědecká fakta pro Klause nejsou relevantní. Stejně jako marxismem v dobách, kdy on sám pracoval na kritice kapitalistických ekonomických teorií, mu totiž stačí setkat na své zjevené pravdě. Jen jméno klasika, jehož slova jsou pro jakýkoliv kontext univerzálně použitelná, se změnilo. ... Hradní propaganda a stokrát opakováné nepravdy o Klausovi vě světově uznávaném vědeckém renomé mohou mít mezi málo informovaným domácím publikem úspěch, pozornější zkoumání však odhalí skutečnost ve stylu pohádky o čsařových nových šatech.*“

V době, kdy dopisují poslední řádky, tiskové agentury oznámily, že arktický ledovec taje rychleji, než se čekalo. Za posledních deset let ledovec ustupoval v průměru asi o 100 000 km² ročně, v tomto roce však došlo k extrémnímu úbytku, až o 1 milion km² a rozloha arktického ledu se tak zmenšila na zbývající 3 milióny km².

Arktida tak v létě podle amerického „Národního střediska dat o sněhu a ledu“ (NSIDC) příšla za pouhý týden o kru zhruba dvakrát větší, než je území Velké Británie. (Tento led však nemusel všechnen nezbytně roztať, je možné, že vlivem větrů a oceánského proudění se část ledu nakupila a „schovala“ podél severního kanadského pobřeží. Úbytek plochy ledu je tedy drastický, úbytek objemu ledu tak dramaticky možná být nemusí.) Dřívější odhadový hovoril o tom, že by Arktida mohla být v létě zcela bez ledu na konci století, nyní se tento stav vztahuje spíše k roku 2030.

Je to závažná zpráva týkající se klimatických změn a určitě není poslední.⁵² Tyto jednotlivé události jsou sice důležité, ne však rozhodující. Aniž bych chtěl být patetický, o osudu lidského společenství ve 21. století nerozhodne „velká politika“, ale srdeční lidé. Začal jsem tento text citátem ekonoma Kennetha Bouldinga, ukončím jej slory spisovatele Andreje Bitova: „Osobní, národní, sociální, ekologické zkušenosťi lidí 20. století svrhávají člověka z podstavce, na který sebevědomě vystupuje už od epochy renesance.... Dnešní zkušenosti ukazují, že konflikt člověka s prostředím (už nejen sociálním, ale i přírodním) přestal být vnějším konfliktem a stal se záležitostí stejně vnitřní, jako je lásku nebo bolest. Do doby, než pochopíme, že to, co se děje mimo nás, děje se s námi, budeme se nepříjemně blížit katastrofě.“

Literatura

- Biehlová, I. (1999): Ekologie a modernizace fašismu na německé extrémní pravici. Votobia, Olomouc
- Binka, B.: Ekologismus a ekonomismus Václava Klause. *EkoList* 7/2007, str. 20 – 21
- Bramwell, A. (1989): *Ecology in the 20th Century*. New Haven
- Bronowski, J. (1985): *Vzestup člověka*. Odeon, Praha
- Cílek, V., Kašik, M. (2007): *Nejistý plamen*. Dokoroň, Praha
- Crichton, M.: *Environmentalism as Religion*. Commonwealth Club, San Francisco, 15. 8. 2003
- Crichton, M. (2004): *State of Fear*, česky Říše strachu. Knižní klub, Praha, 2006
- Crichton, M.: *Our Environmental Future*. National Press Club, Washington, D.C., 25. 1. 2005
- Daly, H., Cobb, B. J. (1989): *For the Common Good*. Beacon Press, Boston
- Duvigneaud, P. (1988): *Ekologická syntéza*. Academia, Praha
- Ehrlich, P. R. (1968): *The Population Bomb*. Ballantine, New York
- Gasset, O. (1993): *Vzpoura davů*. Naše vojsko, Praha
- Glenn, J., Gordon, T. (2003): *State of the Future*. AC/UNU Millennium Project, Washington, D.C.
- Glenn, J., Gordon, T. (2006): *State of the Future*. AC/UNU Millennium Project, Washington, D.C.
- Glen, J., Gordon, T. (2007): *State of the Future*. WFUNA Millennium Project, Washington, D.C.
- Goklany, I. M. (2007): *The Improving State of the World*. CATO Institute, Washington, D.C.
- Gore, A. (2007): *An Inconvenient Truth*, česky Nepříjemná pravda. Argo, 2007
- Grossman, G. M., Krueger, A. B.: *Environmental Impact of NAFTA*. Working Paper No. 3914. Cambridge, MA, National Bureau of Economic Research, 1991
- Heberling, M.: *It's Not Easy Being Green*. The Freeman, September 2006
- Hnuti Duha (2003): Návrh státní energetické koncepce do roku 2030: předběžný komentář. Brno
- Horner Ch., C. (2007): *The Politically Incorrect Guide to Global Warming, and Environmentalism*. Regnery Publishing, Washington, D.C.

52 V době, kdy dokončujeme „Snění o otevřené společnosti“ (červen 2003) příšla CNN se zprávou, že dost možná poprvé v novodobé historii roztaže zcela Severní ledový oceán už v srpnu či září tohoto roku! S nástupem zimy samozřejmě opět zamrzne, přesto však nasvědčuje tomu, že úbytek ledu v Arktidě probíhá exponečně, nikoliv lineárně.

- Hubíčk, S. (1996): Hodnotové orientace. In: Nováček, P., Mederly, P. a kol.: Strategie udržitelného rozvoje. GplusG, Praha
- IPCC (2002): Climate Change 2001: Synthesis Report: Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press
- Klaus, V. (2007): Modrá, nikoli zelená planeta. Co je ohroženo: klima, nebo svoboda? Dokorán, Praha
- Kohák, E. (1998): Zelená svatozár. Kapitoly z ekologické etiky. Sociologie nakladatelství, Praha
- Lomborg, B. (2001): The Sceptical Environmentalist, česky Skeptický ekolog. Dokorán, Liberální institut, Praha, 2006
- Lovelock, J. E. (1979): Gaia: A New Look at Life on Earth. Oxford University Press, Oxford
- Manne, A. S.: Costs and Benefits of Alternative CO₂ Emissions Reduction Strategies. In: An Economic Perspective on Climate Change Policies. Washington, D.C., February 1996
- McKittrick, R. et al.: Independent Summary for Policymakers. IPCC Fourth Assessment Report. The Fraser Institute, January 2007
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J. (1972): The Limits to Growth. Universe Books, A Potomac Associates Book, New York
- Mendelsohn R., Williams L.: Comparing Forecasts of the Global Impacts of Climate Change. In: Mitigation and Adoption Strategies for Global Change, 2004
- Mendelsohn R.: A Critique of the Stern Report. Regulation, Winter 2006 – 2007
- Michaels, J. P.: A Review of Recent Global Warming Scare Stories. Policy Analysis, No. 576, CATO Institute, August 2006
- Michaels, J. P.: Live With Climate Change. USA Today, 5. 2. 2007
- Morris, J.: Popper, Hayek and Environmental Regulation. Fraser Forum, April 2005
- Motl, L.: Pochybnosti o globálním oteplování. Lidové noviny, 24. 2. 2007
- Nordhaus, W.: The Stern Review on the Economics of Climate Change. National Bureau of Economic Research. Working Paper No. 12741. Cambridge, MA, December 2006
- Noriega, R. F.: Strugle for the Future: The Poison of Populism and Democracy's Cure. AEI, Washington, D.C., December 2006
- Nováček, P., Huba, M., Mederly, P. (1998): Ohrožená planeta na prahu 21. století. Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc
- Nováček, P., Mederly, P. a kol. (1996): Strategie udržitelného rozvoje. GplusG, Praha
- Percoco, M., Nijkamp, P.: Individual Time Preferences and Social Discounting: a Survey and a Meta-Analysis. The European Regional Science Association, Conference Papers No. 06p345, 2007
- Ríman, M.: Nová evropská daň z energie. Newsletter CEPu, Praha, únor 2004
- Ríman, M.: Evropská cteplovací hysterie. Hospodářské noviny 19. 3. 2007
- Scheeling, Th. C.: What Makes Greenhouse Sense? Foreign Affairs, May/June 2002
- Simon, J. L. (1981): The Ultimate Resource. Princeton University Press, česky Největší bohatství. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2006
- Singer, S. F., Awery, D. T.: The Physical Evidence of Earth's Unstoppable 1500 Year Climate Cycle, Working Paper No. 279, NCPA, Dallas, September 2005
- Singer, S. F.: The Climate Change Debate: Comment, World Economics, No. 3, 2006
- Singer, S. F., Awery, D. T. (2007): Unstoppable Global Warming Every 1500 Years. Rowman and Littlefield Publishers, Lanham
- The Worldwatch Institute (2003): State of the World 2003. W. W. Norton and Company, New York
- Toffler, A. (1980): The Third Wave. Bantam Books, New York
- Toffler, A., Toffler, H. (1996): Vytváření nové civilizace. In: Nováček, P., Huba, M.: Šok z prosperity. Čítanka z globální problematiky III. Díl. Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc, str. 265 – 280
- Toynbee, A. J. (1985): A Study of History. (Abridgement of Volumes I – X). Oxford University Press, Oxford
- Vavroušek, J. (1993): Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života. In: Nováček, P., Vavroušek, J. (editori): Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života. Sborník přednášek. Vydatelství Univerzity Palackého, Olomouc, str. 91 – 100
- Wackernagel, M. (2004): Ecological Footprint. In: Living Planet Report. World Wide Fund for Nature: www.panda.org
- Zlatuška, J.: Klaus si zahrál na světovou osobnost. Lidové noviny, 27. 3. 2007

Pavel Nováček – Pavel Rytíř – Václav Žák
Snění o otevřené společnosti

Vydal RNDr. Boris Vystavěl –
Nakladatelství Geoda, Prostějov 2008

Vydání první

Vytiskla:
Tiskárna Print – Josef Skopal, Kroměříž
Adresa nakladatele
RNDr. Boris Vystavěl, sídl. Svobody 3537/38,
796 01 Prostějov
e-mail: boris.vst@volny.cz